

NY PRAKTIK I SOCIALT ARBETE

Samverkan i gränslandet mellan skola och socialbyrå – en ny utmaning på en gemensam agenda?

Kerstin Johansson-Juup
Eivor Österlund-Holmqvist

Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
Socialt arbete
Pro gradu avhandling

Maj 2008

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	10
2. SYFTET MED VÅR FORSKNING.....	12
3. DRIVKRAFTEN SOM FÖRDE OSS FRAMÅT.....	13
3.1 Det svåra samarbetet.....	14
3.2 Elever i riskzonen.....	18
3.3 Våra frågeställningar.....	20
4. CENTRALA BEGREPP I VÅR FORSKNING.....	21
4.1 Samarbete och samverkan.....	22
4.2 Gränsöverskridande.....	24
4.3 Reflektion och reflexion.....	25
4.4 Dialog och dialogism.....	27
4.5 Framtidsdialog.....	30
4.6 Självvärdering.....	34
5. GRUNDER FÖR VÅRA METODOLOGISKA VAL.....	35
5.1 Vetenskaplig position.....	37
5.2 Fenomenologiskt – hermeneutiskt perspektiv.....	38
5.3 Metodologiska överväganden.....	39
5.4 Praktikforskning – ett sätt att närma sig samverkan i gränslandet.....	43
5.5 Utvärdering som en del av utvecklingsprocessen.....	45
5.6 Vår forskarroll.....	48
6. VÅR ARBETSPROCESS.....	49
6.1 Vårt samarbete.....	50
6.2 Vårt gemensamma författarskap.....	53
7. FORSKNING SOM VARIT RELEVANT FÖR OSS.....	54
8. . HUR VI HAR BYGGT UPP VÅR FORSKNING.....	63
8.1 Vårt projekt läsåret 2005-2006.....	63
8.2 Strategier för datainsamling.....	68
8.2.1 Fokusgrupper med lärare och socialarbetare.....	68
8.2.2 Intervjuer med det privata nätverket.....	71
8.2.3 Utvärderingsblankett.....	73
8.2.4 Egna reflektioner.....	74
8.3 Analysmetoder för det empiriska materialet.....	75
8.4 Etiska ställningstaganden.....	77

9. SAMVERKAN I GRÄNSLANDET MELLAN SKOLA OCH SOCIALBYRÅ	78
9.1 Lärarnas och socialarbetarnas erfarenheter av framtidsdialogen som redskap....	79
9.2 Växelverkan med det privata nätverket.....	97
9.3 Resultatet av utvärderingsblanketten	99
9.4 Våra egna reflektioner och tankar	102
9.5 Återkoppling till forskningsfrågorna.....	104
10. RESULTAT, SYNTES OCH REFLEKTIONER.....	107
10.1 Det gamla	107
10.2 Det nya	107
10.3 Synergier	110
10.4 Utmaningar.....	111
KÄLLFÖRTECKNING	113

Bilagor:

1. Intervjuguide för fokusgrupp med lärare och socialarbetare
2. Intervjuguide för det privata nätverket
3. Utvärderingsblanketten

SAMMANDRAG

Vi har i vår avhandling valt att forska i samarbetet mellan skola och socialbyrå. Vi har båda en lång erfarenhet som socialarbetare inom skola och socialbyrå. Det huvudsakliga syftet med forskningen har varit att granska, om vi genom att använda oss av dialogbaserade möten med framtidsperspektiv kan förbättra samverkan mellan skola och socialbyrå. Samarbete mellan skola och socialbyrå är av stor betydelse vid planeringen av övergången från grundskola till andra stadiets utbildning, då det gäller elever med särskilda behov. Vi har närmat oss vårt forskningsområde via fokusgruppintervjuer, intervjuer med det privata nätverket, utvärderingsblanketter och egna reflektioner. Det handlar om praktikforskning. Vi har använt oss av dialogbaserade möten som en intervention. Vår kontext bestod av ett projekt under läsåret 2005-2006. Vi har utvärderat effekterna av interventionen i förhållande till samverkan i gränslandet mellan skola och socialbyrå.

I vårt sökande efter teorier har viktiga nyckelbegrepp varit samarbete och samverkan, gränsöverskridande, reflektion och reflexion dialog och dialogism, dialogbaserade möten med framtidsperspektiv och självvärdering. Vi har i vår avhandling beskrivit de dialogbaserade mötena som metod eftersom den blev vårt viktiga redskap under vårt projekt.

Vi har funnit forskning som behandlar olika kombinationer av de enskilda delarna i vår avhandling, men samverkan i gränslandet mellan skola och socialbyrå med hjälp av den interventionsmetod vi använde är ett relativt outforskat men för socialt arbete mycket relevant forskningsområde.

Viktiga källor har för oss varit Tom Arnkil, Esa Eriksson och Robert Arnkil (2001) samt Jaakko Seikkulas och Tom Arnkils bok Sociala nätverk i dialog (2005). Vi har även fått inspiration av Satka, Karvinen-Niinikoski, Nylund, Hoikkala i boken Sosiaalityön käytäntötutkimus (2005) och Minna Kivipeltos Sosiaalityön kriittinen arviointi (2006).

Förutom att det är viktigt att nå ett professionellt gränsöverskridande samarbete är det viktigt att få dem, som berörs av våra hjälpinsatser med i planeringen så att det uppstår en delad expertis. Vår forskning visar på att dialogbaserade möten är en bra metod i samverkan mellan skola och socialbyrå, speciellt då det gäller elever i specialundervisningen och det stöd de behöver på sin väg ut ur grundskolan.

Förord av Kerstin Johansson-Juup

Jag har skrivit min pro gradu avhandling ”NY PRAKTIK I SOCIALT ARBETE Samverkan i gränslandet mellan skola och socialbyrå – en ny utmaning på en gemensam agenda” som pararbete med Eivor Österlund-Holmqvist. Jag vill här ge mina personliga reflektioner över vårt gemensamma arbete.

Våren 2004 godkändes vår gemensamma forskningsplan för vår pro gradu avhandling. Vi hade i ett tidigt skede beslutat oss för att vi ville skriva om samarbete och samverkan mellan skola och socialbyrå. Detta tema var viktigt för oss båda eftersom Eivor arbetar som socialarbetare på socialbyrån och jag är skolkurator. Vi har båda varit länge anställda på våra arbetsplatser och vi har en lång erfarenhet av samarbete, som inte alltid har fungerat bra. Vi hade båda tillsammans ett stort behov av att hitta bättre fungerande system på vår samverkan i våra arbeten.

I mitt arbete som skolkurator har jag haft en stor oro för de elever, som är i behov av särskilt stöd, och som därför helt eller delvis erhåller specialundervisning. Det har inte funnits ett enhetligt system hur uppföljningen skall ske angående de här eleverna, då de avslutar sin nioåriga läroplikt. De här ungdomarna faller lätt ut ur systemen och blir så småningom klienter på socialbyrån. Det föll sig helt naturligt att just den här gruppen av elever, skulle vara den grupp, som vi skulle rikta oss till i vårt forskningsprojekt, som är en viktig del av vår gemensamma pro gradu avhandling. Genom projektet har vi granskat vår samverkan.

Drivkraften för mej i hela processen med skrivandet av vår gemensamma pro gradu har varit vår samverkan, som har byggts upp av vårt reflekterande med varandra. För mej personligen har det inte varit lätt att kombinera ett krävande heltidsarbete som skolkurator med studier på magisters nivå. Men genom att vi har varit två, har vi kunnat sporra varandra och våra gemensamma reflektioner har burit vidare. Det har hela tiden varit en växelverkande process, där jag tydligt kan se hur vi i vår arbetsprocess har stegvis gått framåt. Tidvis har vårt samarbete och vår samverkan varit intensiv och ibland har processen varit på sparlåga. Arbetet med vår pro gradu avhandling har pågått i c fem års tid. Från det att vi på började våra fördjupade studier år 2001, har Eivor och jag samarbetat. Under hela vår arbetsprocess, blev det inga konflikter mellan oss.

Samverkan har för mej blivit en helt naturlig process. Som skolkurator arbetar jag i ett sammanhang där socialt arbete inte hör hemma. I skolan är jag den enda socialarbetaren och således är jag den enda som kan föra fram de åsikter, som socialt arbete står för. Detta har med säkerhet bidragit till att dialogen och reflektionen med Eivor har för mej blivit ett viktigt redskap, inte bara i arbetet med vår gemensamma pro grad utan också i mitt dagliga arbete.

Hela vår avhandling är ett resultat av vår samverkan, våra reflektioner med varandra. Uppläggningsen har vi gemensamt diskuterat oss fram till. Det att vi har i vårt projekt använt oss av dialogbaserade möten med ett framtidsperspektiv, är ett resultat av att metoden var bekant för Eivor. Hon har gått utbildningen till nätverkskonsult. Vi hade testat metoden i ett pilotprojekt och fick enbart positiv respons. Det gjorde, att vi gärna ville använda oss av just den här metoden i vårt projekt. Eivor har beskrivit metoden i pro gradun. Jag har arbetat mer självständigt kring avsnitten om specialelever och vid beskrivningen av de elever och lärare, som deltog i vårt projekt. Jag har läst

doktorsavhandlingarna som skrivits av Jan Hjelte, Pirkko Sipilä-Lähdekorpi och Elisabeth Willumsen. Även de här texterna har formats efter den diskussion vi har haft efter det att vi först har skrivit ner dem.

Eivor har designat bilderna, som finns i vår avhandling. Bilderna har dock utformats, som ett resultat av vår dialog och våra diskussioner.

Uppdelningen av den litteratur, som vi har läst, har skett för det mesta helt slumpmässigt. Jag har tagit hand om den litteratur, som på något sätt varit kopplad till skolvärlden. Resten har bara blivit fördelad mellan oss. Mycket av läsningen har skett så, att vi har suttit i samma rum med varsin bok. Om någon av oss har hittat något, som har känts speciellt viktigt, har vi haft högläsning för varandra och sedan reflekterat. Det har vi också gjort med sådan text, som har varit mer svår förstådd. Då har vi kunnat tillsammans gå igenom texten, så att vi har blivit eniga i vad som menas. Vi har också tillsammans kommit överens om vilka citat, som känns viktiga att använda i texten. Vi har också arbetat på det sättet, att en av oss har suttit vid datorn och den andra har suttit vid sidan om och läst och plockat ut det väsentliga ur texterna. Mycket av den litteratur, som varit på annat språk än svenska, har vi också översatt tillsammans. All läsning har på det här sättet varit tidskrävande, men mycket givande. Jag är säker på att reflektionen i samband med läsandet har medverkat till att jag har fått en helt annan förståelse för texterna.

Skrivprocessen har haft olika former. Det enklaste i skrivandet var att renskriva fokusgruppintervjuerna. Där delade vi på texterna, så att vi båda har skrivit ungefär lika mycket. Det skrev vi på varsitt håll. Mycket av själva texten i avhandlingen har vi skrivit efter reflektion med varandra, då vi har enats om vad var och en av oss skall skriva. Sedan har vi suttit i samma rum med varsin dator. Under skrivandets gång och efter skrivandet har vi diskuterat och kommit överens om slutlig text. Ibland har vi behövt lite distans från varandra. Då har vi suttit på varsitt håll och skrivit. Och efteråt läst texterna för varandra. Det har ofta varit en lite snabbare process. Våra texter har gått in i varandra och efteråt har det varit svårt att urskilja vem som har skrivit vad.

För det mesta har vi efter arbetstid träffats i Eivors arbetsrum på socialbyrån. Vi märkte i något skede att det var viktigt, att vi kunde samla allt vårt material på ett och samma ställe. Eivor har ett stort arbetsrum, där vi båda kunde arbeta tillsammans. På socialbyrån hade vi dessutom tillgång till en bra kopieringsmaskin. Det kändes viktigt att med jämna mellanrum se texten på papper. Många timmar har gått till att läsa producerad text, reflektera över den och se till att texten blir till en helhet.

Vår pro gradu avhandling är ett slutresultat av den process, som startade i och med att vi kom igång med våra fördjupade studier i socialt arbete. Det har varit en lång och arbetsdryg process. Men det har också varit en intressant och spännande resa. Vi har önskat att skriva vår avhandling om samarbete, samverkan, dialog, dialogism och reflektion. Eftersom de är grundläggande teman för vårt gemensamma arbete, har vi också önskat att i praktiken skriva så att vi hela tiden har använt oss av de här begreppen. Vår pro gradu skulle inte ha kunnat förverkligats om vi inte hade skrivit den som pararbete.

Förord av Eivor Österlund-Holmqvist

NY PRAKTIK I SOCIALT ARBETE

Samverkan i gränslandet mellan skola och socialbyrå – en ny utmaning på en gemensam agenda?

Detta är rubriken på min pro gradu avhandling. Jag har skrivit avhandlingen som pararbete med Kerstin Johansson-Juup, som är skolkurator i Ekenäs. Vår avhandling är resultatet av ett mycket intensivt samarbete. Det är omöjligt att precisera vem av oss som har skrivit vad. Det här är mina egna reflektioner över den avhandling, som vi skrivit. Jag försöker se vad jag fört in på den gemensamma reflektionsagendan. Allmänt kan jag säga, att vi tillfört olika delar som våra gemensamma reflektioner har format. Då Kerstin och jag påbörjade våra studier till magister med socialt arbete som huvudämne var det en självklarhet för oss att skriva en gemensam avhandling. Vår gemensamma historia finns i bakgrunden. Vi är båda socialarbetare med lång arbetserfarenhet inom Ekenäs stad – Kerstin i skolan och jag på socialbyrån. Det har skett en utveckling inom lagstiftningen. Barnskyddslagstiftningen har förnyats två gånger under min socialarbetarkarriär. I fråga om den teoretiska kunskapsbildningen inom socialt arbete kan man tala om ett paradigmskifte. Socialt arbete har lyfts fram som forskningsområde sedan vi studerade på 1970-talet.

Vi påbörjade våra fördjupade studier år 2001. Det var också en tidpunkt då vi funderade mycket över samarbetet mellan våra arbetsplatser – skola och socialbyrå. Vår gemensamma klientgrupp var skoleleverna och deras familjer. Det gemensamma skrivandet har funnits med hela tiden, genom alla fältövningar och genom alla skriftliga rapporter vi har gjort. Jag kan med fog säga att skrivandet har intensifierats under processens gång. Då jag läser igenom anteckningarna från de reflektionerna vi gjort under de gångna sju åren har samarbetet och samverkan mellan våra arbetsplatser funnits i fokus hela tiden. Bristen på ett väl fungerande samarbete och samverkan hindrade oss från att hitta de nödvändiga, nya greppen i arbetet. Det behövdes reflekterande, gränsöverskridande dialoger för att kunna möta behoven hos de familjer vi har kontakt med i vårt arbete.

I skolan har man en oro för de elever som går sitt sista grundskolår i specialundervisningen och som inte har klart för sig hur framtiden kommer att gestalta sig. Det finns en osäkerhet i förhållande till den fortsatta utbildningen på andra stadiet. Som socialarbetare på socialbyrån möter jag ungdomar som har avbrutit sin skolgång på andra stadiet. De har svårt att hitta sin väg vidare. Föräldrarna är också oroliga för sina ungdomar som inte hittar sin plats i samhället. Det fanns med andra ord ett gränsland mellan våra arenor, som vi tillsammans hade möjlighet att granska utgående från de positioner vi hade inom våra yrken. Om vi lyckas nå en bättre samverkan inom gränslandet lyckas vi också ge det rätta stödet till elever med särskilda behov och som står i beråd att avsluta sin nioåriga läroplikt.

Stakes påbörjade en nätverkskonsultutbildning i samband med ett regionalt projekt i Västra Nyland år 2001. Jag gick med i den utbildningen och blev färdig nätverkskonsult december 2003 i samband med att vi började lägga upp designen för våra studier. Det här gav oss möjlighet att använda den metod, som Stakes utarbetat, i vårt eget projekt som vi genomförde läsåret 2005-2006. Det handlar om dialogbaserade möten med ett

framtidsperspektiv. Vi använde metoden under de möten vi erbjöd de privata nätverken inom ramen för vårt projekt. Kerstin och jag var med om alla möten och metoden blev väl bekant för oss båda. Genom min utbildning har jag tillfört en metod som vi gemensamt har använt i vårt projekt. Projektet utgör kontexten för vår forskning. Vi kallade metoden ”framtidialogmöten”. Det här är ett bra exempel på hur vi arbetat ihop. Vi granskar inte framtidialogmötena utan det som händer i samverkan mellan oss och våra arbetsplatser. Jag har skrivit bastexten till kapitlet framtidialog. Tillsammans har vi reflekterat över den texten, liksom över alla andra texter någon av oss skrivit, och format om den så, att den skall motsvara det vi tillsammans avser. Genom våra reflektioner har texterna kommit i ny belysning och vi har fått djupare förståelse för varandras tankar.

Under våra gemensamma reflektioner har jag ibland haft pennan i handen och skissat upp för oss hur jag ser händelser och processer i bilder. Det har gjort det lättare för oss att reflektera vidare och det har igen fött bilder och flödesscheman, som vi har använt oss av i vår avhandling. Utan ett gemensamt reflekterande skulle inte figurerna, tabellerna och diagrammen ha fötts. Att jag har intresse för den här formen av skapande har en koppling till mitt intresse för att använda mig av datatekniken.

Då det gäller intervjuerna lyssnade vi både på dem och hjälptes åt att transkribera dem. Genomgången av de transkriberade intervjuerna gjorde vi tillsammans, likaså analysen av dem. I fråga om de privata intervjuerna gjorde vi så att Kerstin skrev ner på papper vad familjerna berättade och sedan sammanställde vi tillsammans slutresultatet. Den mekaniska delen av utvärderingsblanketten har jag gjort medan vi har sett på resultatet tillsammans och formulerat kommentarerna. På samma sätt gick vi tillväga med intervjuerna med det privata nätverket.

I vår forskningsdesign pekar vi på att det handlar om olika processer. Som interventionsmetod använder vi oss av framtidialogmöten. Vi granskar hur dialogen i gränslandet mellan skola och socialbyrå påverkas av mötena. Vårt gemensamma skrivande under fem år är en del av vår egen förändringsprocess. Vi utvärderar effekterna av interventionen. Textdelarna, som hör ihop med den här processen, har vi flätat samman genom våra reflektioner och diskussioner. Vi har ofta suttit i samma rum och läst texter. Ibland har vi läst högt för varandra. Ibland har vi bytt böcker med varandra eller haft två exemplar av samma bok för att kunna dela innehållet och formulera gemensam text. Vi har suttit vid två datorer och skrivit med olika färger. Vi har lagt ihop texterna och formulerat om tillsammans. Det känns som om det skulle ha varit ett dialogiskt läsande och skrivande och ett dialogiskt reflekterande.

Den specifika infallsvinkel vi har i vår forskning har varit av stort intresse för oss. Eftersom metoden framtidialogmöten är rätt ny så finns det inte så mycket tillgänglig forskning just inom det området. De doktorsavhandlingar vi har bekantat oss med har kontaktytor till vårt forskningsområde. Då vi gick igenom doktorsavhandlingar hjälptes vi åt så, att jag huvudsakligen läste Minna Kivipelto's ”Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teorian ja menetelmät” och Kaarina Mönkkönens ”Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa”. Kerstin gick igenom andra avhandlingar, som vi hade nytta av. De slutliga texterna har vi också här diskuterat oss fram till.

Vi har i vår avhandling satt ner rätt mycket arbete på att beskriva vår egen arbetsprocess. Vår utvecklingstrappa visar att det ena givit det andra. Vi har lagt pusselbitarna tillsammans. Utan nätverkskonsultutbildning skulle det inte ha blivit projekt på grund av att vi inte skulle ha haft en bra metod. Vi behövde också lärarnas villighet att se möjligheterna med metoden. Utan vårt intensiva reflekterande skulle det inte ha blivit en avhandling. Den processen var en nödvändighet för att vi skulle ha förmåga att se de olika delarna bilda en helhet. Vi har också konstaterat att det behövdes fem år i tid för att vi skulle se förändringen. Vi ville framför allt med vår avhandling skapa något nytt, som skolan och socialbyrån skulle kunna ha gemensam nytta av. Nu ser vi redan synergieffekterna av vårt arbete. Lärarna har låtit förstå att de kommer att ha behov av flere möten i framtiden. Vårt forskningsprojekt har blivit ett arbetsredskap.

Ekenäs 6.5.2008

Eivor Österlund-Holmqvist

INLEDNING

Vi är båda socialarbetare med lång arbetserfarenhet. Kerstin har fungerat som skolkurator sedan 1981 och Eivor som socialarbetare på socialbyrån sedan 1978. Det gemensamma för oss är, att våra arbetsplatser har varit desamma nästan 30 år med enbart korta avbrott. De organisationer inom vilka vi arbetar har kontaktytor med varandra. Samarbetet har under åren fungerat på traditionellt sätt. Det har tidvis varit både svårt och fyllt av olika förväntningar på varandra. Osäkerhet har funnits angående varandras arbetsbeskrivningar. Samarbetsformerna har varit otydliga och vi har haft uttalade och diffusa förväntningar på varandra. Det har varit oklart hur mycket socialbyrån har känt till skolornas värdegrunder och elevvårdspolitiska program och hur mycket skolorna känt till socialbyråns arbetsuppgifter, innehållet i barnskyddslagen etc. Socialarbetarna på socialbyrån har ansett, att de har blivit för sent kontaktade av skolkuratoren och att de då endast har fått agera som maktutövare vid t.ex omhändertagningar. Skolkuratoren har igen ansett, att det har varit svårt att informera socialarbetarna i ett tidigare skede, eftersom man inte genast kan utgå ifrån, att saker och ting inte kan ordna upp sig med hjälp av skolans egna resurser.

Då vi hösten 2001 båda tog itu med uppdateringen av vår pol.kand. examen i avsikt att fortsätta med fördjupade studier i socialt arbete, tog vårt samarbete och vår samverkan andra former. Redan i uppdateringsskedet gjorde vi olika kvalitativa fältövningar tillsammans. Hösten 2001 gjorde vi en gemensam kvalitativ intervjuundersökning i samband med en kurs i kvalitativa forskningsmetoder. Denna kurs sammanföll med att Eivor påbörjade en utbildning till nätverkskonsult, en utbildning, som var projektbaserad i sex västnyländska kommuner. Stakes ansvarade för utbildningen, som sträckte sig fram till november 2003. Ett framträdande drag i utbildningen var de resurscentrerade, dialogbaserade och nätverksorienterade metoderna.

Hösten 2002 fortsatte vårt samarbete med en praktiklärarutbildning. Vi fortsatte vårt samarbete och det ledde till en mera fungerande dialog mellan oss och i förlängningen mellan våra arbetsplatser. Vi hade en gemensam praktikant från Svenska social- och kommunalhögskolan. Som praktiklärare ställdes vi inför nya utmaningar. Vi utmanades att tänka i nya banor och ompröva invanda tankemönster. Utvecklingen under praktiktiden var en kontinuerlig process. Vi märkte att kunskapssökandet, reflektionen,

utvecklandet av inlärningsstrategier och självvärderingen sedan vår egen studietid genomgått så stora förändringar, att vi kunde benämna det ett paradigmskifte. I vår fortsatta dialog blev praktikläroverutbildningen en viktig del. Den hjälpte oss att luckra upp och hämta nya konstruktiva infallsvinklar till samarbetet och samverkan mellan skola och socialbyrå. Vi ställde oss frågan om vi kunde hitta en bredare, stabilare plattform där socialt arbete kan mötas. En viktig målsättning med praktikläroverutbildningen blev för oss att processen, som vi startade genom att ta emot en gemensam praktikant, skulle leva vidare och att vi skulle dra nytta av nyvunnen kunskap i vår fortsatta samverkan.

Då vi nu ser tillbaka på tiden som varit är det svårt att säga vad som kom först – det vi gjorde eller det vi tänkte. Det har varit ett ständigt växelspel mellan teori, praktik och den stimulans vi fått av att diskutera och reflektera med varandra och med andra. Vi har tillåtit oss själva att konstruera nya vägar på ett intuitivt sätt och inte alls så som vi hade tänkt från början. De olika centrala teman och begreppen kom in steg för steg. Vi vet också att vår reflektion med varandra ledde till nya vägar och nya tankegångar. Vi vill granska samverkan och vi vill ha fokus på processen i gränslandet mellan våra arbetsarenor - skolan och socialbyrån.

Vi har satt ner mycket tid på att sitta och reflektera tillsammans. Det har varit viktigt att låta tankarna flyga och inte binda dem vid skrivna ord. Det tog lång tid innan vi började skriva. Under våra diskussioner förändrades fokus på det vi egentligen ville behandla och forska mera i. Fokus har flyttat från våra gemensamma klienter till oss själva. De sociala nätverk, som vi är delar i på olika sätt, har vi låtit mötas i en ny kontext. Vi har under vår gemensamma resa gjort nya upptäckter, som lett till nya erfarenheter. Brukarna är de föräldrar och de ungdomar, som deltog i dialogbaserade möten med ett framtidsperspektiv. Mötena var en del av vårt projekt under läsåret 2005-2006 och vi har fått hjälp av brukarna att reflektera och skapa nytt. Kontexten i vår forskning utgörs av vårt projekt Slutresultatet av vår avhandling har dialogen och dialogismen i gränslandet hjälpt oss att forma.

Mot bakgrund av de här tankegångarna ser vi det som ytterst viktigt, att vi hittar nya banor i våra arbeten som socialarbetare på socialbyrån och som socialarbetare inom skolväsendet. Det har blivit allt tydligare, att vi måste komma ifrån ett sektoriserat

tänkande och i stället utveckla ett mera holistiskt synsätt på vårt sätt att arbeta. För att kunna utveckla samarbetet mellan oss och våra olika organisationer behövs reflekterande, gränsöverskridande dialoger. Det behövs modeller, som tar med brukarnas erfarenheter, den professionella expertisen och teoretisk kunskap. Vi har i vår pro gradu gjort ett försök att lyfta fram de här tre delarna.

Vi har gjort vår pro-gradu som ett pararbete. Arbetet grundar sig på ett så intensivt samarbete, att det är omöjligt för någon enskild av oss att sätta sin stämpel på egna textavsnitt. Vi har reflekterat tillsammans under alla skeden av den här långa processen. Vår gemensamma resa började 2001 och under åren har vi tillsammans skapat den slutliga produkten av våra reflektioner.

I kapitel två presenterar vi syftet med vår forskning. I kapitel tre skriver vi om de drivkrafter, som förde oss framåt. Vi tar upp det svåra i samarbetet och formulerar våra frågeställningar. I fjärde kapitlet beskriver vi centrala begrepp i vår forskning. I kapitel fem presenterar vi grunderna för våra metodologiska val. Eftersom vi fört långa diskussioner kring forskningsansatsen är det viktigt att ge rum för hur våra tankar slutligen vävts samman till det vi valde. Vår egen arbetsprocess har haft en central betydelse. Därför ger vi den ganska mycket utrymme. Eftersom vi forskat och skrivit tillsammans under lång tid är det väsentligt att gå in på hur vi gjorde det. Kapitel sex behandlar vårt eget samarbete och vårt gemensamma författarskap. I kapitel sju presenterar vi tidigare forskning. Vårt projekt läsåret 2005-2006 utgör det kontextuella ramen. Kapitel åtta har vi ägnat åt att beskriva hur vi lagt upp vår forskning. Våra iakttagelser under de dialogbaserade mötena med framtidsperspektiv, som hölls och våra reflektioner tillsammans efter mötena gav oss de teman som vi i kapitel nio diskuterar tillsammans med lärare, socialarbetare och det privata nätverket. Här möter vi de nya utmaningarna i gränslandet mellan skola och socialbyrå. Syntesen och slutreflektionerna behandlar vi i kapitel tio.

2. SYFTET MED VÅR FORSKNING

Avsikten med den här undersökningen är att granska samarbetet och samverkan mellan skola och socialbyrå. Vi har använt oss av en metod som Tom Arnkil och Esa Eriksson på Stakes har utarbetat. I den här metoden använder man sig av dialogbaserade möten

med ett framtidsperspektiv. Vi vill granska hur lärare och socialarbetare uppfattar den här metoden som arbetsredskap i sina arbeten och om det är en bra metod att använda för att hjälpa ungdomar som, på sin väg ut ur grundskolan, riskerar att bli marginaliserade. Vårt arbete är resultat av en lång process. Vi fokuserar på den process, som pågår i gränslandet mellan skola och socialbyrå och granskar vilka effekter en intervention kan få. Kontexten utgörs av det projekt, som vi tillsammans genomförde under läsåret 2005-2006. Projektet bestod av dialogbaserade möten med ett framtidsperspektiv, som erbjöds familjer, vars barn gick sitt sista läsår i grundskolans specialundervisning. Vårt empiriska material består av sex möten där eleven, elevens privata nätverk och de professionella, som har haft kontaktytor till familjen, var närvarande. Dessutom har två fokusgruppintervjuer gjorts med lärare och socialarbetare samt intervjuer med de privata nätverk, som varit med om mötena. Efter varje möte har samtliga deltagare fyllt i en utvärderingsblankett. Vi granskar resultatet av den i vår avhandling. Vårt syfte är också att granska den process, som våra reflektioner lett till.

3. DRIVKRAFTEN SOM FÖRDE OSS FRAMÅT

I det här kapitlet tar vi fasta på det som ledde till att vi efter många arbetsår började fundera tillsammans på det viktiga i att hitta nya grepp i arbetet. I vårt sökande och reflekterande med varandra kom vi fram till, att bristen på fungerande samarbete och samverkan hindrade oss från att hitta de nödvändiga, nya greppen i arbetet. När vi började vår gemensamma process och granskade det vi ville med den så visste vi, att den kontext där vi ville mötas var tillsammans med de unga och deras privata nätverk, tillsammans med kollegerna inom våra egna arenor och framför allt tillsammans med varandra på en gemensam arena. Huvudintresset för oss var att utveckla vårt sätt att arbeta. Ett resultat av reflektioner under tre år utmynnade i ett projekt under läsåret 2005-2006. I projektet använde vi oss den tidigare nämnda metoden som Arnkil och Eriksson har utarbetat. Projektet riktade sig till elever, som går sitt sista grundskolår i specialundervisning. Vårt projekt blev ett experiment, som vi i vår avhandling forskningsmässigt rapporterar.

3.1 Det svåra samarbetet

På 1980-talet kom det nya lagar, som berörde våra arbetsområden. På 1990-talet kom den ekonomiska krisen, som ledde till att resurser skars ner. Detta ledde till förändring inom skolvärlden, där man skar ner på flexibla lösningar och möjligheter. Vi ser, att de elever, som har svårare att klara skolgången, får det ännu svårare och det finns en stor risk för marginalisering.

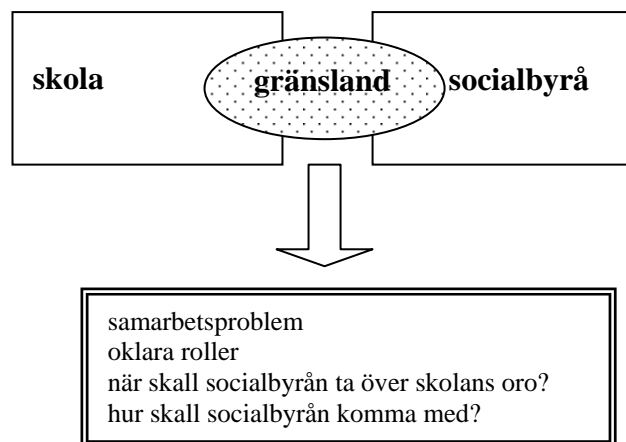
Den ekonomiska krisen tvingade olika servicesystem att börja tänka annorlunda. Man kan här tala om ett paradigmskifte där man sökte efter nya modeller och nya möjligheter att samverka över gränserna. Vi möttes också av nya utmaningar inom våra arbetsområden. Vi får stöd av Seikkula och Arnkil.. För att nå positiva resultat behövs förändringar av vissa grundförutsättningar inom rådande paradigm för professionell hjälp. Exempel på förändringar är, att de professionella ber klienten om hjälp för att minska egna bekymmer och att de professionella är beredda på att förändra sin egen verksamhet så, att utvecklingen kan ses som en samutveckling. (a.a.2005, 182.)

Vi minns båda, att det var långt ifrån självklart i början av vår arbetskarriär, att familjen eller den som ärendet berörde skulle delta då problemen togs upp på agendan. De traditionella mötena har varit expertstyrda. Då den tidigare barnskyddslagen kom 1983 fanns det medtaget en paragraf om barnskyddets öppna stödåtgärder där det bland annat omnämndes, att man kunde ha stödgrupper för barnskyddet. Stödgrupperna skulle bestå av professionella, som arbetar med barn och ungdomar och som hade sin förankring i olika sektorer. I Ekenäs bildades en grupp, där det fanns samarbetsparter från socialbyrån, skolan, psykiatriska polikliniken och barnrådgivningen. Under den period då stödgruppen för barnskyddet fanns i vår kommun tog socialbyråns socialarbetare upp ärenden, som behövde diskuteras med representanter från andra yrkesgrupper. Syftet var att få nya infallsvinklar i svåra ärenden eller att dela ansvaret. Ärenden överfördes från skola, barnrådgivning eller psykiatriska polikliniken till socialbyrån vars socialarbetare tog kontakt med familjen och tog till tals den oro som förmedlats. Vi minns inte, att det så ofta förekom, att resultatet av våra möten skulle ha lett till att socialbyråns socialarbetare började samarbeta kring ett ärende med någon professionell från en annan verksamhet. I något skede upphörde stödgruppen för barnskyddsärenden. Ingen

diskussion eller gemensam reflektion fördes kring frågan varför den här samarbetsformen upphörde.

Det har naturligtvis funnits ett samarbete mellan skola och socialbyrå då det gällt enskilda elever, speciellt om det funnits en oro, som tangerar barnskyddet och då det gått så långt, att det blivit fråga om omhändertagande och placering utanför hemmet. I ett skede var socialarbetarna med på skolans elevvårdsmöten. Här har det också funnits svårigheter. Samarbetsformerna har aldrig riktigt diskuterats. Ibland har samarbetet fungerat bra men ibland har det funnits oklarheter kring vem som har ansvar för att processer går vidare. Samarbetsformerna har varit otydliga och vi har haft uttalade, diffusa förväntningar på varandra. Vi har saknat metoder och arbetssätt för ett väl fungerande samarbete. Det har inte funnits klart formulerade målsättningar för hur samarbete ska bedrivas och det har varit otydligt vilken information, som är relevant att dela med varandra och vad begränsas av tystnadsplikten.

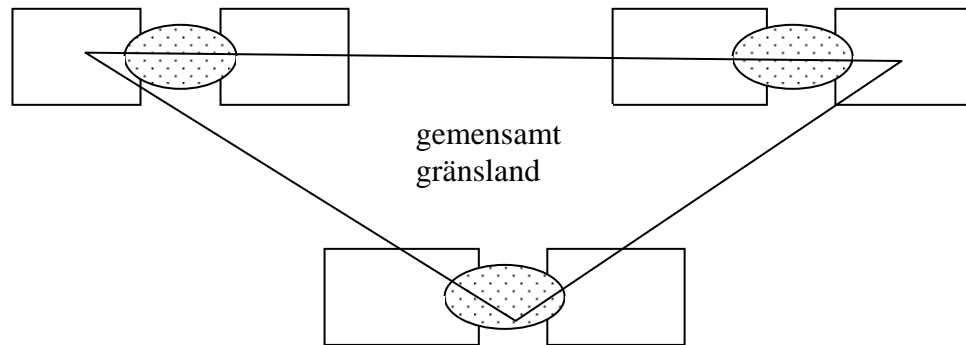
Man kan framställa det problematiska i samarbetet som följande figur visar.

Figur 1. Det svåra samarbetet i gränslandet (bearbetat enligt Seikkula & Arnkil, 2005; Hjelte, 2005)

Man kan se samarbetet mellan andra professionella system på samma sätt. När det gäller familjer och problemlösning finns det ofta kontaktytor till fler olika professionella system.

Då kan man se det gemensamma gränslandet på följande sätt:

Figur 2. Det gemensamma gränslandet mellan olika professioner

Inom de här systemen ser vi, att det behövs nya diskurser som tidig intervention från socialbyrån, tillit och öppenhet.

Den nya barnskyddslagen (417/2007), som trädde i kraft 1.1.2008, tar på ett bra sätt upp kravet på samarbete och samverkan över de professionella gränserna. Nu säger lagen, att det skall finnas en expertgrupp, som består av sakkunniga inom barnskyddsarbetet. Inom barnskyddet behövs vid sidan av socialt arbete också andra yrkesgruppers sakkunskap. Lagen innehåller också bestämmelser om kartläggning av barnets närstående nätverk och förpliktat kommunerna att göra upp en plan för att främja barns och ungas välfärd och för att ordna och utveckla barnskyddet. I barnskyddslagen använder man nu begreppet "förebyggande barnskydd". För oss känns det som en bekräftelse på de diskussioner vi fört och vi känner, att vi har ett stöd i lagstiftningen för våra nya tankar.

Jaakko Seikkula och Tom Arnkil tar i sin bok "Sociala nätverk i dialog" upp samma problematik, som vi diskuterat med varandra. I multiproblemsituationer finns det ofta ett klientförhållande till flere professioner. Var för sig är de professionella åtgärderna väl grundade men ofta blir det kärvt när det blir frågan om att samverka. Det är alltid lättare att säga vad andra borde göra för att problemet skall finna en god lösning. De dialogbaserade mötena med ett framtidsperspektiv har utvecklats då man försökt ta sig ur multiprofessionella sammanhang som kört fast. Mötenas viktigaste område hittar man i det psykosociala arbetet med barn, ungdomar och deras familjer. (a.a. 2005, 24.)

Det traditionella sättet att tackla klientens problem är att försöka finna en förändring i beteendet eller agerandet. Om flere olika professioner är inblandade gör man detta från flere olika håll. Om man inte med klienten kommer till önskat resultat uppstår det ofta ett mönster där de professionella försöker förändra varandra. Då system agerar sinsemellan börjar de producera en gemensam struktur och blir allt mer lika. Det är fråga om isomorfi eller strukturlikhet. Då man går till sig själv kan man nå en förändring i helhetssituationen. (Seikkula & Arnkil 2005, 24-25, 50.)

Samarbetsmöten ordnas ofta utan att man så noga tänkt igenom hur de skall genomföras. Fastän ett samarbete mellan många deltagare är mer komplicerat än individuella samtal, antas det fungera av sig självt. Då flere människor samlas för att handskas med den typ av problem, som man möter i psykosocialt arbete, är det lika troligt, att man börjar tala förbi eller överrösta varandra, som att man lyckas nå fram till en öppnande dialog. (Seikkula & Arnkil 2005, 40.)

Vi har under vår gemensamma process kunnat konstatera, att det tyvärr ofta fungerar så här. Det är inte bekvämt att dra ett mångprofessionellt möte, då man är en del av den gemensamma arenan. Om man ändå hamnar att göra det så behövs ett tydligt tema som alla är införstådda med. I annat fall kommer vi samman med lika många förväntningar som vi är professioner. Det här har vi i vårt arbete upplevt ett flertal gånger.

Vi möter i boken "Sociala nätverk i dialog" mycket som bekräftar det vi själva upplevt under otaliga möten vi deltagit i. Professionella, som deltar i psykosocialt arbete diskuterar vad problemets kärna egentligen handlar om. Beroende på vilken profession man företräder så har man sin egen förklaring på problemet. Då de närvarande vid mötet är professionella, som var och en på sitt sätt är kopplade till problemet utgående från sin egen profession så kommunicerar de förutom om själva saken även om vem som har rätt definition på problemet. Det finns alltid någon, som anser sig vara mera expert än någon annan. Det gemensamma problem, som man borde kunna definiera, är egentligen en omöjlighet eftersom varje aktör har ett eget problem utgående från sitt grunduppdrag. Det här leder också till att det blir svårigheter att komma överens om ansvarsfördelningen. Vem gör vad med vem och när? Hur går processen vidare? (Seikkula & Arnkil 2005, 41,43,47.)

Vi är överens om, att vi inte enbart en gång ha kunnat konstatera själva, eller hört någon annan efter ett mångprofessionellt möte säga ”Vad beslöt vi egentligen?” ”Hur går ärendet vidare nu?”

3.2 Elever i riskzon

Ekenäs stads första skolkuratorstjänst inrättades hösten 1981. Då fanns det en specialskola med två lärare. I Ekenäs högstadieskola fanns en speciallärare.

Läsåret 2005-2006 hade specialskolan fem lärare och en rektor. I skolan fanns dessutom 13 skolgångsbiträden. Ekenäs högstadieskola hade läsåret 2005-2006 tre specialklasser och en klinikundervisning. Specialklassernas elevantal var 25.

I lagen om grundläggande utbildning, 17 § 2 mom. står det följande angående intagning eller överföring till grundskolans specialundervisning ”Elever som till följd av handikapp, sjukdom, försenad talutveckling, störningar i känslolivet eller av någon annan därmed jämförbar orsak annars inte kan undervisas, skall intas eller överföras till specialundervisning.” För eleven skall uppgöras en individuell plan för hur undervisningen skall ordnas.

År 1995 var 2,9 % av eleverna i Finlands grundskolor överförda till specialundervisningen. Enligt Utbildningsstyrelsens statistik för år 2006 var antalet intagna elever till specialundervisningen 7,9 %, dvs. 45 000 elever. Andelen flickor var 5,2 % och andelen pojkar 10,4 %. Av eleverna i den svenskspråkiga grundläggande utbildningen år 2006 var 6,2 % överförda till specialundervisning, andelen flickor var 4,2 % och andelen pojkar 8,1 %. År 2006 fick 22,2 % av eleverna specialundervisning på deltid, av flickorna 17,6 % och av pojkarna 26 %. Det finns flere förklaringar till att antalet överföringar till specialundervisningen har ökat. Det talas om att kraven i den normala läroplanen har blivit för höga, att skolan nu ser resultat av den ekonomiska nedgången i början på 90-talet med alla nedskärningar. Ibland skyller man på föräldrarnas stressade situation eller på att dagens barn tillbringar alltför mycket tid framför datorerna. Enligt Markku Jahnukainen är en annan förklaring till att antalet elever, som erhåller specialundervisning, har ökat är, att det har skett förändringar i både hur eleverna statistikförs, i lagstiftningen och i hur undervisningen arrangeras. Dessutom kan införandet av nya diagnoser (dysfasi, uppmärksamhetsstörning, autism

och Aspergers syndrom) ha bidragit till det ökade antalet elever i specialundervisningen (Jahnukainen 2006, 128.)

Oberoende av vad orsakerna är, så har vi en stor grupp av elever, som går ut grundskolan med ett sämre utgångsläge än de elever, som klarat av normal läroplan i vanliga undervisningsgrupper.

Många av de elever, som går i specialklass, är i behov av mycket stöd och ofta kan flere instanser vara inkopplade. De lärare, som har hand om smågruppsundervisning, har oftast också ett större ansvar för sina elever än vad klassföreståndare i vanliga klasser har. Också samarbetet med föräldrarna är intensivare. Man kan med fog säga, att elever i specialundervisningsgrupper blir bättre omhändertagna än elever i normalundervisning. Eleverna som erhåller specialundervisning åtnjuter naturligtvis också den service som studiehandledaren står för, dvs. information och vägledning till studier efter grundskolan. Men här skulle det vara viktigt att göra mycket mera.

Skolan har en central roll i de ungas liv. I Sitras undersökning, "Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma" från år 2007, framkommer, att av de elever, som hade gått ut grundskolan och läst med individuella läroplaner, var 20% på hösten utan studieplats. (Karppinen 2007, 139.) I slutskedet av grundskolan borde skolan ta ett större ansvar för de elever, som är i riskzon för att bli marginaliserade. Det är viktigt, att man i skolan är medveten om de faktorer, som bidrar till ungas marginalisering. De här faktorerna är, svag skolframgång, underpresterande, låg skolmotivation, skolk och avbrytande av skolgången samt problem i samband med val till vidare utbildning. (a.a. 2007, 127.) Risken för marginalisering gäller framför allt de elever, som i skolan är i behov av särskilt stöd.

Det finns flere definitioner på begreppet marginalisering. När det gäller ungdomar talar man mera om risken till marginalisering än om direkt marginalisering. Med marginalisering kan man förstå, att det handlar om att människan är i avsaknad av delaktighet i mycket som är viktigt i livet, dvs. man har inte arbete, bostad, familj, vänner och man har inte tillräcklig omvårdnad. Man är inte heller delaktig i kulturella begivenheter och man saknar påverkningsmöjligheter. (Julkunen 2000, 29.)

Vi har haft den erfarenheten, att de här eleverna, som är i behov av särskilt stöd, lätt upplever misslyckanden i sina vidare studier och avbryter utan att ha några andra alternativ än att gå sysslösa hemma. Skolan är i nyckelposition, då det gäller att nå de här ungdomarna och att bygga upp det stöd de behöver. För ett bra förebyggande socialt arbete kunde det vara av stor betydelse, att en socialarbetare kopplas in vid övergången från grundskola till andra stadiets utbildning. Det bästa skulle vara att socialarbetaren kommer in i ett skede, då familjen upplever det som en resurs och inte som ett misslyckande, då det har krisat till sig.

Från socialbyråns sida ser problematiken något annorlunda ut. Socialarbetarna på socialbyrån möter ungdomar, som har avbrutit sina studier på andra stadiet eller, som av olika orsaker, aldrig fortsatte sina studier efter grundskolan. Om de inte själva har förutsättningar att få ett arbete hamnar de i gruppen arbetslösa ungdomar. Det behövs stöd och hjälp för att få de här ungdomarna ut i förvärvslivet om de inte har motivation att studera vidare. Då kontakten till socialbyrån blir aktuell har det ofta gått något år sedan de avslutade grundskolan.

3.3 Våra frågeställningar

På basen av den problematik som vi beskrivit i de två föregående kapitlen har vi utformat frågeställningarna för vår forskning.

1. Kan vi med hjälp av dialogbaserade möten med framtidsperspektiv förändra samarbetet och samverkan mellan skola och socialbyrå?
2. Hur uppfattar lärarna och socialarbetarna dialogbaserade möten med framtidsperspektiv som arbetsredskap i sitt arbete?
3. Kan dialogbaserade möten med framtidsperspektiv vara ett led i att göra ett bättre förebyggande arbete bland ungdomar som riskerar att bli marginaliserade?
4. Hur påverkas vi själva som socialarbetare av processen?

Vår forskning består av fyra delområden. Vi vill ta reda på om vi genom att använda oss av möten, som baserar sig på dialoger med ett framtidsperspektiv, kan förbättra samverkan mellan skola och socialbyrå. Vi vill granska hur såväl lärare som socialarbetare uppfattar mötena som arbetsredskap. Kontexten för mötena utgörs av det projekt vi genomförde läsåret 2005-2006. Vi tycker också, att det är viktigt att försöka se processen ur ungdomarnas perspektiv. De är en del av de experter, som kan hjälpa oss att se hur vi skall samverka för att stöda dem under det sista, viktiga grundskolåret. Vi vill söka svar på, huruvida det här är en metod, som är bra att använda, då det gäller att för elever med särskilda behov planera övergången mellan grundskola och andra stadiets utbildning. Slutligen vill vi granska hur vi som socialarbetare påverkats under hela processen.

Det finns behov av ett paradigmskifte. Vi står inför nya utmaningar inom våra professioner. Det är fråga om att utveckla det multiprofessionella och sektoröverskridande samarbetet. Det finns ett behov av att överge det expertcentrerade servicekonceptet och ta i bruk en dialogisk modell. Den dialogiska modellen berör inte enbart gräsrotsnivån där vi finns, utan det är också en utmaning som berör alla nivåer. Det gäller dialogen mellan oss som socialarbetare men också dialogen mellan våra arbetsplatser och de samarbetsparter vi har kontaktytor till. Den kommunala servicesektorn ställs inför en dialogutmaning att överskrida både de vertikala och horisontala gränserna. (Arnkil et al. 2001, 26-28.)

4. CENTRALA BEGREPP I VÅR FORSKNING

En stor del av den tid vi har reflekterat och skrivit tillsammans har vi funderat på och sökt efter begrepp som är viktiga för oss. Vi visste från början vad vi var ute efter då vi började formulera våra tankar för varandra 2001 men ändå behövde vi gå en lång omväg innan vi hittade de begrepp, som blev de viktiga. Vårt projekt under läsåret 2005-2006 gav oss mycket värdefulla tankar och när Jaakko Seikkulas och Tom Arnkils bok ”Sociala nätverk i dialog” kom ut 2005 fick vi svar på många av de frågor vi haft.

I sitt författarskap sökte Seikkula och Arnkil också efter gemensamma begrepp. Jaakko Seikkula hade tidigare under sitt arbete på Keropudas sjukhus utarbetat ett nytt sätt att föra dialog genom öppna samtal. Det var fråga om situationer, då sjukhusets personal

och familjerna möttes. Det gränssystembegrepp, som Jaakko Seikkula utvecklat, visade sig för Tom Arnkil vara ett ypperligt redskap för att beskriva och analysera det nya tankeområde, som uppstår då klientens privata nätverk möter servicenätverket. (Seikkula & Arnkil2005, 34-35.)

I det här kapitlet behandlar vi för oss viktiga begrepp i forskningen. I det gränsland vi möts som professionella socialarbetare har vi reflekterat med varandra över begrepp som samarbete och samverkan, gränsöverskridande, reflektion och reflexion, dialog och dialogism. Vi beskriver de dialogbaserade mötena med ett framtidsperspektiv i ett eget underkapitel eftersom de utgjorde en del av vår kontext under projektperioden 2005-2006 och hjälpte oss att få svar på våra forskningsfrågor. Vi kallar det kapitlet framtidsdialog. Vi kommer i fortsättningen att kalla våra möten framtidsdialogmöten. Till slut vill vi ge utrymme för självvärderingen. Vi tycker att självvärderingen skall vara våra professionella ögon och öron och ge oss djup i våra socialarbetarroller.

4.1 Samarbete och samverkan

Samarbete är en del av vår vardag. Vi samarbetar mer eller mindre medvetet med andra människor. Samarbetet bygger på det sociala livet mellan människor och på att tillsammans arbeta med en konkret uppgift eller med en enskild person. Det är inte nödvändigt med kontinuitet i arbetet, det uppstår vid behov. (Danermark 2005, 15.)

Elisabeth Willumsen skriver om samarbete mellan professionella i sin doktorsavhandling "Interprofessional collaboration in residential childcare." I ett kapitel tar hon upp teorier och fakta om tvärprofessionellt samarbete. Hon presenterar ett urval av teoretiska inlägg och delar in dem i fyra punkter. Den första benämner hon individuella faktorer och interpersonella former. Individuella faktorer utgörs av färdigheter, kompetens, arbetserfarenheter, etik och handledning. Dessa är viktiga i relationen till andra individer på en interpersonell nivå som till exempel tvärprofessionella relationer och relationer mellan yrkesmänskor och de som brukar servicen. Tvärprofessionellt samarbete förekommer i team, mellan teamets medlemmar och externa yrkesmänskor och brukarna. Härefter tar hon upp organisatoriska faktorer och interorganisatoriska former. De organisatoriska faktorerna utgörs av organisationens strukturer, arbetsfördelning, informationsflöde, graden av formalitet,

fördelning av resurser, konkurrens, administration/ledarskap/styrelse, förhållande till staten, marknaden och samhället. Interorganisatoriska former är nätverk, partnerskap och allianser. Det finns många definitioner på interorganisatoriska former. Men de har det gemensamt, att ett förenat arbete producerar en synergieffekt, då man får ta del av varandras visioner och mål och man kommer muntligt överens om beslut. En annan central aspekt av socialt tvärprofessionellt samarbete är relaterat till dynamiska faktorer. Dessa faktorer kan vara en följd av konflikt, makt, tillit och förpliktelser. Samarbetet påverkas slutligen av kontextuella faktorer. De kan vara det huvudsakliga uppdraget, graden av blandning mellan privata, offentliga och frivilliga organisationer, lagliga mandat, speciella politiska inblandningar och organisationen av det interprofessionella samarbetet. (Willumsen 2006, 11-15.)

Begreppet samverkan definieras olika i litteraturen. Ibland används samverkan synonymt med samarbete. Danermark gör en tydlig åtskillnad mellan begreppen. Samverkan är enligt honom, när aktörer från olika verksamheter har medvetna, målinriktade handlingar. Man har ett definierat problem och ett bestämt syfte. Aktörerna träffas kontinuerligt kring gemensamma frågor eller problem och de enskilda förväntas behålla sin kompetens. (Danermark 2005, 15.)

Danermark nämner tre typer av faktorer, som utgör förutsättningar för samverkan. Den första kallar han kunskaps- och förklaringsmässiga faktorer. De olika yrkeskategorier, som möts i samverkan har skilda sätt att se på och förklara problem. Därmed har de också olika synsätt på hur problem skall angripas. Den andra aspekten är formella och informella regler. Lagstiftning, regelsystem, anvisningar och avtal kan se olika ut inom och mellan organisationer. Den tredje typen av faktorer är den organisatoriska situationen. Om de som skall samverka kommer från olika organisationer, ser man problemen från olika synvinklar, vilket gör att problemen blir mer påtagliga. (Danermark 2005, 12-13.)

Samverkan kan man kalla en situation, där båda parterna förbinder sig till samma målsättningar, ser gemensamma mål och strävar till att nå dessa mål. Då social växelverkan fungerar föds ett ömsesidigt förtroende och båda parter påverkar varandra. Nätverksarbetet och det mångprofessionella arbetet hör till den kollektiva dialogen. Ett problem i det mångprofessionella arbetet är, att de olika arbetskulturenas

yrkesmänniskor verkar inom mycket olika områden. Dessutom ser man på människors problem på olika sätt och de här synsätten är ibland svåra eller omöjliga att sammanjämka. (Mönkkönen 2002, 41-46.)

Samverkan har ofta lyfts fram som en lösning på hantering av sociala frågor, som många gånger hamnar mellan olika organisationer

4.2 Gränsöverskridande

Det är ingen självklarhet med gränsöverskridande kommunikation. Olika system har olika språk pga. att samhället är så differentierat. Det finns flere väletablerade och i förhållande till varandra isolerade system, som har sina egna koder, som utomstående inte kan använda på ett giltigt sätt. En gränsöverskridande kommunikation är möjlig om man skapar särskilda gränsöverskridande instrument, som är tillräckligt generella och inte hör till någons specialområde men ändå sammanfattar aktörernas gemensamma arbetsfält. Det väsentliga är, att instrumentet kan hjälpa den enskilda deltagaren att se sig själv, som en del av helheten. Det är inte meningen att någon, för att passa in i helheten, är tvungen att fjärma sig från sina grundläggande uppgifter eller sina synpunkter. (Arnkil et al. 2001, 148.)

Inom vår professionalitet förändrar vi våra arbetssätt och arbetsmetoder för att möta olika problem. Om vi önskar hålla klientens hela tillvaro i fokus ökar behovet av samarbete. Allt eftersom gränsdragningens avigsidor blir mera uppenbara aktualiseras gränsöverskridanden. Om man behöver verkställa åtgärder, som kräver specialkunskaper kan det vara bra med klara gränsdragningar, men om man möter företeelser, som inte följer en specialiserad arbetsfördelning blir gränsdragningarna problematiska. Det blir särskilt viktigt med gränsöverskridanden då de specialiserade, professionella systemen möter ett socialt nätverk, som är i förändring. (Seikkula & Arnkil 2005, 17.)

Då man bjuder in det privata nätverket till ett möte för att skapa förståelse för något som är svårt eller något det finns en oro för gör man det för att skapa en gemensam förståelse. Här kan man inte dra en skarp gräns mellan professionella och lekmän. De professionellas sakkunskap är oförändrad men i dialogen är den framåtskridande

processen inte enbart beroende av dem, utan här tillför det privata nätverket resurser från en hel krets av människor. I dessa gränsöverskridande samtal kan man nå en förståelse, som inte är möjlig för någon enskild att uppnå. När man bjuder in dem som berörs av frågan, familjen och familjens eget nätverk för att lösa svårigheter, samlar man de olika parternas resurser. Då professionella och lekmän möts i ett gemensamt gränsland kan en delad sakkunskap uppstå, som överskrider enskilda aktörers möjligheter. (Seikkula & Arnkil 2005, 18.)

Inom antropologin definieras gränsöverskridande, som ett begrepp för färdigheter i att kommunicera inom och mellan kulturella grupper. Det betyder en aktiv delaktighet i en mångfald olika kulturer, som inbegrips i eller berör ett forskningsprojekt. Ett framgångsrikt gränsöverskridande kräver kännedom om eller åtminstone en förmåga att bli bekant med beteende, mål och uppfattningar hos alla dem som på något sätt är med i ett forskningsprojekt. (Merriam 1994, 54.)

4.3 Reflektion och reflexion

Dessa två begrepp har inte varit alldeles enkla att reda ut. Ofta används termerna alternativt och då helt synonymt. Synnöve Karvinen har i sin doktorsavhandling rätt ut begreppen reflektion och reflexion. Den faktiska skillnaden mellan begreppen ligger i att etymologiskt ansluter sig ordet reflektion till seende (spegelbild), tänkande och moral, medan reflexion åter hänför sig till automatisk verksamhet (t.ex. biologiska reflexer), självreflexion (grammatik, logik) och diverse geometriska och fysikaliska begrepp (Ashmore 1989). Enligt Karvinen definierar Peter Jarvis (1987) reflektion som inlärnings-processens centrala skede i vilket människan medvetet undersöker sina erfarenheter för att uppnå ett nytt sätt att förstå eller komma på en ny funktionsmodell. Karvinen fortsätter att beskriva Sinikka Ojanens (1990) utredning av begreppet reflektion. Hon ser det som ett skilt sätt tänka. Behovet av reflektion uppstår ur en komplex erfarenhet och leder till ett ändamålsenligt ifrågasättande. Dit hör, att man inte drar snabba slutsatser. Det innebär att göra sig själv medveten om processen, en strävan efter att hitta material som löser tvivlet. Då människan reflekterar måste hon tåla tvivel och foga sig i att leta innan idéerna leder till ett slutresultat. I reflektionen är ändå de intellektuella krafterna från de tidigare idéerna med. (Karvinen 1996, 27-28.)

Reflektionen är på sätt och vis en aktiv undersöknings- och upptäckarprocess i vilken aktören kan utveckla en ifrågasättande attityd och ett emancipatoriskt förhållande till kunskap i sitt arbete. En professionell reflektion beskriver inte enbart tankearbetet i dess olika former, utan dit hör också i hög grad erfarenhet, som baserar sig på praktik, inlärnin g baserad på erfarenhet och att man inser möjligheten att handla på annat sätt. (Karvinen 1996, 28.)

Alvesson & Sköldberg (1994) anser att reflektion handlar om att fundera kring förutsättningarna för sin aktivitet, att undersöka hur personlig och intellektuell involvering påverkar interaktionen med dem som deltar i forskningen. När man reflekterar söker man tänka kring premisser för sitt eget tänkande, observerande och språkanvändande. (a.a. 1994, 321.)

Vi tycker att Linda Finley i sin bok Reflexivity (Finley & Gough 2003, 108) på ett bra sätt tar upp det vi vill säga om reflektion och reflexion.

”Reflection and reflexivity are distinct but intertwined.” ”Reflection can be understood as thinking about something else (an object) the process is distanced one and takes place after an event. Reflexivity involves a more immediate, continuing, dynamic and subjective self-awareness. Reflexivity is the process of continually reflecting upon our interpretations of both our experience and the phenomena being studied so as to move beyond the partiality of our previous understandings and our investment in particular research outcomes. The most reflexive level: the self becomes the aim of reflection.” .

Hélen Thomsson (2002, 38) använder ordet reflexion, men skriver att det används synonymt med reflektion. Hennes tolkning är:

”Reflexion betyder återkastande av ljus eller annan vågrörelse eller noggrant eftertänkande. Den som vill använda sig av reflexion i sin undersökning vill alltså göra en eftertänksam studie, där ljuset eller kunskapen hela tiden återspeglas ur olika vinklar. Man söker efter insikt i hur olika omständigheter påverkar det som sker. Det vill säga hur teoretiska, kulturella och politiska sammanhang kan tillmätas betydelse när vi konstruerar oss själva och vår kunskap om världen.....Att arbeta reflexivt betyder att låta tankar krocka med varandra i en process där kunskap inte är något som finns utan något som skapas.”

Reflexiv sakkunskap förutsätter att man har en förmåga att sätta sig in i sammanhang där allt förr eller senare återspeglas och där ingen har direkt kontroll över sin omgivning. Den enskilda människan räcker inte till för reflexiv kunskap oberoende av

hur mycket hon är reflekterad över sina egna åsikter, kunskaper och attityder. Vi kan se sambandet mellan dialogstrukturerna och den nya sakkunskapen genom att reflexiv sakkunskap uppkommer i samverkan mellan reflektiva sakkunniga. (Arnkil 2001, 161.)

4.4 Dialog och dialogism

I dialogen utvecklas ett förhållningssätt där man kan bearbeta en människas tolkningar och upplevelser av verkligheten tillsammans med andra människors upplevelser. Dialogen har en betydelse vid förändring av tankemönster. Via dialogen får man tillgång även till andras upplevelser och tankar. Genom ett kritiskt ifrågasättande tillsammans med varandra och genom att stimulera till självreflektion för att upptäcka och utveckla tankemönster ökar kunskapen om det egna yrkesutövandet. Tillsammans med varandra kan erfarenheter aktiveras och nya impulser hämtas. En viktig sida av dialogen är att vara tillsammans. Genom dialog kan man upprätthålla ömsesidig förståelse och därmed en mänsklig existens. En dialog skall alltid vara öppen för en fortsättning, för ytterligare repliker. En dialog skall vara ett oavslutat projekt och visa en öppenhet i mänsklig förståelse och kunskap i mänskligt liv. Målet för dialogen är att finna kunskap och insikt, som deltagarna redan har, även om de inte vet om det. Frågor, svar och reflektion skall göra icke reflekterad kunskap och insikt tillgänglig. (Molander 1993, 87-89.)

Vår egen erfarenhet är den, att man i dialogen utvecklar det vad andra tänker, man argumenterar inte emot eller ifrågasätter. Man lyssnar i stället för att kommentera. I dialogen är det viktigt att man i ansatsen till nästa steg kan vara på väg mot att forma ett gemensamt språk och delad förståelse.

William Isaacs i Seikkula och Arnkil (2005) säger att målet för en dialog är att få ny förståelse som sedan ligger till grund för nya tankar och handlingar. I dialogen är inte det viktiga att komma överens utan man strävar efter att skapa en kontext, då det är möjligt att göra många nya överenskommelser. Dialog kommer från det grekiska ordet "dia", som innebär "igenom", och logos som innebär "ord" eller "betydelse". William Isaacs säger, att ett rådslag, som är inriktat på ett beslut eller en överenskommelse och en dialog skiljer sig från varandra. Dialogen uppfyller djupare och större behov än enbart att få ett godkännande. (a.a. 2005, 91,102; Mönkkönen 2007, 86.)

Att befinna sig i en dialog betyder mänsklig reflexion. Reflexionen i dialogen är kommunikativ och skapar sammanhang och mening för den som deltar. Våra logiska argument och eller egna uppfattningar är inte allenarådande utan frågan ”vad är det du upplever?” är viktig. Att handla och tänka dialogiskt innebär att vi hela tiden inser att vi är på väg. Det sker en utveckling genom dialogen med hjälp av reflexion och handling. Om vi ser förändringsarbetet som en dialogisk process ser vi oss själva och de andra utifrån ett perspektiv där vi ständigt är på väg. Förändringsresultatet blir en plattform att bygga vidare på i en hela tiden kontinuerlig förändringsprocess. (Andersen 2002, 50.)

I sin bok Sociala nätverk i dialog hänvisar Seikkula och Arnkil till bland andra Ivana Markova (1990) , Buber (1987) och Bachtin (1986) då de förklarar hur man kan se på och uppfatta dialogism. De framhåller att i dialogismen är det förhållningssättet, grundinställningen och sättet att tänka, som är det viktiga. Utgångspunkten är en dialogisk relation. Dialogismen förutsätter att det finns svar och gensvar. Frågorna formas utgående från de svar som ges. Dialogen fokuserar på kommunikation mellan människor medan dialogismen innebär en världsbild. I ett dialogiskt förhållande möts två personer som likvärdiga varelser. Det väsentliga finns inte hos någon av dessa personer utan centrum för handlandet finns i interaktionsområdet mellan personerna Isaacs (1999) beskriver detta som att tänka tillsammans. Centrala tankegångar i Bachtins beskrivning av dialogism är att befinna sig i relation och att svara, det vill säga att få respons på det man sagt. Bachtin säger:

”en idé är inte en subjektiv individualpsykologisk skapelse, som har en fast boplatz i människans huvud. Idén är inte individualistisk och intersubjektiv, den sfär den tillhör är inte individens medvetande, utan ett dialogiskt samspel mellan medvetanden” .

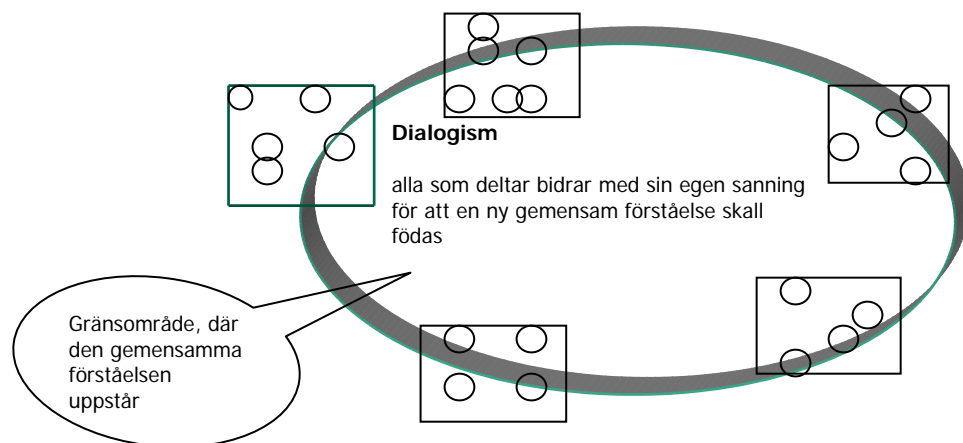
(Seikkula & Arnkil 2005, 23,81,92-94; Mönkkönen 2007, 89-90.)

Vid dialogism står talaren hela tiden i relation till det omkringliggande sociala interaktionsfältet. Talaren försöker uppmärksamma de andra samtalsdeltagarna och den sociala kontexten. Motargumenten utgör inte slutdefinitioner eller slutliga svar på det som sagts utan öppnar fler och fler perspektiv kring det ämne man samtalar om. (Seikkula & Arnkil 2005, 94). Uppmärksamheten riktas på gränsen, på mötet mellan människor. I den dialogiska relationen utgör det som sägs ett gemensamt område mellan talaren och den som han talar med. Det är viktigt att också avläsa andra signaler såsom

kroppsspråk och tårar och annat. Det är också viktigt att lyssna på innehåll och betoning i det som sägs. En stor mängd både fysiska och emotionella faktorer strukturerar tillsammans det som sägs. (a.a. 2005, 94-95.)

Bahtin beskriver den inre dialogen i människan. Människans erfarenheter, tankar och upplevelser filtrerar det som finns omkring oss. Det är av vikt hur vi uppfattar ordens betydelse. Bahtin lånar en metafor från musiken när han talar om betydelsen av olika stämmor. Den individuella stämman skapar mångstämmighet då stämman lever vidare i samverkan mellan oss människor. I ett dialogiskt samtal visar sig polyfonin så att en del av stämmorna finns som en inre erfarenhetsbild hos varje mänska. Dialogismen är både en kommunikation och en relation. De som deltar lär sig och kan ändra sin åsikt och sin attityd. (Seikkula & Arnkil 2005, 96; Mönkkönen 2007, 89.)

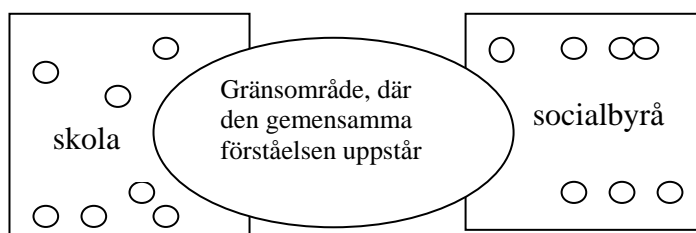
En polyfon eller flerstämmig social situation gör så att alla blir uppmärksammade och nätverkets medlemmar uppmuntras till större närvaro. I det dialogiska samtalet gör polyfonin så att alla närvarande röster tar del i konstruktionen av betydelser. I den polyfona verkligheten kan man inte skilja mellan rätt och fel utan alla som deltar i samtalet bidrar med sin egen sanning för att en ny gemensam förståelse skall födas. Allas röster är lika värdefulla. Om man inser att flerstämmigheten är en grundläggande egenskap i språket så inser man att det är främmande att sträva till en gemensam förståelse genom att förvänta sig att alla samtalsdeltagare skall tänka på problemet på samma sätt. I stället går man vidare för att bygga något nytt tillsammans. Ett dialogiskt yttrande blir inte godkänt eller förkastat utan får ett svar som hela tiden öppnar nya dimensioner. (Seikkula & Arnkil 2005, 96,98-99; Mönkkönen 2007, 33-24.)

Figur 3. Beskrivning av det dialogiska samtalet (bearbetad enligt Seikkula & Arnkil, 2005)

Figur 3 beskriver hur det dialogiska samtalet ser ut och pekar på den nya dimension som uppstår. Vi har med hjälp av Sikkula och Arnkil funnit ett gränsområde där den gemensamma förståelsen har möjlighet att uppstå.

I vår forskning har vi satt fokus på den process som pågår i gränsområdet mellan skola och socialbyrå. Vi finns i ett område där det handlar om deltagarnas gemensamt delade verklighet. Figur 4 beskriver hur det ser ut.

Figur 4. Processen mellan skolan och socialbyrån (bearb. enligt Seikkula & Arnkil, 2005)

4.5 Framtidsdialog

Det vi här kallar framtidsdialog har sitt ursprung i finskans ”ennakointialogi”. I den översatta versionen av boken ”Dialoginen verkostoty” har man använt sig av ordet förutsägelsedialog. I boken ”Dialogisk utveckling av kommunernas service” skriver man om anteciperande dialoger (Arnkil et al. 2001). Vi kommer i vårt arbete att använda oss av vår egen översättning ”framtidsdialog” eftersom det är det ordet vi använt tillsammans med de privata nätverk vi har erbjudit den här metoden. Vi talar om privata nätverk eftersom det inte alltid är enbart kärnfamiljen som är med. Det privata nätverket innefattar även föräldrar, som inte bor tillsammans lika väl som andra viktiga nära personer.

Framtidsdialogmötena har varit ett centralt verktyg för oss. Metoden har utvecklats av Tom Arnkil och Esa Eriksson på Stakes. Genom utbildning och erfarenhet har vi haft möjlighet att tillägna oss denna metod. Vi har medvetet givit mera rum för metodbeskrivningen eftersom den på ett så centralt sätt har fungerat som vår metod i forskningen.

Det är inte fråga om en behandlingsmetod utan det är ett sätt att genomföra ett nätverksmöte för att möjliggöra för deltagarna att hitta bra sätt att koordinera sin samverkan. Framtidsdialogen har utvecklats i en grupp för nätverksforskning och utvecklingsarbete inom Stakes i samarbete med socialarbetare. (Seikkula & Arnkil, 2005, 69.)

Arnkil et al (2001) beskriver framtidsdialogen som metod. Den är ett annorlunda sätt att mötas på en gemensam arena. I framtidsdialogmötena använder man sig av utomstående konsulter, som inte har något med ärendet att göra. Man ordnar situationen dialogiskt, vilket förutsätter att monologerna lämnas åt sidan. Avsikten är att organisera den yttre dialogkonstellationen så gynnsam som möjligt för den inre dialogen.

Man drar nytta av framtidsdialogen då det finns professionella från flere olika sektorer med i arbetet, då det är oklart vem som gör vad eller då man är missnöjd över det som andra gör. Man har använt sig av metoden i arbetet med barn, unga och familjer. Framtidsdialogen som metod innehåller även varianter där det privata nätverket inte är med. Vi kommer i vårt arbete inte att ge någon närmare presentation av de andra varianterna eftersom vi i vår forskning uteslutande har använt oss av möten där det privata nätverket är med.

Initiativet till ett möte tas av någon professionell, som känner oro eller är bekymrad i sin kontakt med det privata nätverket. Det finns en känsla av att oron inte minskar om inte samarbetet inom det professionella nätverket och med det privata nätverket blir bättre. Det är också helt möjligt att familjen själv beställer ett möte.

Två utomstående konsulter drar mötena på ett på förhand strukturerat sätt. I den svenska översättningen talar man om samtalsledare i stället för om konsulter. Tom Arnkil och Jaakko Seikkula skriver i sin senast utgivna bok om "helpottajat" i stället för "konsultit". Vi tycker att samtalsledare är en bra översättning. Genom det undviks ordet konsult som kan uppfattas på flere olika sätt. Eftersom vi använt ordet konsult under hela projektet känns det ändå konsekvent att använda det ordet i avhandlingen.

Det är viktigt att den som leder samtalet inte har kontakt till det privata nätverket eftersom man då kommer i en dubbelroll. Konsulterna känner inte till ärendet eller

deltagarna och har ingen åsikt om hur den på förhand formulerade frågeställningen skall lösas. Deras uppgift är närmast att försöka få deltagarna inspirerade till egna tankar och idéer. Konsulterna stöder med reflekterande frågor. Konsulterna försöker inte hitta lösningar och ger inte råd.

Konsulterna har flere viktiga uppgifter. De skall ta hand om samtalet på ett sätt som gör att det blir lättare för deltagarna. De strukturerar mötet till ett turvis lyssnande och talande. Var och en får tänka högt utan att bli avbruten. Konsulterna hjälper till vid planeringen av samarbetet i slutet av mötet. De ser till att det kommer med slutsatser som kan fungera – vem gör vad med vem och när? Det är inte lätt att tänka högt i en grupp. Konsulterna underlättar reflekterandet. De är en viktig draghjälp för både det privata nätverket och de professionella. Frågorna är öppna. Det finns inte rätta eller felaktiga svar. Av svaren formas en bild av den närmaste framtiden.

En viktig uppgift är att möjliggöra en ny och delad förståelse mellan de som är närvarande. Ingen förstår saken precis på samma sätt som någon annan men alla har fått möjligheten att forma sina egna tankar. Delvis blandas deltagarnas röster när man hör vad de andra säger. Konsulterna ger utrymme för alla att tala om sitt hopp och sin oro. Det blir en helt annan sak att betrakta en väg, som ledde till de goda resultaten i backspeglarna, än att se problemen framför sig och fundera över hur man skall få dem att försvinna. Det har en kraftgivande effekt att få prata om en god framtid. Familjens polyfona nära framtid hämtas i fokus. (Arnkil et al. 2001, 74-76.)

Följande text bygger på Arnkil et al (2001). Då man planerar ett framtidsdialogmöte är det första steget att definiera temat för mötet. Den som beställer mötet gör det för att minska sina egna bekymmer. Det är viktigt, att beställaren lyfter fram temat för mötet tillsammans med det privata nätverket innan mötet hålls. Då man berättar för det privata nätverket, att man behöver deras hjälp för att tackla sin egen oro blir samtalet ett helt annat än om man förutsätter att andra skall förändras. Ett professionellt arbete pågår inte i ett tomrum. Oftast finns det någon eller några andra professionella, som har kontaktytor med det privata nätverket och hjälpmöjligheterna minskar om man inte får gensvar eller stöd från andra professionella.

Då beställaren tar kontakt med det privata nätverket är det viktigt, att tillsammans ta reda på vem eller vilka i det privata nätverket, som borde bjudas in. Det är bra att

fundera på vilka personer som kan vara till hjälp, då man planerar ett samarbete för att minska bekymren. Det är lika viktigt, att beställaren tillsammans med det privata nätverket går igenom vilka professionella, som skall närvara vid mötet så att det inte blir överraskningar, som leder till en otrygg situation. Man kan inte bjuda in personer, som det privata nätverket inte vet om på förhand.

Intervjun går ut på att pejla framtiden. Vid diskussionen förflyttar man sig vanligtvis ett år fram i tiden och föreställer sig en framtid där saker och ting har ordnat upp sig och problemen har fått en lösning. Vid möten med det privata nätverket närvarande uppmuntras medlemmarna att leva sig in i ett år som förlöpt väl med hjälp av konkreta frågor om sådant som har hänt under året. Problemen definieras inte. Alla talar om sina subjektiva upplevelser. Huvudfrågorna är strukturerade och likadana för alla. Var och en beskriver hur den goda situationen ser ut, vad de själva gjort för att nå den goda situationen, varifrån de fått sitt stöd under det gångna året och hurudant stöd de behövt.

Från framtiden går man tillbaka och ser vilka resurser, vilka förändringar och vilket stöd, som bidragit till den goda utvecklingen. Det är viktigt, att fästa uppmärksamhet vid vem som gör vad och när. På det här sättet närmar man sig den nu aktuella oron genom ett gott framtidsperspektiv och man får fram en konkret handlingsplan för en bättre framtid.

Ett fruktbart sätt att reflektera över bekymmer är att se på dem retrospektivt. Viktiga frågeställningar här är ”Vilka bekymmer hade du för ett år sedan?” och ”Vad fick dina bekymmer att minska?”. Det är lättare att närma sig dagens problem från ett positivt perspektiv. Det blir ett positivt diskussionsklimat, som gör det lättare för deltagarna att ta fram den oro de har i dagsläget. Det är lättare att tala om de problem man hade förut än att erkänna dem man har idag.

Man skiljer mellan talande och lyssnande. Talturerna får inte heller kommenteras av de andra närvarande. Det här leder till, att det blir lugn och rum för den inre dialogen. Var och en får tala till punkt och föra fram vad den är glad över, vem som gjort vad och varifrån stödet har kommit. De andra skall lyssna och inte avbryta med kommentarer och inlägg. Detta medför, att allas åsikter blir lika viktiga, alla har tillfälle att komma fram med sina åsikter och ingen av mötesdeltagarna ges möjlighet att avbryta och

svänga in diskussionen på något annat spår. Det här ger möjlighet till en mångfasetterad och bred handlingsplan där det viktiga är, att man kommer överens om vem som gör vad tillsammans med vem och när.

Då det privata nätverket och myndigheterna möts klarlägger man arbets- och ansvarsfördelningen mellan familjen och myndigheterna och ger möjlighet att skapa ett mångsidigt underlag för utarbetande av en konkret handlingsplan. Handlingsplanen blir ett fortsatt stöd för alla. Myndigheterna, som sitter med vid mötet, hör vad det privata nätverket behöver för stöd. Det privata nätverket känner, att det kan påverka sin egen situation. Det som kommer fram under dialogerna skrivs upp på blädderblock så att alla kan följa med. Mötet avslutas med, att man avtalar om gemensamma verksamhetsformer och uppföljning av ärendena.

4.6 Självvärdering

Man kan se en utveckling inom det sociala arbetet mot flexibilitet, multiprofessionalitet och alternativa arbetsformer. Den professionella universalismen, som baserar sig på en allmän kunskap och professionella metoder har ersatts av lokala och kontextbundna faktorer, som formar den professionella praktiken. En kritisk analys av ens eget arbete är central. Man kan också se en ny diskurs inom utbildningen av socialarbetare och inom forskning i socialt arbete. Den reflexiva praktiken och den kritiska reflexionen har redan en tid varit centrala teman. (Karvinen 2001, 117.)

Inom socialt arbete finns det fortfarande en hög tröskel att utvärdera det egna arbetet. Både med tanke på kvaliteten på den service, som klienterna får och på den kunskap vi själva och vår arbetsgemenskap producerar är det viktigt att ta fram de egna professionella arbetsgreppen. Man kan se självvärdering i en kontext där socialarbetarens arbete granskas i sitt verksamhetssammanhang. Socialarbetarens roll betonas då som en aktiv aktör, som en producent av kontextuell kunskap och som en värderare av socialt arbete. (Yliruka 2006, 7.)

I självvärderingen stannar socialarbetaren upp för att granska innehållet i sitt eget arbete genom att reflektera. Yliruka särskiljer på reflektion och självvärdering. Reflektionen är en förutsättning för självvärderingen. Med självvärdering förstås den systematiska

värderingen man gör av det egna arbetets styrkor och svagheter. I utvärderingen drar man nytta av sin egen syn på klientarbetet samtidigt som man ser vilka verkningar egna prestationer har haft utgående från något annat sätt av samlad kunskap. Det finns flere modeller för självvärdering. Som redskap för självvärderingen kan man använda bland annat feedback av klienterna, fokusgrupper, dagböcker och flödesschema. (Yliruka 2006, 8.)

På basen av ett utvecklingsprojekt "Spegeln", som genomfördes under åren 2003-2004, skapades en metod där socialt arbete får redskap att utföra reflexiv självvärdering och utvärdering i referensgrupp. Metoden förenar de här båda sätten att utvärdera. Den reflexiva utvärderingen har två principer. Den strävar att finna ord på tyst kunskap och på reflexiv praktik. Den tysta kunskapen är individuell, kontextbunden och svår att klä i ord. Den är motsatsen till explicit kunskap, vilket kan ses som isbergets topp. Under ytan finns den tysta kunskapen, som byggs upp genom utbildning, livserfarenhet, praktik och genom att bli delaktig av en egen kultur och värdegrund. Att använda tyst kunskap utgör grundutgångspunkten för mänskligt och etiskt socialt arbete. (Yliruka 2006, 35.)

Självvärdering blir viktig för oss för att den ger oss ord på vår tysta kunskap. Den ger oss också möjlighet att utveckla vårt arbete och gör oss tryggare och djärvare i våra diskussioner med andra.

5. GRUNDER FÖR VÅRA METODOLOGISKA VAL

Under de decennier, som vi har varit yrkesverksamma, har det skett stora förändringar i det finländska samhället. Under årtionden efter andra världskriget vände man sig vid att den materiella levnadsstandarden steg oavbrutet. Den sociala uppgången var en självklarhet i Finland. Under 1990 talet tvingades vi att inse, att i stället för uppgång skedde det en social nedgång. Livet blev oförutsägbarare och osäkrare. Också på det globala planet blev det uppenbart, att den samhällsliga förändringen inte var linjär utan snarare en diskontinuerlig process.. Denna pågående samhällsligt-kulturella brytning har av olika samhällsteoretiker beskrivits med begrepp som det postmoderna, det senmoderna eller det reflexiva moderna. Sociologerna Beck, Giddens och Lash har reflexiviteten som ett nyckelbegrepp och i detta sammanhang syftar man på att

ifrågasätta självklarheter, att allt noggrannare väga saker och ting mot varandra och fördjupa sig i dem samt hänge sig åt rannsakan på ett sätt som tidigare inte var vanligt. Den reflexiva moderniseringen dels förutsätter dels skapar en annan mentalitet av självreflektion. (Karisto et al. 1998, 360.)

De sociala problemens metamorfos förutsätter också att det sociala arbetet förändras. Människornas problem är i allt mindre utsträckning materiella. Ofta handlar det om komplicerade kombinationer av materiella problem och annat, som har med livskontrollen att göra. På det finns det inga standardlösningar. Behovet av nya arbetsmetoder påskyndas av att värderingar och attityder genomgår en förändring. (Karisto et al. 1998, 372.)

Allt det här innebär utmaningar för socialarbetare. Det är viktigt, att det finns kvalifikationer, som respekterar alternativ, lokala och kulturella specialdrag och medborgarcentrerad delaktighet hos den framtida socialarbetaren. Den framtida expertisen bör vara reflexiv, diskursiv, kommunikativ och tolkande till karaktären. Det är inte längre tänkbart, att den professionella expertisen baseras på ett hierarkiskt förhållande mellan olika aktörer på fältet. Socialarbetarna ställs inför utmaningen att överskrida både vertikala och horisontala gränser, koncentrera sig på delade intressen och samverka samt förstå den diskursiva karaktären av sin egen praktik. Att skapa en grund för den här utvecklingen, att skapa modeller för den reflexiva kompetensen är en utmaning för forskningen i socialt arbete. (Karvinen 2001, 125.)

Schön (1993, 132) hävdar att det finns en praktikens och professionalismens kunskapsteori och för in begreppet konst, i bemärkelsen professionell skicklighet. En erfaren yrkesutövare använder sig av ”reflection – in – action” och klarar av komplexa situationer inte bara lika bra utan bättre än vetenskapen. Schön ser praktikerns konversation med situationen som en spiral där den problematiska situationen blir förstådd genom försöken att förändra den och förändra den genom försöken att förstå den. Det är professionell yrkeskonst. För att vi skall kunna agera i den här komplexiteten måste vi kunna reflektera över våra erfarenheter och vårt förhållande till den omgivande verkligheten. Det finns ett behov av kontinuerlig reflexion.

När vi inledde våra magisterstudier i början på 2000 talet läste vi bland annat de här texterna av Karisto, Karvinen och Schön. De gav oss en förståelse för den situation vi som socialarbetare befann oss i. Texterna blev en inspirationskälla för oss i vårt fortsatta reflekterande med varandra och utgjorde grunden för vårt intresse att syna vårt arbete som socialarbetare, och behovet av att få konkreta grepp om hur vi tillsammans kunde hitta nya fruktbara former för samarbete och samverkan.

5.1 Vetenskaplig position

Vår avhandling har en kvalitativ forskningsansats. Tidigare forskning kring de specifika frågeställningar vi har är ganska obefintlig. I vår sökning efter tidigare forskning har vi funnit forskning, som tangerar delområden i vår undersökning. Vi har utifrån vår egen erfarenhet och egen praktik satt fokus på det, som vi tycker att vi vill föra en diskussion om. Vi är glada över att vi vågade oss på att pröva framtidsdialogmötena som en intervention för att få svar på våra frågeställningar. Vi ville få en bild av hur framtidsdialogmöten i gränlandet mellan skola och socialbyrå påverkar samarbetet och samverkan. Vi ville också ta reda på hur det privata nätverket, både föräldrarna och ungdomarna, tog emot ett nytt sätt att mötas på en gemensam agenda. Är det möjligt att skapa något nytt, mera kvalitativt för alla som berörs av ett gemensamt tema? För att få svar på våra frågor har vi valt att granska samverkan mellan skola och socialbyrå ur olika perspektiv. Vårt empiriska material består av framtidsdialogmötena, som var en del av vårt projekt, fokusgrupper, och intervjuer med det privata nätverket samt utvärderingsblanketter och våra egna reflektioner.

Den kvalitativa forskningen har i motsats till den kvantitativa en alternativ syn på social kunskap, mening, verklighet och sanning inom samhällsvetenskaplig forskning. Det handlar om att tolka meningsfulla relationer. Det handlar om förståelse genom samtal med de personer som skall förstås. Personerna uttrycker i en dialog en egen uppfattning om den värld de lever i. Kunskapsbildningen hänför sig till en postmodern, konstruktiv kunskapssyn som leder till ett samtalsperspektiv på samhällsforskningen. (Kvale 1997, 19-20.)

Margot Ely et al. (1991) beskriver ingående i sin bok "Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken" forskningsprocessens olika faser. Boken ger en reflekterad, metodologisk

helhetssyn på den kvalitativa forskningsprocessen. Den ger stort utrymme åt fältarbetet, vilket tilltalar oss eftersom vi under flere år genomgått en egen arbetsprocess i försök att hjälpas åt att skapa något nytt tillsammans.

5.2 Fenomenologiskt – hermeneutiskt perspektiv

I den kvalitativa forskningen har det fenomenologiska förhållningssättet varit förhärskande. Kvale (1997, 54) hänvisar bland annat till Taylor och Bogdan (1984) och skriver att de bygger på fenomenologin då de försöker förstå de sociala fenomenen utifrån aktörens egna perspektiv, då den relevanta verkligheten är sådan som människorna uppfattar att den är. Fenomenologin strävar till att klargöra förståelseformen hos den kvalitativa forskningsintervjun, som har fokus på det som den intervjuade upplever i sin livsvärld. Kvale hänvisar till (Girorgi 1975, 83) i sin förklaring då han skriver att ”Fenomenologi är studiet av strukturen, och variationerna i strukturen, hos det medvetande, för vilket ting, händelse eller person framträder”.

Det finns stora möjligheter för den kvalitativa forskningsintervjun att beskriva livsvärlden sådan den påträffas i vardagsvärlden. Fenomenologin försöker göra det osynliga synligt och går på det sättet utanför de omedelbart upplevda innebörderna (Kvale 1997, 54-55.)

Hermeneutiken är en förståelseinriktad forskningsansats med tolkning som huvudsaklig metod. Hermeneutiken utgår liksom fenomenologin från intervjupersonernas beskrivning av deras verklighet, men forskaren får sedan koppla in sin teori och tolka materialet. Inom hermeneutiken söks inga absoluta sanningar. Man söker i stället efter nya och mera givande sätt att förstå företeelser. Ett huvudtema för hermeneutiken har varit att delarna endast kan förstås i förhållande till helheten och tvärtom. Den hermeneutiska spiralen innebär, att om en del förändras så förändras också helheten. Spiralen innebär, att man börjar i en punkt och sätter delen i samband med helheten, som kommer i en ny belysning. Sedan återgår man till den ursprungliga delen och på det sättet får man undan för undan fördjupad förståelse för bådadera. En av hermeneutikens grundtankar är, att det är omöjligt att förstå en annan människas tankar utifrån. Det fordras inlevelse och empati. I hermeneutisk forskning handlar det om att

forskaren försöker visa hur ett resultat har uppkommit i en viss kontext och med forskarens egen förförståelse. (Alvesson & Sköldberg 1994, 115-116, 171-174.)

Man kan också se processen kring våra egna reflektioner som en hermeneutisk spiral. Vi började i en diskussion med varandra och kopplade ihop våra rön med en större helhet, som kom i en ny belysning. Vi fortsatte vår reflektion med fördjupad förståelse och så gick processen vidare.

En grundläggande princip är att förståelsen eller tolkningen förutsätter en förförståelse, intervjuaren skall ha kunskap om det ämne intervjun handlar om. När man kombinerar den hermeneutiska förståelseprocessen med fenomenologin blir det ett fenomenologiskt-hermeneutiskt perspektiv. (Svensson & Starrin 1996, 188-190.)

Vid tolkningen av de fokusgruppintervjuer, som vi gjorde, har vi använt oss av ett fenomenologiskt-hermeneutiskt synsätt. Vi har stor kunskap, professionell erfarenhet och social kompetens för den förförståelse, som är så viktig i den fenomenologisk-hermeneutiska tolkningen. Vi har varit medvetna om vår förförståelse. Vi har även haft fokus på det som de intervjuade har upplevt i sin livsvärld. Vi har sökt efter det universella och gemensamma i de olika beskrivningarna

5.3 Metodologiska överväganden

I våra anteckningar i början av vår process kan vi läsa, att vi fört diskussioner om vilken typ av forskning vi skall inrikta oss på. Vi funderade över aktionsforskning, fallstudie, deltagande observationer, utvärdering, interventionsforskning och praktikforskning.

När vi bestämde oss för vad vi ville forska i och vad vår avhandling skulle handla om, var vi helt övertygade om att det rörde sig om aktionsforskning. Aktionsforskning är ett forskningssätt, vars huvudsyfte är, att få till stånd förändringar i sociala sammanhang men samtidigt också undersöka dessa förändringar. Man kan se aktionsforskningen mera som en forskningsstrategi än som en forskningsmetod. (Heikkinen et al. 1999, 32-33.)

Aktionsforskningen har två sidor. Man försöker föra fram ny kunskap om verksamheten samtidigt som man försöker utveckla den. Med aktionsforskning förstår man att det är fråga om en fortgående process, som inte slutar i ett bättre tillvägagångssätt. Det är mera fråga om att förstå en process på ett nytt sätt. I aktionsforskning försöker man inte nå allmänna och allmängiltiga teorier utan man vill framförallt förstå och utveckla verksamheten. Med aktionsforskningens hjälp strävar man till att utveckla kommunikationen och samverkan mellan människor. Aktionsforskning har i rätt stor utsträckning tillämpats i pedagogisk forskning eftersom skolan bildar ett naturligt sammanhang. Nyckelbegrepp inom aktionsforskning är reflexivitet, närhet till det praktiska forskningsområdet, förändringsintervention och människornas deltagande. (Heikkinen et al. 1999, 27-33.)

I våra överväganden kom vi fram till att aktionsforskning inte var rätt infallsvinkel för oss. Vi var själv deltagare i vår forskningsprocess, men vi hade inte för avsikt att medverka till en lösning av problem i en praktisk tillvaro och till att skapa kunskap av allmänt intresse.

Fallstudien fanns också med bland våra metodval. På finska heter metoden ”tapaustutkimus” och på engelska talar man om ”case study”. Robert Yin (1990, 23) definierar fallstudie som en empirisk forskning, som undersöker ett fenomen i dess sammanhang, då gränserna mellan fenomenet och dess kontext inte är helt klara. Fenomenet granskas på många olika sätt.

En fallstudie är en undersökning av en specifik företeelse, tex. ett program, en händelse, en person, ett skeende, en institution eller en social grupp. Detta avgränsade eller definierade system väljs för att det är viktigt och intressant eller för att det utgör någon form av hypotes. (Merriam 1994, 25.)

Hela forskningsprocessen skall ses som en ömsesidig, gemensam angelägenhet mellan forskare och praktiker på likvärdiga villkor. Syftet är att tillsammans med sina forskningssubjekt utveckla ny kunskap. En djup tro på människans kapacitet att växa, förändra och skapa nya betingelser ligger bakom denna demokratiska forskning. (Yin 1990, 146.)

Vi kunde ha valt fallstudie eftersom det fanns mycket som passade in på vår forskning. Men nu lämpade sig inte denna metod eftersom vi egentligen var mer intresserade av utvecklingsprocessen än av resultatet från det tänkta ”fallet”. Vi har huvudfokus i vår forskning på samarbete och samverkan i projektet.

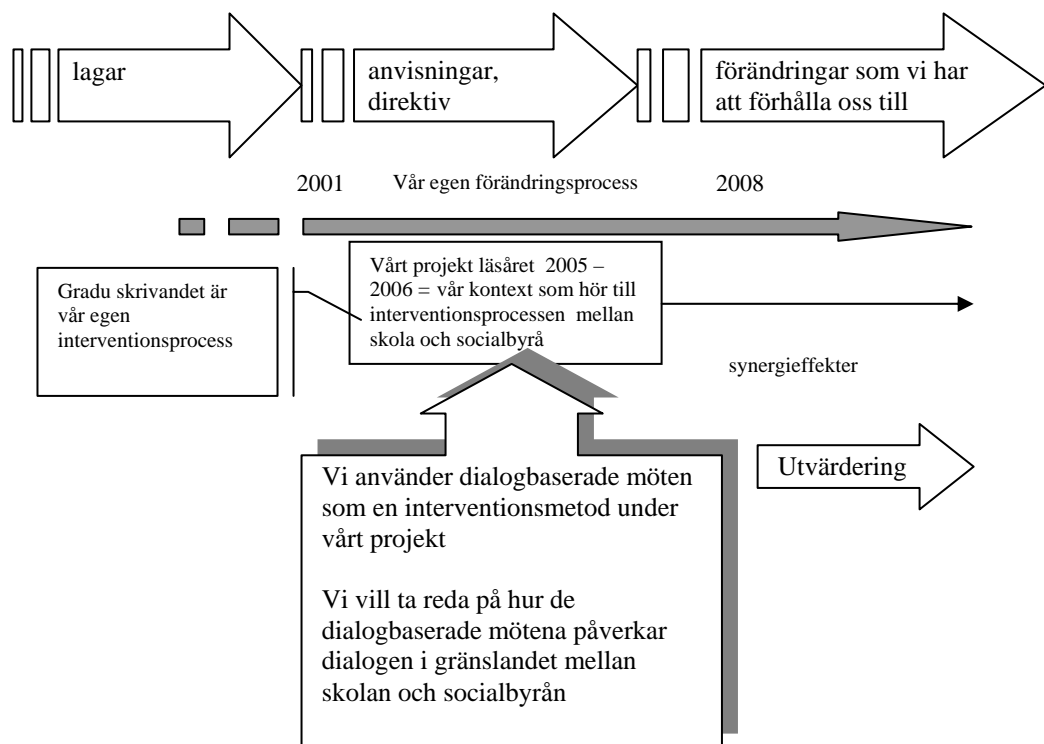
I ett skede var vi säkra på att det egentligen handlade om deltagande observation. Den metoden kändes helt naturlig för oss eftersom det är en metod, där forskaren deltar, inte bara som forskare utan också som människa. I en deltagande observation behandlar du det, som du ser som fakta. Forskaren deltar som subjekt i samtalen och engagerar sig i det de andra säger, istället för att ställa sig utanför. Som forskare är du närvarande och kan förändra eller påverka situationer på olika sätt. Du kan använda dina intryck och känslor som en del av datamaterialet och du kan reflektera över hur du själv har valt och sorterat intrycken och använda reflektionerna i analysen av materialet. Det är vanligt att kombinera deltagande observation med många andra datainsamlingsmetoder. (Fangen 2005, 31-33.)

I samband med de första framtidsdialogmötena, som ingick i vårt projekt, försökte vi oss på deltagande observationer. Men det visade sig vara väldigt svårt att genom observationer få något begrepp om samarbetet och samverkan. Vi hade tänkt att vi skulle iaktta användningen av ord, om det är övervägande positiva eller negativa ord som används. Vidare hade vi tänkt iaktta tonfall, kroppsspråk, gester, engagemang etc. En bidragande orsak till att detta inte gick, var vår egen roll på mötena. Vi var ju inte bara forskare utan vi var också en del av deltagarna. Vår uppmärksamhet måste främst vara riktad på det konkreta, som sades på mötena. Dessutom säger Fangen (2005, 33), att ett överordnat syfte med deltagande observation är att kunna beskriva vad människor säger och gör i kontexter, som inte struktureras av forskaren. Framtidsdialogmötena var helt klart en strukturerad kontext.

Det skulle således ha funnits flere möjliga alternativ att närma sig det vi ville ha svar på. I våra metodologiska överväganden har vi ändå kommit fram till, att det handlar om praktikforskning. Vi forskar i vårt eget arbete. I vår metodologiska diskussion har vi kommit fram till, att vår forskning är en utvärdering förankrad i praktikforskning. Vi gör en intervention, då vi granskar samarbetet och samverkan mellan skolan och socialbyrån. Som metod använde vi oss av framtidsdialogmöten, som följdes av

fokusgruppintervjuer med lärare och socialarbetare, intervjuer med familjerna och utvärderingsblanketter. Vår egen skrivprocess är också en intervention då det gäller vår egen förändringsprocess. Vi anser, att vi genom de här metoderna, får vi fram det material vi behöver för att kunna ge svar på våra forskningsfrågor

I våra yrkesroller är det viktigt att kunna möta behovet av stöd och hjälp på rätt sätt hos skolelever och deras privata nätverk. Detta förutsätter att det finns samverkan över de professionella gränserna och tillit till varandras yrkesområden. Under våra reflektioner med varandra hittade vi en metod som vi ville pröva. Vi använde oss av framtidsdialogmöten som en interventionsmetod i en kontext som bestod av vårt projekt läsåret 2005-2006. Vi utvärderade effekterna av interventionen i förhållande till samverkan i gränslandet mellan skola och socialbyrå.

Figur 5. Beskrivning av processerna som hör till vår forskning

Det är i slutskedet av vår gemensamma process, som figur 5 har fått sin framtoning och det har blivit klart för oss, att det är en intervention vi gör när vi genom vårt projekt försöker granska effekterna av samverkan.

I forskning som har gjorts har det visat sig att man har använt olika former av intervention i försöken att utveckla samarbetet inom till exempel personalgrupper. Begreppet intervention definieras som ingripande, inskridande. Man kan beskriva det som en åtgärd, som består av olika former för att få en förändring till stånd. Man kan använda åtgärden för att utveckla handlingsstrategier. (Forsgärde & Westman 2002, 20.)

Interventionsprocessen kan liknas vid ett förändringsarbete. Förändringen initieras ofta från ett uppifrån-utifrån perspektiv med syfte att stimulera förändring underifrån-inifrån. Man talar också om interaktiv förändringsansats men den utgår inte från en färdigformulerad målsättning utan målen formuleras genom dialog mellan initiativtagare och de som deltar i processen. (Forsgärde & Westman 2002, 20-22.)

Enligt Dahler-Larsen strävar man vid en bedömning av effekterna att klargöra i vilken utsträckning interventionen inverkar på förverkligandet av en speciell målsättning. Man lär sig genom att skapa en relation till något som man tror att man vet. Vändpunkten för bedömningen av effekten blir att klargöra förhållandet mellan orsak och verkan. (Dahler-Larsen 2004, 21.) Utgångspunkten för bedömning av effekten är en klar och tydlig uppfattning om varför och hur en bestämd intervention inverkar. De här begreppen kallar man programteori. Programteorin förklarar hur interventionen leder till resultat. Den fråga som ställs berör vanligen i vilken utsträckning, på vilket sätt och med vilka förutsättningar en specifik intervention har inverkat. (a.a 24-25.)

5.4 Praktikforskning – vårt sätt att närma oss samverkan i gränslandet

När vi arbetade tillsammans med vår avhandling och bekantade oss med litteratur framstod boken "Sosiaalityön käytäntötutkimus", som en viktig källa att begrunda, då vi stod inför faktum att vi närmar oss praktikforskningens område. Praktikforskningen blev ryggraden i vår avhandling. På basen av att vi har lång arbetserfarenhet har vi en reflexiv expertis, som vi på det här sättet kan vara med om att lyfta fram.

Praktikforskningen har under de senaste åren framträtt som en ny infallsvinkel inom socialt arbete. Praktikforskning är en forskning, där ämnet och problemställningen har kontaktytor till praktiskt socialt arbete. Den är i första hand en tillämpad forskning, som strävar till att betjäna många olika intresseområden, antingen enskilt eller tillsammans.

På senare tid har praktikforskningen utformats som ett område, som har sina egna kunskapsbegrepp och egna sätt att producera kunskap. Man kan tala om att det fötts en egen kultur för utarbetande av kunskap. En egen verksamhetskultur stöder det nya forskningsområdets innovation och gränsöverskridande kunskapsbildning. (Satka 2005, 10-11.)

Samhället förändras, alltså måste också det praktiska arbetet utredas. Ett viktigt kännetecken på praktikforskning är, att den strävar efter delad eller gemensam kunskapsproduktion bland de aktörer, som deltar i forskningen. Alla har rätt att delta med sitt eget subjektiva vetande. Man anser också, att klienterna och de som använder servicen är delar av kunskapsproduktionen. En utmaning för praktikforskningen är, att medborgarna och deras önskemål blir beaktade. Det betyder att skapa en levande dialog mellan de professionella och forskningen samt att skapa kritisk självförståelse i socialt arbete. Klienterna, som deltar i olika projekt, är inte enbart mottagare av social service. De är aktiva deltagare och de är med om att sammanställa viktig kunskap. Den praktikorienterade forskningen har som en stor uppgift, att synliggöra människor, som är på väg att bli marginaliserade. Det är fråga om dem, som saknar makt och har svårt att föra fram sina värderingar. Kunskapsbasen i praktikforskningen bygger på den kunskap som klienterna har, på den erfarenhet som socialarbetarna förvärvat och forskarens teoretiska kunskaper. Det väsentliga är dialogen mellan dessa och då uppstår en växelverkan mellan förståelsen, begreppsbildningen och skapandet av verksamhetsmodeller för socialt arbete. (Satka 2005, 15-16.)

För oss är det viktigt att göra det sociala arbetets värdegrunder synliga i sin egen kontext. Praktikforskningen försöker göra det vardagliga begripligt och synliggöra det som kanske redan tidigare har varit självklart. Det behövs både dialog och kritisk reflexivitet..

När vi i vår metodologiska diskussion tar del av de här teorierna märker vi att de har anknytningspunkter till den praktiska erfarenhet vi har sedan 30 år tillbaka. De här teorierna ger oss nya begrepp och hjälper oss att teoretiskt förstå den tysta kunskap vi innehar. Vår förståelse för samverkan har vuxit fram i vår gemensamma dialog och reflektion. Vi granskar samverkan i vår avhandling. Vi vill ta reda på om vi lyckas skapa en ny gemensam förståelse och samtidigt skapa en levande växelverkan mellan skola och socialbyrå. Vår forskning representerar praktikorienterad forskning i socialt

arbete, starkt kopplad till intervention och utvärdering. Det handlar om delad och gemensam kunskapsformulering.

5.5 Utvärdering som en del av utvecklingsprocessen

Utvärdering är en populär företeelse i samhället oavsett område. Den har blivit ett viktigt begrepp för att föra utvecklingen inom ett verksamhetsområde framåt. Vi har många verksamma år som socialarbetare bakom oss. Man kan kalla det en processutvärdering, det som vi tillsammans gjort under vår pro-graduprocess. Vi har utgått från vår egen kunskap och vår egen verksamhet. Vi har lärt oss mera när vi reflekterat över vår egen förvärvade kunskap och den samarbetsprocess vi genomgått. Reflektionen har hjälpt oss att sätta ord på olika företeelser.

Begreppet utvärdering har en bred definition. Den omfattar olika försök att öka mänsklig effektivitet genom systematisk databaserad undersökning. Mänskan är involverad i många olika försök att göra förbättringar. Det handlar om utvärdering då man undersöker och bedömer det man uppnått och mäter effekten av det. När undersökningen av effekterna utförs systematiskt och empiriskt genom noggrann datainsamling och noggrann analys handlar det om utvärderingsforskning. Utvärdering är tillämpad forskning. Detta skiljer utvärderingsforskningen från traditionell akademisk forskning. Tillämpad forskning och utvärdering har som syfte att ge information och intensivt beslutsfattandet. Utöver det är syftet att bättre kunna tillämpa kunskap, som hjälper till att lösa problem hos individen och i samhället. Tillämpad utvärderingsforskning gör mänsklig handling och interventioner effektivare bland annat genom den praktiska nytta den har för beslutsfattare, som har en andel i försök att förbättra världen (Patton 1990, 11-12.)

Stakes verksamhet är inriktad på bland annat forskning och utveckling. Utvärdering av social service (FinSoc) utarbetar utvärderingsmetoder. Stakes har också gjort en webbplats för det sociala områdets arbetsmetoder och modeller för god praktik. Vi har bekantat oss med olika utvärderingsmodeller och märker, att de modeller, som står till buds, ger oss flere alternativa möjligheter att granska vår egen forskning. Peter Dahler-Larsen (2004) har skrivit om utvärdering av effekter. Dahler-Larsens tankegångar har hjälpt oss då vi granskar i vilken utsträckning de uppnådda resultaten är en produkt av

interventionen. Laura Yliruka (2006) har skrivit om reflektiv självvärdering och utvärdering i referensgrupper i socialt arbete. Riitta Seppänen-Järvelä (2004) skriver om olika metoder, som är baserade på referensgrupper, dvs grupper som är jämställda på basis av t.ex utbildning eller arbetsplats. Hon skriver också om processutvärdering i utvecklingsprojekt. Det har blivit allt vanligare att starta projekt, inte bara som redskap för utveckling utan också som en form av serviceproduktion.

Inom social utvärderingsforskning talar man också om processutvärdering. Här ställer man sig frågan "Vad lärde vi oss av processen?" Processutvärderingen kopplas samman med kvalitativ forskning. Man följer ett serie frågor som lyder "Vad gjorde vi?", "Varför gjorde vi det?", "När gjorde vi det?", "Hur gjorde vi det?" och "Hur verkar det fungera?" Slutprodukten av den här utvärderingen ger riktlinjer för hur programmet kunde utformas i fortsättningen. Utvärderingen ger information för framtida implementeringar, som i sin tur blir användbart både för kunskapsbygge och för utveckling av enskilda insatser eller program inom socialt arbete. (Larsson et al. 2005, 382, 389.)

I vår forskning handlade det om två olika interventionsprocesser. Dels handlade det om att bedöma effekten av interventionsmetoden med fokus på samverkan mellan skola och socialbyrå och dels var det frågan om vår egen process. Vår gemensamma reflektion och vårt skrivande påverkade oss som socialarbetare.

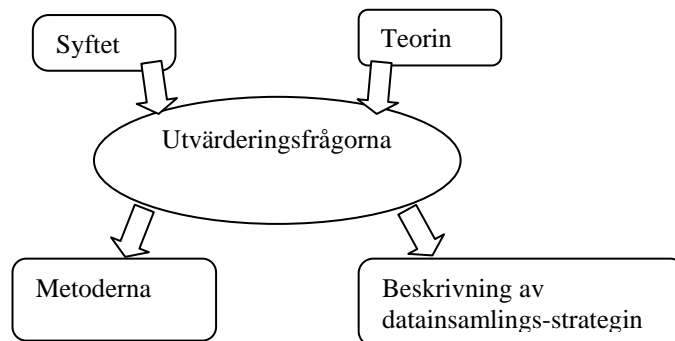
Robson skriver om utvärderingen som produkten av den process, som bedömer värdet eller förtjänsten hos något. Det kan vara fråga om värdet av ett program, innovation eller intervention, projekt eller service Det berör människor på ett eller annat sätt, som ordnare av service eller utarbetare av intervention eller dragare av projekt (Robson 2001, 24.)

Robson beskriver också olika typer av utvärdering. Det finns utvärdering av behov, processer, inverkan och effekt. De här fyra olika typerna av utvärdering har en logisk ordning. Planeringen är inte rationell utan en mätning av behoven. Man kan inte vänta sig goda resultat utan ett effektivt förverkligande. Utan inflytande kan man inte förvänta sig effekt. Varje sätt att närma sig utvärderingen kan ha betydelse för flere

frågeställningar. (Robson 2001, 77-78.) Vi frågar oss närmast om vår intervention motsvarar det vi söker för att få svar på vår forskningsfråga.

Efter att vi bekantat oss med de här teorierna om utvärdering tycker vi att vi närmar oss processutvärdering, då det handlar om vår egen förändringsprocess. Bedömning av effekterna passar bättre in på vår studie av samverkan mellan skola och socialbyrå. Vi har gjort en intervention över tid och är intresserade av hur metoden verkar fungera.

Robson (2000, 122-123) tar upp ett sätt att göra upp en utvärderingsplan, som verkar funktionell för att få svar på utvärderingsfrågorna. Hans referensram för utvärderingsuppställningen ser ut som bilden nedan visar.

Figur 6. Robsons referensram för utvärdering (Robson 2000, 123)

Utvärderingsfrågorna är den centrala delen i planens uppbyggnadsprocess. Utvärderingsfrågorna kan formas eller födas under processens gång. En del frågor kan man vara tvungen att lämna för att det inte är möjligt att få svar på dem. Det man har lärt sig av utvärderingen kan man i slutet av processen systematisera till en serie frågor och svar. (Robson 2001, 122-123.)

Vi har formulerat följande utvärderingsfrågor i vår forskning: Kan en intervention, där man använder sig av metoden med framtidsdialogmöten leda till en bättre samverkan mellan skola och socialbyrå, ge nya redskap åt lärare och socialarbetare och ge tydligare stöd för ungdomarna och deras familjer? Syftet med utvärderingen bestämmer hur forskningsfrågorna utformas. Syftet för oss är vårt intresse att granska det som sker i gränslandet mellan skola och socialbyrå. Kan vi förändra samarbetet, och få en bättre samverkan?

Det är lättare att inrikta sig på utvärderingsfrågorna om man granskar teorin med hjälp av de tankar, som ligger till grund för den service det är fråga om. Det kan vara fråga om direkta eller indirekta hypoteser, eller antaganden. (Robson 2001, 123.)

Under den tid vi reflekterat och diskuterat tillsammans har vi många gånger konstaterat hur vi under lång tid fungerat enligt givna mönster. Vi har pekat på det svåra med att samarbeta och på alla de bromsar som har funnits. Vi har en teori om, att vi kan påverka vårt samarbete. I våra professioner är det viktigt, att vi kan samverka, speciellt i förhållande till de ungdomar, som behöver särskilt stöd i grundskolan. Vi har också en teori om att metoden dialogbaserade möten kan hjälpa oss. Det här vill vi ta reda på.

Utvärderingsfrågorna bestämmer vilka metoder, som används för att samla in den information som behövs. Det kan vara fråga om frågeformulär eller strukturerade intervjuer. Resonemangen kring det, som skall ge svaren på frågorna påverkar hurdana datainsamlingsstrategier man använder. (Robson 2001, 123.)

Vi har fört resonemang kring vilken datainsamlingsstrategi vi skulle använda, för att samla in det material, som vi behövde för att få svar på våra utvärderingsfrågor. För att kunna pröva hur samverkan påverkas av att föra samman lärare och socialarbetare i samma grupp behövde vi framtidsdialogmöten tillsammans med det privata nätverket. Mötena gav oss olika temaområden, som vi prövade i reflektion med lärare och socialarbetare i fokusgruppintervjuer. Det privata nätverkets åsikt var också viktig för oss, vilket ledde till, att vi valde att intervjua dem. Eftersom det fanns färdig av Stakes utarbetade utvärderingsblanketter, som användes vid alla möten, ansåg vi att informationen från den spontana utvärderingen genast efter mötet kunde användas som ett led i vår utvärdering.

5.5 Vår forskarroll

Som praktiker är vi själva i centrum av händelserna. Vi bidrog båda med teorier som öppnade dörrar för ett gemensamt analysarbete. Vi arbetade systematiskt med reflektion under hela processens gång. Det är omöjligt att räkna de timmar vi suttit tillsammans och diskuterat våra yrkesroller, våra förväntningar på varandra, våra etiska

ställningstaganden, mötena vi planerade och genomförde, våra reflektioner efter mötena och efter alla andra handledningsträffar och diskussioner vi fört. De tre senaste åren har vi tillsammans planerat och genomfört flere föreläsningar, som direkt är kopplade till vårt projekt.

Vi har i reflektionerna gått tillbaka till besöket på Utvecklings- och utvärderingscentret i Karlstad våren 2005. I Karlstad hade man under flere år arbetat inom ramen för projektet ”Reflekterande arbetsplatser”. Projektets mål var att förebygga arbetsrelaterad utmattning, öka den yrkesmässiga och personliga kompetensen och stimulera intresset för utvärderingsarbete. Vid tidpunkten för besöket hade slutrapporten, ”Reflektion på tjänstetid – att stärka arbetsglädje, självkänsla och framtidstro”, just blivit färdig. Besöket var viktigt för oss för att befästa vår forskarroll. Det fanns likheter i kontexten mellan deras mycket större projekt och vårt projekt i Ekenäs.

Vi har flere roller i vår forskning. Vi är båda socialarbetare med lång erfarenhet, vi är forskare och själva deltagare i vår egen forskning. De här olika rollerna har känts spännande, stimulerande, utmanande och ibland litet komplicerat, vilket har lett till frustration.

6. VÅR ARBETSPROCESS

Vi märkte i ett tidigt skede, då vi började uppdatera våra studier, att samarbetet mellan oss kändes bra. Det kändes som en självklarhet, att vi tillsammans ville forska i samarbetsprocesser. Vi var intresserade i att få en förklaring på varför det har varit så svårt att få ett fungerande samarbete och en bra samverkan mellan skola och socialbyrå. Vi ville granska våra egna arbetsområden och det som händer mellan dem.

Traditionellt har samarbetet för det mesta fungerat enbart mellan de professionella. Familjerna har oftast inte varit med på möten då deras ärenden har behandlats. På senare år har det blivit ett större behov av att få till stånd en förändring i samarbete. Detta märks såväl inom de olika enheterna, som inom ramarna för de olika utbildningsprogram som ordnas. Metoderna inom familjearbete har utvecklats mycket på de senaste åren. Socialarbetarna har erbjudits fortbildning av olika slag och de olika projekt som funnits i regionen har strävat till att skapa flere sektoröverskridande

utbildnings- och fortbildningstillfällen. Under den tid vi har varit verksamma som socialarbetare kan vi också konstatera att familjerna är allt mera medvetna om den service de har rätt till. Vi måste kunna möta familjernas behov. Kraven på bra samarbete och god samverkan blir allt större.

6.1 Vårt samarbete

Vårt samarbete startade i början av 1980-talet. Våra arbetsplatser, skolan och socialbyrån, har haft ett varierande samarbete under de närapå 30 åren. De senare åren har präglats av ganska många olika projekt, både inom större regionala områden och inom våra egna verksamhetsområden. Ny lagstiftning och nya direktiv har skrivits. Vi kan också tillsammans konstatera, att paletten av metoder vi har tillgå inom socialt arbete har blivit mera färgrik. Utbildningarna och fortbildningarna under de senaste åren har i mycket större utsträckning präglat det sociala arbetet än vad det gjorde då vi började vår yrke bana. Socialt arbete har blivit en egen källa till forskning och praktikforskningen är något att räkna med. Det finns mycket tyst kunskap som kan lyftas fram genom olika metoder.

Då vi började med uppdateringen av våra studier insåg vi, att det skett ett paradigmskifte inom socialt arbete. Vi blev genast i början intresserade av att granska våra egna arbetsområden och det som hände mellan dem eftersom det fanns mycket i samarbetet, som vi inte var nöjda med. Vi drog nytta av de projekt, som var aktuella och märkte att det fanns metoder, som vi kunde använda. Med bilden på följande sida vill vi visa på hur vår egen process framskred

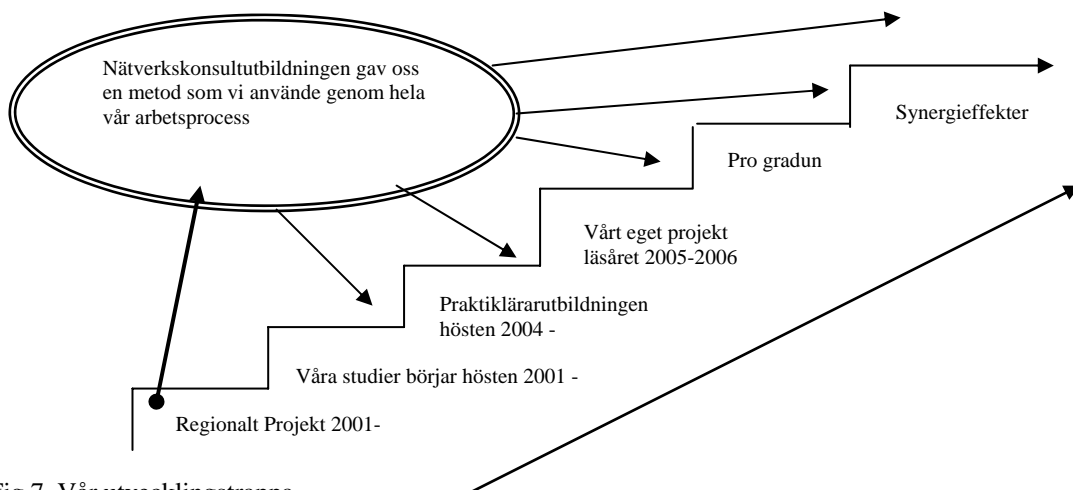

Fig.7. Vår utvecklingstrappa

Vi har från början haft för avsikt att arbeta med ett gemensamt projekt. Från våra olika infallsvinklar såg vi ett behov av att pröva på någonting nytt. Vi har lagt pusselbitarna tillsammans och nu efter flere år av samverkan i gränslandet kan vi se något nytt skapas. Vårt forskningsarbete fick sin egentliga början under hösten 2003, då vi planerade ett pilotnätverksmöte med utomstående konsulter. I januari 2004 genomförde vi det enligt den modell som vi tänkte använda i vårt kommande forskningsarbete. Med på mötet fanns familjen och det professionella nätverk, som omgav familjen. Skolan och socialbyrån var självskrivna deltagare eftersom det handlade om en pojke (vi kan kalla honom Ville), som gick sitt sista år i grundskolan. Det fanns både från föräldrarnas sida och från skolans sida en oro över hur fortsättningen skulle gestalta sig. Föräldrarna hade suttit på otaliga möten sedan Ville var liten. Under hela skoltiden hade det varit fråga om speciallösningar för att skolan skulle kunna genomföras. Ville uttryckte en önskan om att fortsätta i en yrkesskola. Han ville bli bilmekaniker. Den stora frågan blev. Vilket stöd behövs för att Ville skall få ett bra nionde år i grundskolan och för att han skall få en realistisk plan i förhållande till andra stadiets utbildning. Ville var en praktiker och hade svårt med grupsituationer. Mötet ledde till en handlingsplan, som kunde genomföras på ett bra sätt. Alla var nöjda och Ville började i yrkesskolan, där lärarna tog emot uppgiften på ett enastående sätt. De hade fått en tydlig information från familjen och från de professionella, som tidigare fanns med i bilden.

På hösten 2004 anhöll vi om understöd för vårt forskningsprojekt. Projektet följde samma tankegångar vi hade diskuterat tidigare med varandra. Vi ville göra någonting lagom annorlunda i samverkan mellan skola och socialbyrå. På våren 2005 beviljades vi medel för vårt projekt, som vi genomförde under läsåret 2005-2006.

En viktig källa till inspiration var det studiebesök vi gjorde till Karlstad i juni 2005. I vår sökning på nätet efter material fann vi ett intressant projekt som var aktuellt i Karlstad. Projektet gick under namnet "Rum för reflektion" och fångade vårt intresse. Vi tog kontakt med projektledarna och åkte till Karlstad, där vi hade givande diskussioner. Vi fick möjligheten att träffa projektdeltagare både inom skolan och socialtjänsten. Vi kan läsa i vår fältdagbok "Vi måste samla guldkorn som vi kan använda på vårt eget sätt".

På sommaren 2005 träffades vi för att planera mötena för följande läsår. Vi hade ett par planeringsdagar ute i skärgården, då vi lade upp strategin för kommande möten. En viktig del i planeringen var att träffa de lärare, som hade ansvar för eleverna, vars familjer vi tänkte erbjuda möjligheten att mötas på ett nytt sätt. I september 2005 hade vi en träff med lärarna. Det kändes bra, att ha kommit i gång och det kändes, som om vi var på god väg med det vi hade föresatt oss. Vi hade mycket att tänka på, mycket att diskutera. Det tog tid vid sidan av våra egna arbetsuppgifter. Stundtals var vi tveksamma över nyttan med det vi höll på med. Vi skulle ju forska i samverkan mellan skola och socialbyrå. Vi tyckte, att mötena tog mycket tid. De gav inte rum för den reflektion, som vi ville komma åt. Vi konstaterade många gånger, att det är mera projekt än vad det är forskning. Vi har planerat alla möten tillsammans. Den gemensamma planeringen har bestått i en begynnande diskussion, kontakt till det privata nätverket, hembesök för att gå igenom mötets uppbyggnad och komma överens om det gemensamma temat för mötet. Efter hembesöken har vi igen funderat tillsammans. Vi har renskrivit inbjudan, som det privata nätverket har godkänt och sänt ut den till alla deltagare.

Vi har båda varit en del av samtliga möten, de flesta gånger har vi båda suttit vid myndigheternas bord utom de två gånger då Eivor suttit med som observatör. Efter varje möte har vi givit oss tid att en stund reflektera tillsammans och skriva upp det som har varit väsentligt. Vi har på förhand kommit överens om vad vi speciellt skall försöka lägga märke till under mötets gång.

Hösten 2005 hade vi möjligheten att dela med oss av våra erfarenheter på socialförbundets årskongress i Tammerfors. Detta var början till en rad föreläsningar på olika håll. Det kändes särskilt bra att få dela med av erfarenheterna för forum, där både deltagare från elevvården och socialbyrån var närvarande. Vi har kunnat möta ett behov av att diskutera samverkan skola – socialbyrå. Detta har givit oss ny inspiration och tro på att den process vi påbörjat är viktig att slutföra. Fastän vår egen process krävt mycket över tid så har det givit oss möjlighet att enskilt och tillsammans låta nytt födas inom det som är vårt gemensamma men även utanför de ramarna.

Under läsåret 2006-2007 hade vi endast ett framtidsdialogmöte. Läsåret 2007-2008 har vi genomfört fem möten. Dessa möten är en del av de synergieffekter vi ser. Det föds en efterfrågan inom de olika arenorna.

Vi har fört en gemensam kamp kring alla strategier, och funderingar om teoretiska begrepp. Vi har suttit på forskningsseminarier och försökt få tag i en forskningsplan. Det verkade mycket svårt och ogripbart det vi ville forska i. Det känns ibland som om det behövts flere år av diskussioner för att det skulle klarna.

6.2 Vårt gemensamma författarskap

Vår pro gradu är resultat av vårt gemensamma reflekterande. Det är frågan om en process. Det är därför helt följdriktigt att skrivandet också är en gemensam process. Vi har förankring i olika arbetsfält. Vi har sökt efter någonting gemensamt och har från början gått in för ett öppet samarbete i vårt gemensamma författarskap. Vi har redan nämnt att det tog lång tid innan vi alls började skriva. Vi började med att prata och reflektera med varandra. Då vi började skriva insåg vi, att vi inte kan dela in skrivandet. Allt det vi ville skriva om gällde oss båda och det som var specifikt för skolan alternativt socialbyrån ville vi dela med oss först och sedan formulera tillsammans.

Det har varit svårt att skilja på vems text som är vems. Slutresultatet är nog närmast att se som ett mönster av egna och gemensamma infallsvinklar, som vi tillsammans har slipat på och försökt få till en helhet. Vi har haft egna arbetsteam, som varit förståelsefulla till det vi gjort och våra närmaste chefer har uppmuntrat oss i vårt skrivande.

Vi har arbetet vid varsin dator, använt olika färger på texten, klippt ihop styckena och skrivit ut texten. Sedan har vi på varsitt håll läst igenom och fogat samman och igen träffats för att göra en slutlig sammanställning. Så här har vår hermeneutiska spiral fortsatt och under processens gång har vi fått ökad förståelse för varandra och för varandras författarskap. Vi har blivit förvånade över att våra redigerade texter påminner så mycket om varandra.

Vi har också använt oss av metoden att sitta tillsammans och formulera text. Vi har märkt att det tagit längre tid att göra så. Det har känts bra att sitta i samma rum med varsin text. Det är möjligt att avbryta och fråga den andra, ta en stund av reflektion eller vändas tillsammans över att det är svårt att få tag i forskningsdesignen eller formulera de metodologiska valen. Att skriva pro gradu tillsammans är en arbetsdryg och tidskrävande process. Det har också funnits perioder under vårt gemensamma skrivande då vi saknat inspiration och inte orkat gå vidare. Läsåret 2006-2007 låg vårt skrivande nere. Våra dagliga arbeten krävde mycket av oss.

7. FORSKNING SOM VARIT RELEVANT FÖR OSS

Vi har sökt efter tidigare forskning kring de teman, som vår avhandling handlar om. Eftersom framtidsdialogmötena var nödvändiga för oss ville vi granska teorier, som hade anknytning till dem. Utöver detta ville vi lyfta fram forskning, som tog upp dels våra viktiga begrepp och dels den ansats vi har på vår egen forskning.

Synnöve Karvinen (1996, 68) behandlar i sin doktorsavhandling utvecklingen av och innehållet i socialt arbete. För att utveckla sitt eget arbete är det nödvändigt att utveckla den reflexiva expertisen. Den karaktäriseras av det egna iakttagandet, det egna tänkandet och den egna verksamheten men också av en fortsatt medvetenhet och utvärdering av ramarna kring de här begreppen. Den nya expertisen fungerar i spänningen mellan risker och möjligheter. Karvinen tar fasta på Tom Arnkils och Esa Erikssons anteciperande sätt att närma sig den professionella diskursen och den dialogiska processen. Det är ett arbetssätt som befrämjar den reflexiva expertisen.

Den metod som varit mycket central i vår forskning har utvecklats på Stakes. Metoden är rätt ny och projektbaserad. Genom de projekt som genomförts har man fått erfarenheter och kunskap om de möjligheter, som finns för att implementera metoden i kommunerna. Under den här rubriken kommer vi därför att ge en presentation av Palmukeprojektet. Vi tar även upp annan forskning och andra rapporter, som använt metoden i ett vidareutvecklande syfte.

Tom Erik Arnkil, Esa Eriksson och Robert Arnkil har skrivit rapporten ” Dialogisk serviceutveckling i kommunerna. Från sektorisering och projektkaos till flexibla

nätverk”. Rapporten utkom 2001 och beskriver ett tredelat projekt samt projektets viktigaste metodologiska resultat, anteciperande dialoger, det som vi kallar framtidsdialoger. Rapporten redogör för kommunernas nya möjligheter att omforma sin praktiska verksamhet. Palmukeprojektet resulterade i nya arbetsmetoder och strukturella förändringar över kommungränserna både då det gällde barnskyddet och äldreomsorgen men även inom vissa andra områden. (Arnkil et al. 2001, 29.)

Palmukeprojektet genomfördes av Stakes och forsknings- och utvecklingsbolaget Sosiaalikehitys i samarbete med städerna Tavastehus och Reso. Projektet var tredelat och den tid som totalt användes för hela projektet var fyra år (1996-2000).

Social- och hälsovårdsministeriet tog initiativet till det här projektet. Den ursprungliga tanken var att starta ett projekt om förutsättningarna för utvecklande av de personella resurserna i samband med förändringar i servicestrukturen. Under den begynnande processens gång utvecklades projektet så att det gällde förändringar i servicesystemet – och uttryckligen utvecklingen av ett fungerande samarbete mellan servicesektorerna och –enheterna. (Arnkil et al. 2001, 58-59.)

För att utföra ett projekt av det här slaget behövdes kommunala aktörer, som hade intressen som överensstämde med Stakes tankar. Det visade sig att man i Reso önskade stöd för socialarbetarna. I Tavastehus pågick vid samma tid en livlig diskussion inom stadens politik där socialförvaltningen var en aktiv och central sektor. Det är inte heller enbart fråga om lokala lösningar. Aktörerna på riksplånet är intresserade av att hitta lösningar, som fungerar i ett rikstäckande sammanhang. I de medverkande städerna formulerades målsättningen ”att utveckla barnskyddet i samarbete samt att göra det möjligt att ingripa i barnskyddssituationer i ett tidigare skede”.

Under evalueringsskedet kom det fram, att Palmuke-projektet hade haft stor betydelse för beaktandet av klienternas egna resurser, uppfattningen om det resursnätverk som fanns kring klienterna och deras familjer samt det översektoriella samarbetets funktion. Man ansåg också, att projektet hade påverkat arbetstagarnas attityder till varandra i en positiv riktning.

Projektet var i huvudsak inriktat på att utveckla nya arbetsmetoder. Det andra skedet är att förankra metoderna ute på fältet. För att det skall vara möjligt behöver de professionella ledningens stöd i att få tillräckligt med tid för utvecklingsarbetet och lära sig de nya arbetsformerna.

I rapporten skriver man, att sparandet i kommunerna på ett hotfullt sätt har minskat resurserna för flere centrala funktioner. Därför är det viktigt att gå in för en samarbetsstruktur bestående av många aktörer. Det expertcentrerade servicekonceptet behöver ersättas med en dialogisk modell. Det här är en utmaning som gäller alla nivåer. Projektet strävade till att utveckla resurscentrerade metoder, ett nätverksorienterat synsätt och översektoriella servicestrukturer. En särskild dialogmetod utvecklades där man särskilt tog fasta på arbetsmetoder som respekterade klienterna och deras anhöriga. För att lyckas behövdes, att man möjliggjorde en nätverksorienterad och dialogiskt förankrad vision och att den inympades på existerande, redan pågående processer. Det behövs forum och arenor och metoder som befrämjar genuina dialoger för att vertikala och horisontella processer skall kunna förenas.. Det är inte tillräckligt med enbart metoder. Efter att projektet avslutades har nätverkssamarbetet byggts ut och strukturerats enligt klara metodologiska principer. En utbildning av nätverkskonsulter inleddes och det blev möjligt för de båda deltagande kommunerna Reso och Tavastehus att bygga upp sektoröverskridande konsultsamarbete. (Arnkil et al. 2001, 27-39.)

Ursprungligen var metoden, som utvecklades inom projektet avsedd att fungera som ett sektoröverskridande utvärderingsinstrument för dem som arbetade inom barn- och ungdoms- och familjeservicen. Det visade sig, att metoden också blev ett viktigt kommunikationsinstrument mellan gräsrotsnivån och chefsnivån och mellan arbetstagare och politiker. Metoden visade sig fungera inom hela skalan av psykosocialt arbete med barn och ungdomar och familjer alltifrån förebyggande arbete till krisarbete.(Arnkil et al. 2001, 145-147.)

Riitta-Liisa Kokko kom våren 2006 ut med boken ”Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina”. I boken behandlas anteciperande dialoger ur klinaternas synvinkel. Ritva-Liisa Kokko har intervjuat sammanlagt 30 personer från 18 familjer som har egen erfarenhet av deltagande i framtidsdialogmöten där målet har varit att klargöra och samordna samarbetet och interaktionen mellan det privata och det

professionella nätverket. En viktig målsättning med mötena har också varit att formulera en konkret och tydlig handlingsplan för den fortsatta processen.

Kokko har utfört intervjuerna vid en tidpunkt som inföll 4 – 12 månader efter nätverksmötena. Syftet med intervjuerna har varit att ta reda på vilken nytta de enskilda klienterna haft av nätverksmötena, hur klienterna har upplevt mötena och hur handlingsplanerna har kunnat förverkligas. Nätverksmötena har även granskats som inintervention och som dialogiska möten, vilket verkar ha haft en inverkan på samverkan mellan deltagarna. Det här sammanfaller med vår grundidé. Vi ville också göra en intervention där vårt projekt är vår kontext.

Redan i slutet av 1990-talet forskade Ulla Mutka (1998) i socialarbetets professionalitet. Hon skriver om, att i ett föränderligt samhälle omkonstrueras det sociala arbetet gång på gång. Under hela 1990-talet hade det funnits en ekonomisk osäkerhet, vilket satt sina spår i utvecklingen av det sociala arbetet. Mutka konstaterar att det på 1990-talet hade blivit allmännare med diskussioner som berör temat reflexiv expertis, som erbjuder flexibla/alternativa tolkningar och sätt att agera. Det här sättet att närma sig strävar att överbygga klyftan mellan teori och praktik genom att vid sidan av den teoretiska kunskapen beakta även den praktiska kunskap som föds i det vardagliga arbetet. Enligt den reflektiva approachen är växelverkan med klienterna kärnan i den professionella verksamheten. Det handlar om att mötas och lösa konflikter, finna en gemensam innebörd. Det är fråga om en process snarare än om någonting som är förutbestämt. (Mutka 1998, 47.)

Arbetsmarknads- och socialförvaltningens utvecklings- och utvärderingscentrum i Karlstads kommun i Sverige har sedan 1994 genom olika projekt erbjudit olika yrkesgrupper att delta i reflektionsprocesser i par med varandra och under handledning av en reflektionsledare. De två första projekten berörde enbart socialarbetare inom kommunens socialförvaltning. I det tredje projektet erbjöd man lärare och socialarbetare från Karlstad samt två närliggande kommuner att tillsammans gå i reflektion. Det handlade således om ett möte mellan professionella från olika verksamheter med en målsättning att förbättra samarbetet mellan de olika arenorna. Efter detta projekt fanns det ett stort intresse att även på chefsnivå från olika förvaltningar gå i

reflektionsprocesser med varandra. Detta resulterade i ett nytt projekt som hade namnet ”Reflekterande arbetsplatser”. Slutrapporten blev klar i maj 2005.

Vi hade möjligheten att besöka Karlstad i början av juni 2005 och tillsammans med Kristian Tilander och Mats Fackel, som båda varit med om att skriva slutrapporten reflektera över vad projektet gav. Projektet hade dels individuella mål och dels organisationsmål. De individuella målen tog fasta på att förebygga arbetsrelaterad utmattning, öka den yrkesmässiga och personliga kompetensen och stimulera intresset för utvärderingsarbete. Organisationsmålen fokuserade på att skapa en plattform för ett framtida samarbete inom och mellan arenorna skola och socialtjänst. Utöver detta ville man pröva reflektionsprocessen i olika verksamhetsnivåer och pröva hur chefernas deltagande påverkade möjligheterna att förankra en reflektionsprocess i verksamheterna. En av de viktigaste delarna i projektet var att låta professionella från skolan och socialtjänsten reflektera med varandra i par. Målsättningen var här att bygga broar över den klyfta som länge hade funnits mellan de här organisationerna.

De erfarenheter man fått av projektet har varit positiva. Deltagarna har fått god inblick i varandras yrkesvillkor och ny förståelse för varandras utgångspunkter i de samarbetssituationer som finns. Ett systematiskt reflektionsarbete skapar en god grund för ett tillitsfullt samarbete mellan verksamhetsarenorna skola och socialtjänst. I slutsatserna nämns det att reflektionsprocesserna har hjälpt deltagarna till större arbetsglädje, självkänsla och framtidstro. (Tilander et al. 2005.)

Vi har även fördjupat oss i doktorsavhandlingar och annan litteratur, som tar fram de begrepp, som är viktiga för oss. Det är begrepp som samarbete och samverkan, gränsöverskridande, reflektion och reflexion, dialog och dialogism, framtidsdialog och självvärdering. gränsöverskridande professionella samverkan.

Jan Hjelte har i sin doktorsavhandling ”Samarbete i gränsland: Om relation och kommunikation i samarbetet mellan skola och barnomsorg” skrivit om samma tema, som vi behandlar i vår forskning. Forskaren har utgått från sina egna erfarenheter som fritidspedagog och skolkurator. Han konstaterar, att det finns en gränsproblematik i samarbetet mellan skola och barnomsorg. (Hjelte 2005, 12.)

Syftet med avhandlingen är tredelat. För det första vill Hjelte granska hur relation och kommunikation framträder i samarbetet mellan olika yrkesgrupper inom skola och omsorg, och för det andra vill han undersöka relationens och kommunikationens konsekvenser för samarbete mellan de olika yrkesgrupperna. För det tredje granskar han hur relationerna och kommunikationerna i samarbetet villkoras av verksamheternas organisering. (Hjelte 2005, 16.)

Avhandlingens fokus är relation och kommunikation i samarbete mellan skola och barnomsorg och detta samspel äger rum i det gränsland, där individernas handlingspotential och systemets handlingsutrymme möts (Hjelte 2005, 36).

Forskaren tar upp tidigare forskning om samarbete mellan verksamheter inom skola och barnomsorg. Forskaren konstaterar, att merparten av tidigare forskning har främst synliggjort de organisatoriska villkoren i förhållande till samverkan. Det kan vara frågan om hur samhällsfunktioner, traditioner, regler och avtal eller organisatoriska villkor påverkar såväl möjligheterna till djupare samverkan som makt och dominansförhållanden i samarbete mellan skola och barnomsorg. Ett mindre antal studier har huvudsakligen fokuserat på det mellanmänskliga samspelet i samarbetet, vilket är forskarens huvudintresse. (Hjelte 2005, 25.)

Jan Hjelte konstaterar bland annat att samverkan mellan förskola och skola handlar om ett möte mellan två kulturer, eller traditioner, där ambitionen är att aktörerna ömsesidigt skall bidra med sitt professionella kunnande, sin kultur och sin tradition (Hjelte 2005, 25) Det Jan Hjelte skriver känns relevant för oss. Han synar samverkan genom att närmare granska kommunikationen och relationen i gränslandet mellan skola och barnomsorg.

Minna Kivipeltos (2006) avhandling behandlar kritisk utvärdering i socialt arbete. Målsättningen är att kritiskt granska socialarbetets berättigande, teorier och metoder. Det finns ett behov av att bredda utvärderingen av socialarbetets effekter. Grunderna finns också i socialarbetets etiska principer och de värden som hör till det, behovet av kunskapsproduktion i socialt arbete, och behov av att utveckla socialt arbete i en kritisk riktning

De metoder, som använts för att kritiskt utvärdera socialt arbete är funktionella och deltagande. Det handlar om dialogism, kritisk reflektion, berättande metoder och triangulering. För att den kritiska utvärderingen av socialt arbete skall bli befäst som en del av utvärderingsverksamheten förutsätts professionell, vetenskaplig och politisk vilja att lyfta fram socialarbetets berättigande på det allt vidare fältet av utvärderingsforskning. (Kivipelto 2006, 31-32.)

Det finns ingen klar gräns mellan utvärdering och utvärderingsforskning. Kivipelto stöder sig på den uppfattningen, enligt vilken utvärdering är en tillämpad samhällsforskning, inom vilken man kan använda en forskningsmetod som passar in. Kivipelto använder i huvudsak begreppet utvärdering. Den kritiska utvärderingen befrämjar god praktik. Den möjliggör bland annat en kollektiv dialog och öppenhet mellan olika parter (till exempel brukare och professionella) och fäster uppmärksamhet vid verksamhetens målsättning och syfte. En möjlighet att synliggöra den kritiska utvärderingen av socialt arbete är att undersöka berättigandet av den kritiska utvärderingen samt teorierna och metoderna. (Kivipelto 2006, 29-31.)

Det finns ett behov av att utveckla servicen utgående från ett brukarperspektiv. Då de sociala problemen tilltar i samhället har det uppstått en socialpolitisk diskussion om att det finns ett behov av ny form av service. I takt med att det har startats olika statliga experiment har man börjat diskutera socialarbets roll inom olika områden. (Kivipelto 2006, 49-51.)

Kivipelto behandlar metoder med vars hjälp man kritiskt kan granska socialt arbete. Hon nämner olika vetenskapliga strategier såsom dialogism, funktionella och deltagande metoder, kritisk reflektion och triangulering (Kivipelto 2006, 79.) Vi har intresserat oss för Kivipelto's avhandling med tanke på, att den behandlar för oss viktiga begrepp. Hon tar upp utvärderingsforskningen, dialogism och trianguleringen.

Dialogismen kan kopplas ihop med olika metoder som intervjuer, fokusgrupper, och deltagande observation. Kivipelto kallar metoden, då man använder dialogen som redskap i utvärderingen för att uppnå en gemensam förståelse, lärande och respekt mellan deltagarna, en lärande dialog eller som det är skrivet på finska "oppiva dialogi". Gemensamt för de metoder, som gagnas av dialogismen, är att dialogen inte fungerar

enbart som utbyte av tankar eller som framförande av olika synvinklar, utan den fungerar som ett redskap för utvecklande av tanke och lärande. Målsättningen är att få en tydligare och bättre bild av deltagarnas synpunkter. (Kivipelto 2006, 83-85.)

Den kritiska reflektionen har under senare tid undersökts och utvecklats även i socialt arbete. Den kritiska reflektionen kan användas inom utvärderingen och planeringen av sociala projekt. Den kritiska reflektionen har möjlighet att synliggöra den makt att styra, som hör till en projektplanering. På det sättet kan en kritisk reflektion synliggöra vem som mest gagnas av projektets målsättningar och verkningar och vem som inte gagnas av dem. Den kritiska reflektionen grundar sig på tanken, att professionell nyttig kunskap inte föds bara i universiteten och forskningsanstalter utan också i det praktiska sociala arbetet. (Kivipelto 2006, 85-87.)

Vi kommer att kunna dra nytta av mycket av det som Minna Kivipelto tar upp i sin avhandling. Det som vi här har tagit fram visar på de tyngdpunkter, som vi kommer att använda oss av. För vår forsknings trovärdighet har vi granskat interventionen med hjälp av olika metoder, fokusgrupper, utvärderingsblanketter, intervjuer med det privata nätverket och våra egna reflektioner. Vi får på så sätt kunskap ur olika perspektiv och hjälp med att reducera vår egen personliga påverkan.

Kaarina Mönkkönen (2002) behandlar i sin avhandling frågor kring växelverkan ur ett dialogistiskt perspektiv. Dialogismen granskas både som en kommunikationskonst och som ett förhållande i samverkan då det gäller klientarbete inom det sociala området. Mönkkönen specificerar problemen i växelverkan, särskilt då det gäller växelverkan inom klientarbetet. Mönkkönen granskar detta i relation till den diskussion som förts kring barn och ungas problem. Mönkkönen har haft en klientorienterad utgångspunkt, vilket har förstärkt identiteten hos den marginaliserade klienten.

Växelverkan kan ses ur det dialogiska perspektivet, som ett ömsesidigt förhållande, där man inte försöker gå vidare på någon enskild deltagares villkor. Dialogens mål är att nå en ny gemensam förståelse, som man inte kan nå ensam. Dialogen ses som en central del av den sociala kommunikationen, vars form växlar i olika kulturer och som framträder överallt där människor har att göra med varandra. Man kan också särskilja dialog, dialogism och dialogismens växelverkan. I dialogismen öppnar sig helt nya

perspektiv i den rådande situationen. I dialogismen kan man se betydelsen av den delade förståelsen. I den dialogiska kommunikationen testas, granskas, ifrågasätts deltagarna och formulerar på nytt den andras budskap. (Mönkkönen 2002, 32-34.)

Det finns således olika inriktningar för växelverkan. Fastän de lever sida vid sida kan man genom dem skapa en bild av utvecklingen inom växelverkan. Utvecklingen har gått åt det hållet, att man allt mera arbetar med hela familjen och med familjen, det privata nätverket och det professionella nätverket tillsammans.

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi syftar med sin doktorsavhandlingen på att skapa en bild av den utvecklingen, som skolkuratorarbetet genomgår i det finska samhället.

Skolkuratorsverksamheten i Finland blev lagstadgad år 1990, men först år 2003 blev kommunerna förpliktade att ge den här servicen. Elevernas grundproblem har förblivit desamma, många kuratorer tycker dock att problemen blivit djupare och svårare. Skolkuratorerna använder sig av en mångfald av arbetsmetoder. Skolkuratorerna har numera allt mer övergått till att arbeta som socialarbetare i ett mångprofessionellt nätverk. Skolkuratorn som person och de lokala behoven och förhållandena har alltid påverkat hur arbetet utformas. Under hela tiden som skolkuratorarbetet har existerat har arbetet varit konfliktfyllt. Konflikterna koncentreras sig speciellt i det postmoderna samhället till följande områden: behov - resurser, professionalitet - ny sakkunskap, socialt arbete - fostran, gemenskap - individualism, autonom yrkesmässighet - managerism och normalitet - avvikande. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 7.)

Det har blivit allt viktigare, att skolkuratorerna skall vara professionella socialarbetare. En stark yrkesidentitet är viktig, då skolkuratorerna är verksamma på "främmande mark". Skolkuratorerna har en dubbelidentitet. De uppfattar sig såväl som socialarbetare, som fostrare, pedagoger. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 8.)

Många skolkuratorer skulle gärna arbeta mera med grupper och med grupptillhörighet men pga resursbrist blir det oftast ändå mest arbete med enskilda elever. Det finns sällan tid att skapa nya arbetssätt och nya infallsvinklar och förstärka elevernas skyddsnät. Bristen på samhörighet i skolan framträder tydligt i forskningen. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 8.) Som skolkurator befinner man sig jämt i ett gränsland.

Skolkuratorerna har förutom en dubbelidentitet och dubbelfunktion även en dubbelplacering. Samhället har allt stakare gått i postmodern riktning men skolan har under de år som skolkuratorsarbetet har existerat, blivit kvar i det moderna. Det här skapar en konfliktfylld grund för skolkuratorsarbetet. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 8.)

Pirkko Sipilä-Lähdekorpis doktorsavhandling ger en heltäckande bild av skolkuratorsarbetet, med all dess konflikter, dubbla funktioner, möjligheter och utmaningar. Forskningens syfte har varit att ge en heltäckande bild av skolkuratorsarbetet i det finländska samhället. Doktorsavhandlingen stöder oss i vår uppfattning om hur betydelsefullt det är för en skolkurator att finna goda samarbetspartner och hur viktigt det är att hitta nya fungerande arbetsmetoder.

8. HUR VI HAR BYGGT UPP VÅR FORSKNING

I det här kapitlet redogör vi för vårt projekt och de strategier vi använt vid insamlingen av empiriskt material. Vårt empiriska material består av delområden, som ingick i vårt projekt dvs. framtidsdialogmöten, som vi erbjudit sex privata nätverk, intervjuerna med det privata nätverket i ett senare skede och de fokusgruppintervjuer vi genomförde med lärare och socialarbetare. Vår diskussion startade med oron kring elever i specialundervisningen och hur vi kan hjälpas åt vid övergången från grundskola till andra stadiets utbildning eller hjälpa eleverna att hitta andra alternativ. Detta har haft betydelse vid valet av empiriskt material. Vi för också en diskussion kring våra egna reflektioner under de år vår arbetsprocess har pågått. Slutligen beskriver vi valet av analysmetoder och etiska aspekter

8.1 Vårt projekt läsåret 2005-2006

Vi har planerat och varit ansvariga för att sex olika nätverksmöten med utomstående konsulter har förverkligats. Alla möten var uppbyggda och förberedda på samma sätt, dvs processen var densamma före, under och efter mötena.

Huvudpersonerna i de här mötena bestod av elever, som gick sista året i grundskolan. Samtliga av de här eleverna gick i specialklasser, antingen i Ekskolan som är en

specialskola eller i Ekenäs högstadieskola. Dessa skolor valdes utgående från att de hör till Kerstins ansvarsområde som skolkurator.

I de här skolorna fanns under läsåret 2005-2006 i Ekenäs fem svenskspråkiga specialklasser för elever på högstadienivå. En av klasserna följer en läroplan enligt verksamhetsområde och föll genast bort vid vårt urval av elever. De här elevernas kognitiva nivå var så låg, att det skulle ha varit omöjligt att genomföra de här mötena med dem. För niondeklassisterna i en av klasserna fanns ingen oro för framtidsplanerna, så det var helt klart, att för dem behövdes inga extra möten. De elever, som valdes ut i samråd med deras lärare och studiehandledare, kom från de tre övriga specialklasserna. Sammanlagt gick sju niondeklassister i de tre klasserna. En av de eleverna hade klara planer för fortsatta studier, så för hans del behövdes inga extra möten, vilket ledde till att det återstod sex elever.

Eleverna kom från tre olika specialklasser. Två elever kom från en klass med kognitivt svagt presterande elever. Den klassen befann sig i en byggnad skilt från Ekenäs högstadieskola och de eleverna var inte integrerade i normal undervisning.

En elev kom från en klass, som bestod av elever som dels vara svagt presterande men kunde också ha en del lindrigare beteendestörningar. Den klassen fanns fysiskt i samma byggnad som övriga högstadieelever och eleverna var integrerade i normalundervisning allt efter deras förmåga.

Tre elever kom från en ”verkstadsklass”. I den klassen gick elever, som av flere olika orsaker inte kunde delta i normal undervisning. Det viktigaste för dessa elever var ett flexibelt system, där en del av undervisningen var, att eleverna skulle tränas i att delta i arbetslivet. Klassen fanns i samband med högstadieskolan. De här eleverna kunde också allt efter förmåga delta i helt vanlig undervisning.

De elever, som deltog i våra möten hade således olika svårigheter. Flere hade svårt med den kognitiva inläringen, en elev hade en utvecklingsstörning, en elev hade en ADHD diagnos, några hade mer diffusa beteendestörningar.

Två av eleverna hade gått i specialundervisning hela sin skoltid. En elev hade överförs till specialundervisning under lågstadieåren. Två elever överfördes i skarven mellan låg- och högstadiet och en elev överfördes då han gick i årskurs 8. Flere av eleverna hade eller hade haft kontakt till barn- och ungdomspsykiatri. Några av familjerna var bekanta för socialbyrån. Endast två av eleverna bodde tillsammans med sina båda föräldrar.

Det som var gemensamt för alla de här eleverna var, att de inte kunde tillägna sig undervisning i vanlig klass. Flere hade svårt med kognitiv inläring. Alla hade svårigheter med att klara av större undervisningsgrupper och alla hade diffusa föreställningar om vad de ville göra när grundskolan var slut. Lärarna var bekymrade hur det skulle gå, när den trygghet, som skolan i nio års tid varit för de här eleverna, tar slut. I några fall hade socialbyrån en oro på basen av kontakter med familjen. Även bland föräldrarna fanns en oro för framtiden. De här eleverna och deras privata nätverk erbjöds att delta i framtidsdialogmöten där man tillsammans skulle planera för framtiden.

För de elever, som var med på våra framtidsdialogmöten fanns det en oro över hur det skulle gå för dem, när grundskolan tog slut. Varken eleverna eller deras föräldrar hade klara planer på vad som skulle följa efter avslutad grundskola. Föräldrarna hade en diffus uppfattning om vad som stod till buds för deras barn angående fortsatta studier. Lärarna och studiehandledaren hade en stor roll vid valet av elever. Samtliga elever var också bekanta för Kerstin. I samtliga fall tog Kerstin först kontakt med det privata nätverket, eftersom eleverna fanns i skolan och skolan hade den självklara kontaktytan till hemmen. Den första kontakten bestod av ett telefonsamtal där Kerstin gav en kort presentation av vår idé med att hålla ett lite annorlunda möte och ett förslag om att träffa föräldrarna för en närmare redogörelse för hur dessa möten går till.

Samtliga föräldrar var positivt inställda. Flere av föräldrarna bodde inte längre tillsammans, men de ställde ändå upp på en gemensam träff. Även syskon var med då vi träffades. Oftast träffades vi hemma hos någon av föräldrarna.

Alla privata nätverk var intresserade att komma på ett framtidsdialogmöte. Det privata nätverket hade möjlighet att inverka på vem som skulle närvara på mötet, såväl ur deras

eget nätverk som ur myndighetsnätverket. Föräldrarna och ungdomarna var också med och bestämde temat för mötet. Temat för våra möten har i stort sett varit detsamma. Det visade sig att samtliga fokuserade på samma saker.

Det som det privata nätverket ville diskutera var:

”Vad behövs för att:

- stöda Kalle till större självständighet/meraansvar/bättre självkänsla?
- det nionde året skolåret skall bli så bra som möjligt?
- få en realistisk plan för Kalle efter avslutad grundskola?
- ge föräldrarna det stöd de behöver?”

Det här bekräftade för oss det som varit angeläget för skolan. Elever med särskilda svårigheter har haft en skolgång med mycket stöd och många olika, individuella lösningar. Nu tar den perioden slut och det finns osäkerhet hos det privata nätverket hur fortsättningen kommer att se ut.

Efter hembesöket skrev vi en inbjudan till mötet. Inbjudan sändes till det privata nätverket och till samtliga professionella, som skulle delta. I inbjudan kom det tydligt och klart fram var mötet skulle hållas och när. Temat var nedskrivet i inbjudan och det var viktigt för oss att det privata nätverket var på det klara med, att en väsentlig del i metoden, var att konsulterna, som skulle dra mötet, fokuserade på temat för mötet. I inbjudan stod dessutom vilka som skulle vara närvarande. Konsulterna fick ta del av inbjudan men i övrigt behövde de ingen kunskap om det privata nätverket. Deras roll skulle enbart vara att dra mötet enligt en bestämd och strukturerad metod.

Den ena konsulten hade ansvar för att skriva och den andra intervjuade. Detta samarbete ledde till att de viktigaste teman blev dokumenterade på ett enhetligt sätt. Utöver denna dokumentation hade varje möte en handlingsplan som förde processen vidare.

Samtliga möten utom ett hölls på socialbyrån. Orsaken till att ett möte hölls ett annat ställe var att en familjemedlem hade svårt att röra sig i trappor och kunde därför inte komma till socialbyrån. I mötesrummet hade vi placerat bord och stolar i två olika

grupper. Det privata nätverket satt vid det ena bordet och myndigheterna vid det andra. Alla kände till vem som skulle delta på förhand så det fanns inga överraskningsmoment.

Beräknad tid för varje möte var tre timmar inklusive en liten kaffepaus. I samtliga möten deltog elevens egen lärare, studiehandledaren och en socialarbetare från socialbyrån. Efter det privata nätverkets önskemål deltog dessutom representanter från arbetskraftsbyrån, omsorgsbyrån. På ett möte deltog en fysioterapeut och en ergoterapeut.

Framtidsdialogmötena var uppbyggda så, att det som sades skrevs ner på blädderblock. Vi hjälptes åt att renskriva det som dokumenterats. Det rörde sig om 5-8 sidor per möte beroende på mötets omfattning. Det privata nätverket tog hand om den här dokumentationen. En viktig del av mötet var, att det utmynnade i en handlingsplan som samtliga deltagare, både det privata nätverket och de professionella, kunde omfatta. När alla dialoger hade genomförts med hjälp av konsulterna förflyttade man sig tillbaka till den egentliga dagen då nätverksmötet i verkligheten hölls. Konsulterna höll tillsammans med beställarna i trådarna för den fortsatta gemensamma diskussionen och ansvarade för att handlingsplanen blev uppgjord. Handlingsplanen berättade vem som skulle göra vad med vem och när under den närmaste framtiden. Handlingsplanen blev det viktiga redskap, som det privata nätverket och de professionella ägde gemensamt och som innehöll viktig information om ansvarsfördelningen. Handlingsplanen var också ett tecken på att det fanns ett forum för samarbete och samverkan mellan privat nätverk – skola – socialbyrå – övriga professionella. Det är viktigt att nämna de här två delarna, speciellt handlingsplanens betydelse för den fortsatta processen. Framtidsdialogmötena innehöll både dokumentationer och handlingsplaner. Vi kommer dock inte att analysera de här enskilda delarna i vår avhandling. Det skulle dels bli ett för omfattande arbete och dels beröra privata nätverks integritet.

Vi hade båda en roll i samtliga möten. Kerstin var med på mötena i rollen som skolkurator medan Eivor deltog i fem möten som familjens socialarbetare och i ett möte som observatör. För oss var det viktigt att vi båda deltog i samtliga möten eftersom det var en förutsättning för att vi skulle kunna reflektera efteråt.

8.2 Strategier för datainsamlingen

Fastän vi erhöll mycket skriftligt material från framtidsdialogmötena analyserar vi endast en liten del av det. Det har sin orsak i att det är samverkan vi ville granska, inte mötena, fastän de gav oss intressant material. I det följande beskriver vi det material vi behövde för vår forskning.

8.2.1 Fokusgrupper med lärare och socialarbetare

Som en del av vår forskning ville vi kartlägga lärarnas och socialarbetarnas uppfattning om samverkan och samarbete vid nätverksmöten, där man använde sig av metoden med framtidsdialoger. I detta sammanhang var det naturligt att vi använde oss av fokusgrupper. Vi utförde två fokusgruppdiskussioner, en med de lärare, som hade deltagit i nätverksmötena och en med de socialarbetare, som hade varit med. Då våra båda fokusgrupper bestod av deltagare från samma yrkesgrupp och arbetsplats, anser vi att också det uppfyller kraven på fokusgrupper.

Fokusgruppmetoden innebär, att man intervjuar flere personer samtidigt om en viss frågeställning eller ett visst tema. Syftet är enbart att samla in data. I grunden handlar det om en gruppintervju. Grundtanken med fokusgrupper är att deltagarna i interaktion delger perspektiv på det aktuella ämnet. Deltagarna ger sin kollektiva bild på ämnet som de diskuterar. Intresset ligger i hur individer i egenskap av gruppmedlemmar diskuterar en viss fråga. Det är fråga om ett rätt så avgränsat frågeområde. Fokus ligger på samspelet i gruppen. Som forskare vill man ta reda på hur deltagarna reagerar på varandras åsikter. De forskare, som använder sig av fokusgruppintervjuer arbetar inom ramen för kvalitativ forskning. Forskaren utformar en rätt så ostrukturerad situation för att möjliggöra för deltagarna att komma fram med sina åsikter och synsätt. Den som leder intervjun skall inte vara för styrande. (Bryman 2002, 324.) Gruppen skall vara homogent sammansatt och deltagarna skall vara engagerade i de fenomen, som de skall diskutera. Deltagarna skall ha en tydlig anledning att förhålla sig till det ämne, som skall diskuteras. Det är en fördel om gruppdeltagarna känner varandra och har ett gemensamt projekt och en historia tillsammans. Meningen är att man i gruppen skall få stöd av varandra. I en fokusgrupp skall det vara mellan fyra och sju deltagare.

Fokusgrupper används ofta när syftet är att göra en utvärdering. (Larsson 2005, 170-175.)

Vi träffade lärarna i grupp första gången i oktober 2005, då vi för dem presenterade vårt projekt. Vi hade då inbjudit de lärare, som vi visste, att skulle inbjudas till kommande möten. Sammanlagt fyra lärare var inbjudna. Bland dem fanns en specialklasslärare, som även fungerade som studiehandledare för de elever, som går i specialklasser i Ekenäs högstadieskola. Under den här diskussionen gick vi med lärarna igenom de elever, som eventuellt skulle kunna dra nytta av ett nätverksmöte. I det här skedet tog vi även till tals vårt intresse av att träffas efter det, att alla möten hade genomförts.

Det fanns i början av vår projektperiod en viss skillnad i grundinformationen bland lärarna och socialarbetarna. På socialbyrån fanns det ett team av socialarbetare som kände till metoden. Eftersom Eivor arbetade i socialarbetarteamet på socialbyrån så hade diskussioner förts i olika sammanhang kring det kommande projektet. Eivor hade även genomgått utbildningen till nätverkskonsult. Kerstin träffade också socialarbetarna i anledning av andra ärenden där samarbete var nödvändigt. Vi hade därför inte en riktigt motsvarande informationsdiskussion med socialarbetarna på socialbyrån. Dessutom var det viktigt att träffa de berörda lärarna eftersom det fanns en större oro hos lärarna än hos socialarbetarna över hur fortsättningen efter grundskolan skulle bli så bra som möjlig för deras elever.

I slutet av vårterminen 2006, då vi hade genomfört samtliga sex möten, inbjöd vi de lärare, som hade medverkat i mötena till en fokusgruppintervju. Det visade sig att samtliga lärare, som vi hade träffat i oktober 2005 var närvarande. Av de här lärarna var en behörig specialklasslärare och fungerade som studiehandledare för samtliga elever i vårt projekt. Två av lärarna var manliga och de jobbade båda med smågruppsundervisning. Ingen av dem var behörig speciallärare, men båda hade en lång erfarenhet av läraryrket. En var nyanställd vikarie för en specialklasslärare och hon saknade behörighet som lärare. Utöver dem inbjöds ytterligare en klassföreståndare eftersom en av eleverna fortsättningsvis fick en del av undervisningen i vanlig klass. Klassföreståndaren var ämneslärare med lång lärarerfarenhet.

Vi hade gjort en intervjuguide på förhand (se bilaga 1). Vi fungerade båda två som moderatorer vid intervjutillfället. Kerstin hade huvudsakliga ansvaret och var den som såg till att intervjuguiden följdes. Vi hade på förhand informerat lärarna om idén med fokusgruppen och i vilket syfte intervjun görs. Vi informerade också att intervjumaterialet kommer att behandlas konfidentiellt och vi fick också lov att banda diskussionen. Fokusgruppen hölls i ett restaurangkabinett och ingen annan hade tillträde dit under diskussionens gång. Fokusgruppdeltagarna diskuterade ivrigt. Alla var med i diskussionen och ingen blev för dominerande. Intervjun tog cirka två timmar

I slutet av vårterminen träffade vi på samma sätt de socialarbetare, som hade deltagit i framtidsdialogmöten i en fokusgruppintervju. Från socialbyråns sida deltog tre personer förutom Eivor. Tre av deltagarna var socialarbetare och en var socialsekreterare. Socialsekreteraren hade varit med på ett av nätverksmötena tillsammans med en socialarbetare på grund av att den unga var föremål för speciellt stöd från socialbyråns sida. Samtliga deltagare var kvinnor med lång erfarenhet av socialt arbete. Eivor hade en dubbelroll i fokusgruppintervjun. Dels hade Eivor en del i själva projektet och fungerade som beställare av mötena. Eivor fungerade även som deltagare vid myndigheternas bord. Om det inte var fråga om ett direkt deltagande så hade hon en roll som observatör. Vi informerade även socialarbetarna om syftet med intervjun och om att det de säger behandlas konfidentiellt. Vi fick lov att banda intervjun. Fokusgruppintervjun ägde rum i familjerummet på socialbyrån och tog cirka en och en halv timme. Kerstin fungerade som moderator och följde samma intervjuguide, som användes, då lärarna intervjuades.

Vi transkriberade intervjuerna. För att stärka validiteten lyssnade vi båda på intervjuerna och hjälptes åt att renskriva dem. Lärarnas intervju bestod av 25 sidor och socialarbetarnas av 19 sidor. Vi kunde båda konstatera, att intervjuerna inte var så svåra att renskriva. Framtidsdialogmötena var mycket strukturerade, där man skilde på talande och lyssnande. Vi tyckte båda, att detta mönster följdes i fokusgruppintervjuerna. Under de samtalsliknande intervjuerna samtalande vi om samverkan före, under och efter mötena. Det kändes bekvämt för oss att sitta med i en gruppintervju. Att sitta tillsammans och ta del av varandras tankar var inte nytt för deltagarna. Alla som deltog hade samma erfarenhet – de hade som professionella varit deltagare i liknande möten. Detta ledde också till att diskussionen fick drag av reflektion och utvärdering, vilket var

vårt syfte. Det blev växelverkan i gruppen och deltagarna inspirerade varandra att se saker ur nya infallsvinklar.

8..2.2 Intervjuer med det privata nätverket

Vi ville i våra intervjuer med det privata nätverket få fram data, som gav oss mera förståelse för hur det privata nätverket hade uppfattat de teman, som var viktiga för oss. Vi hade på förhand gjort en intervjuguide (se bilaga 2). De familjer, som vi intervjuade hade samma erfarenhet. De hade deltagit i framtidsdialogmöten. Mötena resulterade i en dokumentation och en handlingsplan. Ett av våra syften med intervjuerna var att följa upp hur det privata nätverket uppfattade, att handlingsplanerna hade förverkligats. Ett annat syfte var att tillsammans med det privata nätverket reflektera över hur de cirka sex månader efter mötet såg på det här annorlunda sättet att hålla möten på. Vi ville också ta reda på hur det kändes att sitta tillsammans på möte med flere professionella, som familjen hade kontakt med och hur de såg på nyttan med att hålla möten på det här sättet. Vi var också intresserade av att veta om de upplevde, att samarbetet med skolan och socialbyrån hade förändrats efter det att mötet hölls och på vilket sätt i så fall.

Heléne Thomsson (2002) har i sin bok "Reflexiva intervjuer" beskrivit hur ett reflexivt intervjuarbete går till. Hennes bok handlar om tolkande reflexiva intervjuer. Eftersom vi valt att arbeta tillsammans på ett reflexivt sätt finner vi i boken stöd för de intervjuer vi har gjort tillsammans med det privata nätverket, dvs. föräldrarna och ungdomarna som var med på de möten vi genomförde under vårt projekt.

I en tolkande och reflexiv intervjustudie är intervjuaren med som person och inte bara som intervjuare eller undersökningsledare. För att en intervjuundersökning skall bli meningsfull behövs en kreativ frågeställning och en verklig undran bakom den. Man måste låta sig bli indragen i sin undersöknings- eller forskningsfråga mycket mer än då man väljer andra tillvägagångssätt. Man måste också våga granska sig själv och sina syften, sin förståelse och sina bristande kunskaper. Intervjun kan ha flere olika syften, vilket styr hur intervjun läggs upp och genomförs. (Thomsson 2002, 27-28.)

Thomsson menar att förståelsegrundande undersökningar syftar till att öka förståelsen för det vi vet en del om men inte förstår tillräckligt väl. Nya aspekter och ny förståelse av det aktuella fenomenet har blivit synliga för den som gör en förståelsegrundande undersökning. Det handlar om sökande efter betydelser och en djupare mening och inte om det omedelbara och uppenbara. Thomsson säger vidare att ord som sanning och objektivitet måste ge vika för hermeneutiken och forskningstraditioner, som ligger mera i linje med denna riktning när vi vill förstå. (Thomsson 2002, 30-31.)

Steinar Kvale (1997, 211-214) tar upp validiteten och generaliseringen vid intervjuundersökningar. Han menar att validiteten beror på förmågan hos den som genomför undersökningen att kontrollera, ifrågasätta och teoretiskt tolka sina resultat. Det är viktigt att välja frågor och metod så att undersökningen belyser det, som den syftar till att belysa. Beträffande generaliseringen är det viktigt, att den som gör en undersökning, tillhandahåller så mycket information, att läsaren kan göra en egen bedömning av resultatets generella värde.

Vi höll våra intervjuer under läsåret 2006-2007 med de privata nätverk, som deltog i framtidsdialogmötena inom ramen för vårt projekt. Vi ville reflektera tillsammans med de privata nätverken kring de olika teman vi hade byggt upp. Vi gjorde anteckningar och reflekterade med varandra efteråt. Intervjuerna hade karaktären av en reflektion tillsammans med det privata nätverket. Redan då framtidsdialogmötena ägde rum kom vi överens med det privata nätverket om att träffa dem och gå igenom dokumentation och handlingsplan. Under den träffen frågade vi om vi fick göra en intervju med dem efter cirka ett halvt år. Alla från det privata nätverket var positiva till detta. Vi hade öppna frågor kring de här olika temaområdena. Vi skrev ner synpunkter, som kom fram och reflekterade med varandra efter mötet med det privata nätverket.

Den första intervjun skedde i hemmet, där familjen bodde tillsammans. Båda föräldrarna och den unga som mötet gällde var närvarande. Under den andra intervjun träffades vi i det hem där den unga bodde med sin mamma. Pappan, som inte bodde med familjen kom också till den intervjun. Den tredje intervjun förverkligades på socialbyrå dit mamman och den unga kom. Pappan var inte närvarande på grund av att han flyttat från orten och inte hade möjlighet att komma. Eivor pratade med pappan i telefon. Under den fjärde intervjun träffades vi i hemmet tillsammans med den unga och

mamman. Det här var det enda mötet där pappan inte heller var med under själva nätverksmötet, så intervjun förverkligades med det privata nätverket i samma konstellation som under nätverksmötet i ett tidigare skede. Den femte intervjun hölls på socialbyrån, dit båda föräldrarna och den unga kom. Den sista och sjätte intervjun hölls i Kerstins arbetsrum på skolan. Då var den unga och mamman, som han bodde med, närvarande. Pappan kunde inte komma och Kerstin pratade med honom i telefon i ett senare skede.

8.2.3 Utvärderingsblankett

Vi har i vår forskning använt oss av den utvärderingsblankett, som Stakes har utarbetat (se bilaga 3). Alla som deltar i framtidsdialogmöten möten fyller i blanketten genast efter mötet. Ur blanketten framkommer vilken roll man har, antingen i det privata nätverket eller i det professionella. Blanketten har omarbetats en gång. Vi har använt oss av den första versionen, där första sidan innehåller nio frågor. Deltagarna ger en bedömning på skalan 1-10 genom att ringa in rätt alternativ. Blanketten innehåller också tre öppna frågor, där man kan jämföra mötet med andra möten man har varit med om, om det var något som överraskade, och om mötena kunde vidareutvecklas. Ytterligare finns en fråga med ja eller nej alternativ. Här vill man ha reda på om mötet resulterade i en bra framtidsplan och om man kom överens om åtgärder om samarbete för att nå den planerade målsättningen.

Den omarbetade versionen innehåller 16 frågor med skalan 1-10 och tre öppna frågor som motsvarar de redan nämnda. Den ger sålunda litet mera information. Ritva-Liisa Kokko (2005) har i sin undersökning granskat utvärderingsblanketter som mötesdeltagare fyllt i. Stakes har sedan 2004 systematiskt följt med den utvärdering som givits efter mötena. Kokko har i sin undersökning gjort upp en tabell över insamlad data från den spontana utvärderingen efter mötena. Det är fråga om utvärderingsblanketter som fyllts i åren 2004-2005. Kokkos uppställning är baserad på den senare versionen. (Kokko 2005, 187-188.)

Våra nio frågor ingick också i den version, som Kokko använt, vilket gjorde det möjligt för oss att i analysdelen av vår avhandling föra en diskussion kring detta.

8.2.4 Egna reflektioner

Under den här rubriken vill vi samla det, som vi under processen har ansett vara viktigt att hålla vid liv. Vi har satt oändligt många timmar till att reflektera med varandra. Våra professioner har möjliggjort, att vi kan ha ett nära samarbete. Vi har arbetet i de arbetsuppgifter vi har i nära 30 år. Vi har genom planeringen av det projekt vi gjorde tillsammans och genom projektets genomförande och den fortsättning det ledde till haft möjlighet, att hela tiden hålla reflektionsprocessen vid liv. Vi har konstaterat att vi livnärt varandra med idéer och initiativ.

Vår reflektionsprocess startade, då vi började uppdatera våra studier och vi fick en möjlighet att träffas mera regelbundet. Resan till Karlstad i juni 2005 var viktig för oss, då vi hittade betydelsen av att reflektera tillsammans. Vi mötte eldsjälar från skola och socialbyrå. De hade varit med i ett projekt, där man från olika arbetsplatser satt och reflekterade med varandra. Deras sätt att reflektera med varandra inspirerade oss. Inspirationen gav oss styrka att sätta igång med vårt eget projekt.

Under vår resa till Karlstad kom vi underfund med hur viktigt det var att samla lärare och informera dem om vår projekttid, att få dem införstådda med den viktiga roll de har i arbetet med elever, som har särskilda behov. Utan lärarnas positiva inställning skulle projektet inte ha varit möjligt. Vi kan läsa i våra dagboksanteckningar ”vi borde få igång en liten reflektionsprocess med lärarna innan vi går igång med projektet”.

Dialogen och reflektionen fortsatte när vi kom från Karlstad. Vi hade ett litet seminarium ute i skärgården där vi lade upp strategier för vårt projekt. I augusti bjöd vi de lärare, som vi utgick ifrån att skulle delta i projektet, på middag och informerade och diskuterade kring frågor angående projektet. Vi fick positiv respons.

Under projektets gång reflekterade vi med varandra i samband med planeringen av mötena, efter mötena, i samband med att vi dokumenterade mötena och då vi träffade det privata nätverket på nytt. Vi har fört reflektionsdagbok på var sitt håll och tillsammans. Dessutom har vi reflekterat med varandra i samband med alla handledningstillfällen och andra träffar vi har haft i anledning av våra studier. Reflektionen har varit en drivkraft för oss.

8.3 Analysmetoder av det empiriska materialet

Det material, som vi har analyserat består i första hand av fokusgruppintervjuer med lärare och socialarbetare. Där lyfter vi fram de viktiga teman, som intervjuerna handlade om. Vår viktigaste forskningsfråga handlade om samverkan och i fokusgrupperna var vår strävan att föra fram den aspekten. Vi analyserar också det skriftliga material, som vi har från intervjuerna med familjerna. Vi hade förberett intervjuerna med färdiga halvstrukturerade frågor, vilket ledde till att vi också här såg vissa teman lyftas fram.

I fråga om fokusgruppintervjuerna och intervjuerna med det privata nätverket är det närmast fråga om dialogisk temaanalys och dialogisk utvärdering. Vi har ett övergripande dialogiskt perspektiv på vår analys, vilket är i linje med syftet för vår avhandling. Vi fokuserar på det dialogiska i samverkan mellan skola och socialbyrå.

I fokusgruppintervjuerna fungerade vi såväl som forskare som moderatorer. Materialet, som vi fick i intervjuerna var ett resultat av interaktionen mellan oss och deltagarna i grupperna. Vi hade på förhand gjort upp en temaintervjuguide, som gjorde att vi kunde fokusera på just de teman, som var viktiga för oss. Detta hjälpte oss betydligt vid analysen av materialet. Vi gick igenom alla kommentarer från deltagarna. Där kunde vi tydligt se kommentarerna kring de teman vi på förhand gjort upp. Vi sökte efter trender och mönster och likheter och olikheter i enlighet med det som Litoselliti (2003, 91-92) tar upp. Viktigt var att se allt detta i sitt sammanhang.

I en analysprocess borde man enligt Litoselliti (2003) ta bland annat följande i beaktande: ämnen, idéer och teman i deltagarnas kommentarer, hur deltagarna betar sig och deras attityder, motstridigheter, vaga kommentarer/tydliga svar, tonfall, balansen i positiva och negativa kommentarer, är kommentarerna beroende av moderatorn eller av någon av deltagarna, den non-verbala kommunikationen. Analysen skall ge svar på om man uppnådde målen och vad stämmer och vad stämmer inte och uppstod det nya idéer. Analysen styrs av forskningsfrågorna och syftet med forskningen. (Litoselliti 2003, 92-96.)

Eftersom vi hade två fokusgruppintervjuer, en med lärare och en med socialarbetare, kunde vi göra en jämförelse mellan dem.

Då det gäller analysen av det privata nätverket påbörjade vi den redan då vi visste vad vi ville undersöka. Under intervjuarbetet pågick ständigt ett osystematiskt reflekterande. Detta stämmer överens med vad Thomsson säger (2002, 146-153). Under processens gång reviderar man både frågor och insikter. I en reflexiv studie handlar det också om att fundera över hur och varför saker sägs som de gör. Skillnaden mellan reflexiv tolkande analys och andra tolkande analyser är viljan att inkludera sådant, som många forskare lärt sig att försöka konstanthålla eller inte låtsas om. Varje intervju är en del av något större och betraktas som en pusselbit i en process som kan kallas förståelseutveckling. (a.a. 2002, 146-153.)

Vi gjorde intervjuer i sex privata nätverk. På samma sätt som i fokusgruppintervjuerna hade vi färdiga temaområden som vi ville diskutera med familjerna. Eftersom vi ägnat mycket tid åt att reflektera över de tankar som intervjuerna har väckt hos oss så var vi själva ett slags analytiska instrument i kunskapsprocessen (Thomsson 2002, 155). Vi upplevde båda att intervjusituationen var ett givande och ett tagande. Vi kunde tillåta oss att följa det privata nätverkets tankegång och ändå få tag i de teman, som fanns som en stomme i intervjusituationen. För oss var det inte viktigt att veta kön, ålder och arbetssituation utan det väsentliga var att höra familjernas synpunkter på teman som handlade om nytta, tillit, samarbete. I slutreflektionerna lyfter vi fram resultaten från intervjuerna och granskar dem i förhållande till teoretiska resonemang.

I frågan om utvärderingsblanketten är det närmast en deskriptiv och förklarande behandling av materialet uppbyggd på reflektioner vi fört med varandra. Vi gör också en jämförande studie med det material, som Ritva-Liisa Kokko har producerat.

Riitta-Liisa Kokko behandlar i sin bok "Tulevaisuuden muistelu" (2006) framtidsdialogerna ur klienternas synvinkel. Eftersom framtidsdialogmötena är strukturerade möjliggör de att dialogen blir klientinriktad och resurscentrerad. Kokko samlade material från sammanlagt 30 personer i 18 familjer genom intervjuer med familjerna. I analysen av materialet har hon fäst vikten vid den upplevda nyttan, hur familjemedlemmarna upplevt mötena och hur handlingsplanen förverkligats.

Vi gör en jämförelse med de resultat, som Kokko kommit till eftersom vi har fäst vår uppmärksamhet på i stort sett samma teman. För att få med brukarperspektivet har vi med det privata nätverket fört reflektioner kring nyttan med mötet, känslan inför ett annorlunda möte, tillit till att handlingsplanen följs och upplevelse av förändringar i samarbetet privat nätverk – skola – socialbyrå.

Våra egna reflektioner under den tid processen pågått är en del av det material, som vi granskar. Vi berör i vår egen reflektion med varandra värdefulla synpunkter, som vi önskar föra fram. Det som hör ihop med samverkan är dialog och reflektion. Nyttan och förändringen kopplar vi närmast ihop med de synergieffekter, som vi ser att projektet fört med sig. De motsvarar i stort sätt samma teman som blev aktuella i fokusgruppintervjuerna. Våra egna reflektioner är närmast en processutvärdering.

Trianguleringen innebär att man ser på problemet ur olika synvinklar. Det är också ett sätt att höja forskningens kvalitet och försäkra sig om, att undersökningen är så pålitlig som möjligt. (Kivipelto 2006, 90.) En metodtriangulering betyder att man använder olika metoder för att granska ett fenomen (Tuomi & Sarajärvi 2003, 142). För att testa våra forskningsfrågor har vi använt oss av olika metoder (fokusgrupper, intervjuer, utvärderingsblanketter, reflektioner) för att få ett mera tillförlitligt resultat. Vi har också samlat in material av flere olika personer och därför kan man också tala om materialtriangulering (lärare, socialarbetare, föräldrar och ungdomar).

8.4 Etiska ställningstaganden

Det är av stor betydelse, att man gör etiska överväganden i den kvalitativa forskningens olika skeden. En kvalitativ forskare måste vara medveten, finkänslig och begrundande för att minimera de problem som kan uppstå. Det handlar om att gå en balansgång mellan ”deltagande” och ”forskande”. (Ely et al. 1991, 29-30.) Ett moraliskt forskningsbeteende omfattar forskarens person, känslighet och engagemang för moraliska frågor och handlingar (Kvale 1997, 111). Konfidentialiteten i forskningen betyder att man inte redovisar privata data, som kan leda till att intervjupersonen kan identifieras (a.a. 109).

Vi reflekterade mycket tillsammans kring de här frågorna eftersom vi båda var i en dubbelposition. Utgångsläget var, att vi genom att använda oss av metoden med framtidsdialoger, ville granska vår samverkan och samarbetet mellan socialbyrån och skolan. Vi hade tillsammans planerat projektet och inbjudit de privata nätverken och myndigheterna till nätverksmötena. Vi var båda med på mötena, som representanter för myndigheter dvs., som socialarbetare och som skolkurator. De privata nätverk, som deltog i projektet, fanns alla utanför Eivors verksamhetsområde. De var således obekanta familjer för Eivor. Kerstin kände alla elever från skolan, några av eleverna hade hon en tätare kontakt till från tidigare. De lärare, som deltog i projektet, var alla nära samarbetspartner med Kerstin.

De privata nätverk, som deltog i nätverksmötena var endast 6 till antalet och ungdomarna var alla elever inom specialundervisningen. I en liten kommun är det relativt lätt att känna igen vilka nätverk det är frågan om. Men undersökningen handlade inte om ungdomarnas situation eller hur det gick för dem eller deras nätverk, utan fokus var satt på frågor om samarbete och samverkan. De privata nätverken informerades också om, att vi i våra studier gjorde en undersökning och att vi kommer att använda oss av material från nätverksmötena. De upplystes om att inga namn kommer att nämnas. Det var inte svårt att garantera nätverken anonymitet eftersom forskningen inte avsåg att analysera mötena där familjerna deltog. Utvärderingsblanketten som alla deltagare fyllde i då mötet var slut innehöll inga namn utan enbart vilken roll man hade i det privata nätverket. På det sätt vi redogör för detta material garanterar det anonymitet. Lärarna och socialarbetarna hade informerats på förhand och de hade givit lov till att intervjuerna bandades. De informerades också om att intervjuerna behandlas konfidentiellt.

9. SAMVERKAN I GRÄNSLANDET MELLAN SKOLA OCH SOCIALBYRÅ

Vi har försökt finna nya utmaningar genom att granska vad som händer i gränslandet mellan skola och socialbyrå om vi möts på en gemensam arena med hjälp av framtidsdialogmöten. Vi ville testa en ny praktik i en ny kontext. Vi har funderat över om det är metoden eller dialogen, som bär vidare. Framtidsdialogen är strukturerad, det tilltalar många. Det har visat sig, att det för elever med särskilda svårigheter är viktigt med struktur och ramar. Den här metoden att leda möten är i så fall ett bra redskap i

framtiden. Dialogen har som mål att skapa ny förståelse, som utgör grund för senare tankar och handlingar. I dialogen strävar man inte enbart efter att komma överens, man strävar också efter att skapa en ny kontext. Då är det möjligt att göra många nya överenskommelser samt finna en grund för en gemensam förståelse. Detta kan hjälpa till att koordinera och jämka samman åtgärder och värderingar. Vi hanterar ord som attityd, ett nytt sätt att tänka, respekt, tillit.

Elisabeth Willumsen (2006, 56) granskar i sin doktorsavhandling det tvärprofessionella samarbetet med omhändertagna ungdomar. Resultatet av forskningen visar, att samarbetet behöver klara strukturer för att det skall fungera. Det måste finnas strukturer, som stöder och hjälper samarbetsprocessen och möjliggör en förändring från rutinmässigt samarbete till en mer nyskapande form av samarbete. Det behövs större kreativitet och nytänkande över gränserna. Strukturer är också viktiga då det gäller att säkra brukarnas rättigheter, att själva vara med och besluta om viktiga ärenden i deras liv. Resultatet från Willumsens forskning stöder oss i, att eftersom de dialogbaserade mötena är så välstrukturerade, så är de en bra metod för att få ett bättre samarbete mellan skola och socialbyrå.

Vi kan med all rätt fundera över ett slags ”nyttospråk” när det gäller framtidsdialogmöten som metod. Vad har ungdomarna för nytta av sådana här möten? Ett svar är att de blir hörda, de får viktig information, det finns föräldrar närvarande som ger bekräftelse likaså myndigheter, som tydligt hämtar fram det stöd de kan ge. Mötena är trygga och förutsägbara.

9.1 Lärarnas och socialarbetarnas erfarenheter av framtidsdialogen som redskap

Inför fokusgruppintervjun med de lärare och socialarbetare, som hade deltagit i framtidsdialogmöten, utarbetade vi en intervjuguide, som hjälpte oss att strukturera intervjun. Vi var intresserade av att föra in diskussionen på temaområden, som tog upp samarbetet, dialogen och reflektionen. Vi ville, att lärarna och socialarbetarna skulle fundera över nyttan med den här typen av möten och huruvida mötena gav ny förståelse och nya insikter. Slutligen ville vi också höra vilka tankar lärarna och socialarbetarna hade om det fortsatta utvecklingsarbetet kring den här metoden att föra dialog med det privata nätverket i samma rum som det professionella.

Eivor hade en något annorlunda roll under fokusgruppintervjun med socialarbetarna, vilket behöver en förklaring. Eivor har dels deltagit i utbildningen till nätverkskonsult och var dels en dragare av själva projektet. Eivor fungerade också som socialarbetare på socialbyrån och var en del av teamet, som arbetade med barn och unga och deras familjer. Eivor hade under alla möten förutom ett, en roll som professionell vid myndighetsbordet. Under ett möte satt Eivor med som observatör.

I början av intervjun med socialarbetarna diskuterade vi de här olika rollerna. Tre av familjerna var helt nya för socialbyrån. I två av familjerna har Eivor inte fungerat som socialarbetare, en familj kände Eivor rätt bra eftersom hon hade över tid funnits med som ett stöd för pappan i familjen. Temat för mötet berörde helt andra saker än de uppgifter, som hade behandlats under socialarbetarkontakterna tidigare. Vi diskuterade också med familjen om den här situationen före mötet. Eftersom mötena var så strukturerade och genomfördes med en given metod fungerade det bra.

Trots att vi använde oss av i stort sett likadana intervjuguider, då vi intervjuade lärarna och socialarbetarna, blev intervjuerna olika. Det fanns flere orsaker till detta. Vid intervjun med socialarbetarna var vi alla till professionen socialarbetare. Det påverkade sättet att diskutera och att vi lätt började diskutera utgående från eleverna, klienterna.

Socialarbetarna kände ganska väl till lärarjobbet men lärarna hade vid vårt utgångsläge en väldigt liten uppfattning om vad socialt arbete vid socialbyrån egentligen är. Ett faktum var också det, att det var lärarna, som hade en större oro för de här eleverna. Det var viktigt för lärarna att få en bra samarbetspartner, som kunde ta över den här oron och föra arbetet vidare. Flere av eleverna var helt nya bekantskaper för socialarbetarna.

Arbets sättet på socialbyrån skiljer sig också mycket från det sätt lärarna jobbar på. Socialarbetarna är vana att arbeta i team och att diskutera och konsultera varandra men lärarna samarbetar inte mycket med varandra och inte diskuterar man heller de enskilda eleverna med varandra. Tidspressen och arbetsstressen är också något helt annat för socialarbetarna än för lärarna.

Reflektionen mellan oss som forskare går som en röd tråd genom vårt arbete. Det kändes därför naturligt att i presentationen av materialet föra fram lärarna och socialarbetarna sida vid sida. Det var möjligt att föra en dialogisk presentation eftersom vi hade samma intervjuguide för båda grupperna.

I vårt teoretiska grepp har vi bl.a. bekantat oss med texter, som behandlar dialogisk utvärdering, praktikforskning, tyst kunskap, grundelementen i utvärderingen av praktik och vikten av att få utvärderingen känd inom det sociala området. FinSoc (Kivipelto 2006, 15-16) inledde den sakkunniga utvärderingen av social service i slutet av 1990-talet. Strävan var att göra utvärderingen till en naturlig del av socialvårdens verksamhet. Syftet var att få fram forskningsmässiga bevis på fungerande arbetsmetoder. Av metoderna har man, enligt Kivipelto, främst behandlat olika självvärderings- och referensgruppsmodeller. Därtill har bedömningen av effekten utforskats. Man har då närmast velat få reda på hur bra man t.ex genom intervention uppnådde de resultat som eftersträvades.

Vi finner stöd för våra tankar i teorin. Våra fokusgruppintervjuer kan betraktas som ett slag av utvärdering i referensgrupp. Flere deltagare, som hör till samma organisation, samlas för en diskussion. I det följande presenterar vi de synpunkter, som fördes fram av fokusgrupperna kring följande teman: samarbete, dialog, reflektion, nytta, ny förståelse och nya insikter. Vi tar upp de olika temana i den ordning vi diskuterade dem i fokusgruppintervjuerna. Det var naturligt för oss att börja med samarbete och samverkan eftersom det var det viktigaste temat för oss.

Samarbetet

Lärarna hade sinsemellan ganska lika upplevelser av hur samarbetet var före vi började med framtidsdialogmötena. Flere lärare berättade, att de inte hade haft samarbete alls med socialbyrån eller att de upplevt, att de inte haft någon elev, där det varit aktuellt med samarbete. Det fanns lärare, som inte heller suttit med i något samarbetsmöte där både skolan och socialbyrån skulle ha varit representerade. En deltagare uttryckte det så här "Det har alltid varit problem då när man har haft kontakt, man har ringt i panik" eller " jag ringde och diskuterade... och sen vet jag inte om det hände något efter det skolan skötte sitt å socialen skötte sitt, fast den handlade om samma barn, samma

familj.” En annan lärare fyllde i ” ...de liksom inte funka när man alltid lever i förhoppningar att det ska gå snabbare än vad det går”

Alla lärare som var med på mötena tyckte, att samarbetet fungerade bra under mötets gång. Vid varje möte fanns det en socialarbetare från socialbyrån närvarande. Det visade sig, att det inte heller var någon skillnad vilken socialarbetare som var närvarande från socialbyråns sida.

Lärarna tyckte det kändes bra att sitta i samma rum och arbeta för en gemensam sak. Lärarna visste om, att de här mötena var strukturerade på ett annorlunda sätt och därför tog de också i intervjun fram detta som en viktig sak, eller som en lärare uttryckte det ”alla var ju inställda på att vi skulle utträta något”. Lärarna tyckte också, att det fanns förståelse för varandra under själva mötet. En av de grundläggande principerna i den här mötesstrukturen är, att man särskiljer mellan att tala och att lyssna. Detta innebär, att ingen kan bryta den dialog, som pågår mellan två personer fastän man kanske har en helt annan åsikt och gärna skulle föra fram den. Vår uppfattning är, att det här sättet att genomföra möten bland annat leder till större tydlighet, mera respekt för varandra och att alla kommer till tals på samma villkor. En lärare uttryckte sig så här om samarbetet under mötet

”Jag tycker att de gick smidigt. De va int någo rådd, som de ibland kan bli om någo löjlige lagar, paragrafer hit å dit å de va inte heller någo rådd om vem, om de e skolan som har rätt eller om de e socialen som har rätt, utan alla arbetar för en å samma sak, att den här pojken eller flickan kan klara sig på nästa nivå. De va de som man sikta in sig på. De va inget tjafs om att de tar en månad eller två utan de gjordes smidigt” (L3)

Ingen av lärarna tyckte, att mötena var långa fastän de tog tre timmar i anspråk. De såg flere fördelar med mötet, bland annat följande

”...sen sku de ske saker på bestämda datumar å de va de jag tyckte va ganska hurja att de va inte bara de här, att man diskuterade, att nu ska de här göras, å nu ska de här göras utan då ska de göras till dess, och då ska den göra å fort bestämde man, att då ska den gå till arbetskraftsbyrån å sånt här liksom. De va handling genast å inte bara prat om att handlingen kommer sen, nån gång. Å kanske aldrig....att de va kanske de, att de kändes, att de va action.” (L1)

” ...å jag tror de va de, att man sitter i samma rum å man jobbar för samma sak, som gör att ingen slinker undan...” (L2)

Under intervjun väcktes tankar som hade att göra med bekräftelse och att man blir hörd. En av lärarna tog fram den här synpunkten så här

”Jag ser det som väldigt positivt att skolans sida kommer fram för de e ju i alla fall lärarn som jobbar med eleven ett eller kanske flere år.....Jo, man blev hörd å de sjönk in på någo vänster mycke bättre, när man satt ansikte mot ansikte å de e andra människor närvarande å de märker, att man drar åt samma håll å att int bara den här, som man har uppfattat som den stränga lärarn, å så här, utan de va också andra som hade samma åsikt.” (L3)

Lärarna uppfattade mötena som väl strukturerade och ansåg att det var väl använd tid fastän mötena tog tre timmar i anspråk. En lärare uttryckte det så här ”tre timmars möten, där nånting blir gjort å att inte hela våren å lite på hösten går utan att de blir nånting gjort”. En annan sak som lärarna tog upp var tystnadsplikten. Det kändes bra att inte behöva fundera på vad man kunde och inte kunde säga eftersom familjen själv var närvarande i rummet och temat för mötet var överenskommet på förhand.

” ...de som ja tycker e positivt, att de flere gånger va föräldrar som e skilda å att de sen ändå på plats å ställe drar på någo vis åt samma håll å kan sitta med alla dom här mänskorna. De som jag ju ha beundra många av de här föräldrarna för, e ju de, att hur mycke de ger ut av sig själva åt främmande människor, nästan”. (L5)

Under intervjun med lärarna fördes det fram många saker, som på ett konstruktivt sätt påverkat samarbetet mellan lärarna och socialarbetarna. Alla fick svar på den viktiga frågan: Vem tar ansvar för vad, tillsammans med vem och när?” En kommentar kring det här löd : ” ... att det blir tydligt och klart vem som sköter vad, där på plats å ställe så att jag int hör att den har sagt att den ska göra de å någon annan har hört nånting annat. Då blir de ingenting gjort.”

Lärarna upplevde att samarbetet efter mötena blev bättre. Lärarna tyckte, att det var lättare att ta kontakt med socialbyrån. Några kommentarer kring det här var ”...tröskeln har ju blivit mycke lägre å de e ju en bra sak förstås” ” ... å när man vet en person, en konkret person å då man behöver tar man bara kontakt...” ”...fast jag har jobbat så pass länge med specialelever som jag har gjort, så har jag blivit förvånad över hur många saker ni är inkopplade på å runt å va allt ni egentligen kan stöda med...” ”... de ha liksom vidgat den här kunskapen om varandras yrkesområden.”

Det här får stöd i det som Jan Hjelte (2005, 149) skriver i sin doktorsavhandling om att kunskapen om varandras yrkeskunnande är viktig för en bra kommunikation och ett gott samarbete. Kunskapen bidrar till att samarbetet bli bättre och gränserna mellan aktörernas jurisdiktion kan luckras upp och på det sättet blir samarbetet smidigare.

Lärarna förde också fram en annan viktig synpunkt kring samarbetet. Specialelever och deras familjer har ofta kontakt med flere olika professioner. Under de nätverksmöten vi ordnade var det ibland fler olika professioner representerade. Lärarna förde i intervjun fram vikten av att möta alla dem som var viktiga för deras elev. De uttryckte också en trygghet i att veta, att det finns många omkring eleven, som stöder och hjälper på olika sätt. Läraren upplevde nytta av att ha träffat alla andra, det gav stöd till det som tidigare kommit fram, att man drar åt samma håll.

Intervjun med lärarna gick också ut på att höra hur de upplevde samarbetet med elevernas föräldrar och hur nätverksmötet, som hållits, eventuellt påverkade deras samarbete. En av lärarna började med att säga

”...alla skapar väl sitt eget system gällande kontakten till föräldrarna. En del föräldrar försöker styra lite, att man bara ska ha kontakt till den ena eller till den andra. Tidigare hade jag mindre kontakt med skilsmässobarnens båda föräldrar än vad jag har nu. Nu har jag mycke mera kontakt med båda föräldrarna efter de här mötena. Jag märkte under ett möte att jag borde ta mig lite i kragen å kontakta den andra parten å.” (L2)

Fyra av de sex nätverksmöten, som hölls, gällde elever där föräldrarna hade separerat. I tre fall hade eleverna regelbunden kontakt med den förälder, som de inte bodde hos. Lärarna för fram i intervjun, att det efter nätverksmötena blev en tydligare kontakt till den förälder, som eleven inte bodde hos. Det kom bland annat fram i den här kommentaren ”...jag hade tydligt mindre kontakt med familjen å föräldrarna då före, men efteråt, i å med att jag träffa dem å kom till tals å man kom överens på möte då, så fixa vi tillsammans med pappa ett sommarjobb. Då blev de automatiskt kontakt till pappa...” En annan lärare tyckte att det var tillräckligt med de kvartssamtal han hade med föräldrarna, som bodde tillsammans. Han tyckte i alla fall att det var mycket viktigt att träffa båda föräldrarna under mötet, för han hade stor oro för att den fortsatta planeringen inte annars skulle ha blivit så lyckad utgående från hur han som lärare såg

på situationen. Nätverksmötet hjälpte att skapa en handlingsplan, som var realistisk i förhållande till elevens framtid. Lärarna upplevde över lag, att det kändes positivt att sitta i samma rum som eleven och elevens privata nätverk under mötets gång. Det kom bland annat fram i den här kommentaren:

”...man fick på någo vis mera förståelse för eleven å såg eleven mer i sitt sammanhang, att där lever den hela tiden med den här, eller den där, eller med båda. Man märker på någo vis att de finns vissa begränsningar som gör att vi inte kanske kan satsa va som helst på den här, utan att vad e möjligt. Det öppnar nog ögonen att se, inte bara eleven utan att kanske se de här sammanhanget å växelverkan mellan föräldrarna och vem eleven mera tyr sig till.” (L5)

I resultatet av forskningen i sin avhandling indelar Willumsen (2006, 75) de professionellas erfarenhet av samarbete i olika kategorier. En av kategorierna är förståelsen för problem, ju bättre förståelse desto bättre samarbete. Det kan vi också se helt tydligt. Lärarens uttalande är en bekräftelse på detta.

Det verkade också som om lärarna hade haft den uppfattningen, att föräldrarna hade mera kontakt med varandra kring frågor, som gällde deras gemensamma barn. En av lärarna sade så här:

”... å de har jag upplevt att de va jättebra att träffa familjen där tillsammans, man får reda på riktigt små saker, som kan pågå i skolansamtal har jag haft med båda föräldrarna efter de här mötena.... ”
(L2)

En lärare kom efter nätverksmötet överens med föräldrarna att träffa dem tillsammans i skolan och upplevde, att det kändes mycket bra. Men det blev också en diskussion mellan lärarna om hur viktigt det är att tänka på, att man från skolans sida tar kontakt med den förälder, som eleven inte bor hos.

”... de kan nog vara hälsosamt att tänka på de, att läraren också sku ta kontakt med den andra parten, för den information, som den första parten ger åt den andra, så är ju färgad av ens egen åsikt...” (L1)

Socialarbetarna konstaterar, att deras samarbete med skolan före framtidsdialogmötena gått via Kerstin i rollen som skolkurator. Socialarbetarna har inte egentligen haft något behov av att ha samarbete direkt med lärarna. Från socialbyråns sida har det varit naturligt att ta kontakt med Kerstin om det funnits något ärende, som haft kontaktytor

till barnskyddet. ”Jag är inte helt säker på om jag alls har haft kontakt med skolan, om jag har haft så är det med dej när det gäller...”, säger en socialarbetare och menar kontakten till Kerstin. Eivor förde fram, att det för hennes del varit annorlunda efter den erfarenhet hon hade av ett liknande möte i januari 2004. Det blev automatiskt mera kontakt med den lärare, som var med på det mötet. Socialarbetarna på socialbyrån utgör ett så litet team, att man samarbetar automatiskt, då det gäller barn och unga och deras familjer. Man samlas varje vecka för att gå igenom nya ärenden och diskutera hur processen går vidare i de ärenden, som är aktuella.

Socialarbetarna upplevde, att samarbetet fungerade bra under själva mötets gång. Det som fördes fram som positiva saker, var möjligheten att sitta vid samma bord tillsammans med skolans representanter, då det gällde att planera framtiden för en elev. Socialarbetarna upplevde också, att det i dialogerna kom fram direkt stöd mellan de olika professionerna. Det kändes tryggt och bekvämt att mötas fastän det var helt nya familjer för socialarbetarnas del.

Det fanns familjer, som tidigare var bekanta för socialarbetarna. Det fanns dock ingen oro för att sådana saker, som berörts i andra sammanhang skulle komma till tals under mötena. Vi konstaterade, att det hade att göra med att temat var så klart formulerat och att familjen på förhand visste vad vi skulle prata om. Vi lade också märke till att samarbetsprocessen stimulerades av att mötet hölls. En del viktiga saker blev klarlagda eller uttalade av andra i rummet.

”... det kändes väldigt tryggt och bekvämt, åtminstone för mig, under de här mötena... fastän de var alldeles, liksom nya familjer, flere av dom” (S1)

Flere socialarbetare upplevde att det var positiva möten, där alla ”drar åt samma håll för att allt skall bli bra.”

Dialog

Eftersom dialogen är ett centralt begrepp i vår avhandling och i den metod, som vi använt under mötena, ville vi tillsammans med lärarna fundera över, om de tyckte, att

nätverksmötena på något sätt påverkat deras sätt att prata med socialarbetarna på socialbyrån, med varandra eller med eleverna och deras föräldrar.

Lärarna konstaterade, att det kan vara svårt att sitta tyst när man skulle vilja säga något. Nätverksmötena, som de deltog i, var mycket strukturerade. Lärarna visste på förhand om hur de var uppbyggda. Vi har redan i ett tidigare sammanhang konstaterat det viktiga i, att den som pratar inte blir avbruten. Om man blir avbruten bryts också den inre dialog man för med sig själv och tankarna förs in på andra spår, eftersom det kommer fram nya infallsvinklar, som inte hör till ens egna tankar. Under de här nätverksmötena började konsulten med att intervjua familjen medan myndigheterna satt och lyssnade. Lärarna medgav, att det kändes smått frustrerande att inte få komma in med kommentarer men de såg nog också det värdefulla i, att familjen fick föra fram sina egna tankar först. Vi kunde också konstatera, att ju flere möten lärarna hade varit med om desto lättare hade de att följa mötets struktur. En av lärarna sade att "... de va svårt ända tills man nu lärde sig, att hej sen när du har din prattur så talar du. Så jag tyckte nog att det kändes konstigt först, men sen förstod till å med jag, idén bakom..."

Lärarna tyckte också, att man kunde tänka vidare på det vad andra hade sagt.

"... man samla ju liksom en sån där pool, va den sa å va den sa å så bilda man ju liksom en annan åsikt här i huve åt sig å kunde sen kanske säga nånting från en annan plattform än man från början sku ha kunna, så de va ju förstås jättebra att man lyssna, att man inte gapar nånting genast när man..." "... å man omformar ju liksom sina egna tankar efterhand också när man hör de andra..." (L1)

Här tycker vi att vi möter det som Seikkula och Arnkil tar upp i sin bok Sociala nätverk i dialog. De pratar om konsten att tänka tillsammans. Det är inte frågan om, att man enbart byter tankar och åsikter sinsemellan, exempelvis genom frågor och svar. Centrum för handlingen finns i interaktionsområdet mellan individerna. Förståelse uppstår genom en aktivitet och formandet av svarsrepliker är viktigt. Den verklighet, som deltagarna delar, formas i det dialogiska samtalet. Målet är att förstå mera av de andras uttalanden. När man gör det hjälper det en att förstå mera av sitt eget perspektiv (Seikkula & Arnkil, 2005, 94, 98.)

Socialarbetarna hade inget negativt att säga om dialogen under mötet. De tyckte inte det kändes besvärligt, att samma frågor ställdes till alla och man fick sitta och vänta på sin

egen tur att svara. En socialarbetare konstaterade att ”det blev ändå viktigt att föra den egna dialogen kring precis samma frågor.”

” Å alla får då också muntur....det är ju tydligt....å alla är tvungna att lyssna. Å man vet, att man får sin tur att prata.” (S2)

Vi kunde alla konstatera att mötena var annorlunda än det man är van vid.

Reflektion

Reflektion kan vara att ta till vara sin erfarenhet. Självvärdering och reflektion hör ihop och är en arbetsmetod i mötet med klienter och i relation till såväl klienter som samarbetspartner. Att reflektera över hur mötet gick gav oss ny erfarenhetskunskap, som hjälpte oss att gå vidare i liknande situationer. Det hjälpte oss att ta till att vara och lära oss av såväl goda som mindre goda resultat. Reflektionen skall vara våra professionella ögon och öron och säkra djup och bredd.

I vår intervju med lärarna formade sig svaren kring begreppet reflektion och hur reflektionsprocessen fortsatte efter mötena på följande sätt: ”...å de blir nog ohjälpligen lite reflektioner efteråt...” eller ”...men också efteråt, sen tror jag de fortsätter hos en själv å man kanske följande dag pratar med andra...att upplevde du de så här, vad tänkte du och tyckte...” Det verkar också som om lärarna upplevde, att det blir mera reflektion och samtal med varandra då man varit på samma möte. Genom den gemensamma erfarenheten delade man en ny förståelse för en gemensam elev där den ena läraren tidigare skött det huvudsakliga arbetet med eleven och med familjen. En av lärarna tog fram aspekten kring reflektion så här

” Jag tror, att människor funkar överlag på de sätte, att man kan grunna över en sak å om man formulerar sina egna tankar till ord då du snackar med nån annan, å får en klarhet i de eller att du skriver ner de å tittar på de, de e ju precis samma sak för du har ju int någo tillbaks då. Reflektion, jag tycker, att de blir en vanlig biprodukt från ett sånt möte eller de måst bli annars är de ju bara tomt o de bara susar, de tycker jag. De måst ju bli reflektion.” (L3)

Lärarna tyckte också att reflektionsprocessen går vidare fastän den inte alltid är på ytan och aktuell. ” Inte är det ju så, att när mötet är slut, så knäpper man av. Nog e de ju så, att de finns kvar. ”De finns ju där bakom liksom hela tiden...” En lärare tog också fram

det faktum, att eleverna är med dem terminen till slut innan grundskolan är ett avslutat kapitel. Därför pågår processen hela tiden. Det föddes en handlingsplan efter mötet, som påminner om det ansvar var och en har förbundit sig till.

I intervjun med socialarbetarna om vad de tänkte om reflektion, framkom tydligt den tidspress, som socialarbetarna har i sitt jobb, som gör att det är svårt, att riktigt ge sig tid att reflektera över det som hänt under ett möte.

”Ja, för man har ju nog tankar ofta efter dom här mötena...sen att de lever vidare hos en en tid, men sen när man inte riktigt får...de kommer någo nytt sen igen å när man int använder den där tiden sen att ens sätta ner nånting...att man inte har tiden att fundera.” (S3)

Socialarbetarna hade en klar önskan om att kunna ha mera tid, speciellt i arbete med unga människor, att tillsammans med dem kunna sitta och fundera. I intervjun framkom också hur viktigt socialarbetarna tyckte det var, att ungdomarna själva var med och att ungdomarna kanske fick” lite hjälp på vägen i sitt eget tänkande.”

Nytta

Lärarna kunde se flere nyttoaspekter med de nätverksmöten de hade deltagit i. De kunde dra nytta av sina erfarenheter både i samarbetet med socialarbetarna på socialbyrån och i samarbetet med eleven och föräldrarna. Hos lärarna har det funnits en oro för hur vardagen och skolgången skall forma sig för eleven efter det, att han/hon gått ut grundskolan. Flere år av handledning och stöd från en trygg grundskola tar slut och det kommer helt nya element in i bilden. Är deras elever rustade för de nya utmaningarna? Får de det stöd, som behövs för att den fortsatta utbildningen skall lyckas? Har den mottagande skolan den information, som behövs för att allt skall bli så bra som möjligt? Svaren kommer delvis i de kommentarer, som lärarna ger i fråga om nytta med nätverksmötena.

” Jo, psykologisk nytta. Du behöver inte gå å oroa dig liksom vad som händer med denna elev efter de, att han eller hon går ut högstadiet. De ha vari nytta. Man vet att de e ingen panik, man vet vart han e på väg. Han får den hjälp han får å föräldrarna är medvetna om, å de har godkänt, de kan inte påstå någo annat heller.” (L3)

” Den nyttan har jag nog upplevt att få kontakt med, som jag sa redan, till båda föräldrarna. Jag tycker, att de har gett mig massor. De känns på någo sätt helt annorlunda att ha kontakt till båda, fastän de e skilda föräldrar, som int bor i samma hus å så bortåt, det känns bra. De gav mig nånting faktiskt. Å sen då, just så som du sa, att de e psykologist bra, nu har vi då liksom plan för våra elever, de känns jättebra med tanke på att man bara liksom för några år sen så schvunga man bara dit å så va dom en dag på följande stadie, så for dom nånstans. Man hade ingen kontroll på de där å de ser jag nog faktiskt som en positiv sak i de här, att man planerar nånting å de händer...” (L2)

” ... de där som Eivor sa va ju bra, att de e fantastiskt, att de här eleverna har fått sommarjobb. Så de e ju en väldigt stor nytta med de.” (L1)

”... sen när man har sett bakgrunden... varifrån de kommer å vad man kan förvänta sig. Man kan av en del kanske int förvänta sig så hemskt mycket mera än de som de presterar kanske, så det va nog säkert en stor nytta” (L1)

”... jag tycker, att de ha varit nytta med de att just de här också, att man vet att nån annan tar hand om, vet om att de här eleverna finns å jag vet, att jag inte behöver ha dåligt samvete, att jag lämnar dom vind för våg utan att de e många, som e inkopplade på familjen.” (L5)

”... i det här fallet tycker jag int att de stämmer att ”ju flera kockar, desto sämre soppa” utan jag tror, att de blir bättre soppa ju flere kockar, faktiskt.” (L1)

Socialarbetarna såg flere nyttoaspekter med nätverksmöten. De upplevde, att genom mötena, hade de fått nya kontakter. En socialarbetare konstaterade, att det var nyttigt, att ”både se folk och höra om de resurser, som finns.” Efter det, att man hade suttit på möten tillsammans, så var det mycket lättare att ta kontakt efteråt. Resursnätverket blev mera synligt och föräldrarnas roll blev tydligare. Även ansvarsfördelningen i det fortsatta arbetet med ungdomarna blev klar och tydlig. Det blev en klar planering framåt.

”... det kändes bra å jag tror att dom kände det väldigt tryggt på nåt vis, att den här planen finns där å de...alla dom här, som var inkopplade...att familjen sku int haft de här lika konkret, sku int ha känt, att de här finns så här, som nu när vi haft ett sånt här möte.” (S2)

”... å jag tycker också, att det känns ganska bra, att vi har en fortsättning, att vi har ett nytt möte när skolan har börjat...att det är liksom en självklar sak...att de e helt klart...att de e helt okej...att de e en del av det här....att de fortsätter på någo vis naturligt.” (S2)

Socialarbetarna kunde också se den nyttan, att det så tydligt kom fram, att de kommer att vara i nyckelställning att se till att det blir uppföljningsmöten. Socialarbetarna konstaterade också, att de här mötena är bra förebyggande arbete, som säkert hindrar utslagning och därmed mänskligt lidande.

Förändring

Vi ville här fokusera på om det uppstod ny förståelse och nya insikter. Vi ville också diskutera om det fanns något i framtidsdialogmötena, som lärarna och socialarbetarna var särskilt glada över.

En lärare förde fram vikten av att arbeta tillsammans för en gemensam sak. Man var inte ensam och tvungen att sköta allt själv utan man delade på ansvaret. Följden av det här blev också, att man visste vad som hörde tills ens egna uppgifter. Man behövde inte blanda sig i det, som någon annan skulle göra. Det föddes en tillit till att andra tar hand om sitt.

Det fördes också fram, att det fanns ett stöd för det som någon enskild lärare hade huvudansvar för. Man blir lugnare då man vet, att det finns ett stöd runt eleven och familjen.

Processen efter grundskolan blir mera förutsägbar, eller som en lärare uttrycker det:

” ...nu skyfflar man inte bara vidare en elev ensam ut i följande stadie utan man e många med å man e medveten om vad som ska ske. Det finns stöd å åtgärder där på följande stadie å de e nog en trygghet, faktiskt...” (L2)

” å de e ju familjer som inte alla gånger haft något att göra med socialen å socialarbetarna till exempel, så de här e ju en ganska positiv första träff...det här e i positiv bemärkelse, å då tror jag att steget blir lättare också för föräldrarna å för eleverna så småningom att ringa eller komma eller på något vis ta kontakt” (L5)

Andra lärare tog tag i ytterligare attitydfrågor och sade att

” ... attityden mot socialen över lag kan vara lite hatisk å den ändrar ju nog riktigt katastrofalt till det positiva så de e nog en bra sak med tanke på samarbete mellan myndigheterna också å familjernadet finns inte mera att jävla sossutanter som springer där, utan de ändrar.” (L2)

” ja, eller de e kanske en skamfläck eller nånting sånt där liksom...de tyckte jag va bra, som du sa, att alltid e de annars, att man ringer hem till föräldrarna då när de ha hänt nånting å man har nånting att klaga på men i de där tillfällena va de inte som ett klagomål, utan vad vi hitta för positiva saker här som man liksom kunde bygga vidare på å det tror jag, att föräldrarna säkert uppskattar...” (L1)

Lärarna tog också fram föräldrarnas roll på mötena. Barnen är inte vuxna fastän de är 16 år. De kan ha ganska orealistiska planer för sin framtid. Då är det nyttigt att familjen sätter sig ner tillsammans med lärare, studiehandledare och lyssnar på varandra. ” De e de som jag tror att e en jättestor sak för dem ”, säger en av lärarna och fortsätter: ”å just som de ofta e, att de e fråga om skilsmässor, att de sen sitter tillsammans å funderar. Jag tror, att de e ett hurja stort steg, att dom sen efter funderar på vad de har diskuterat å kommit överens om. Kanske dom till å med börjar bry sig lite mera om barnets skolgång å om barnet överlag. De tror jag e en jättebra sak.”

Då vi fortsatte och funderade över det som är bra med den här formen av möten sade en lärare så här:

” Får jag ännu säga om dom här mötena, att jag ser dom som en frisk fläkt, att man e på ett möte å nånting händer. Man sitter ofta på möten, som inte leder nånstans så har man ett möte till om samma elev, å så har man ett möte till, å de här kan fortgå genom sjuan o åttan å nian, så de här var på de sättet väldigt positivt.” (L3)

En annan viktig frågeställning var huruvida lärarna kunde se en positiv utveckling i samarbetet mellan skola och socialbyrå med hjälp av de här mötena. Lärarna tog igen fram det positiva med de här mötena eftersom tystnadsplikten inte blev en barriär. Då familjen var med i rummet kunde man i förhållande till det uttalade temat ta upp de synpunkter man hade. Lärarna konstaterade också, att då man jobbar med elever i

specialklass har man många olika roller. Det är annorlunda än att finnas i en vanlig klass. Ibland är man lärare, ibland förälder och ibland kompis.

Lärarna såg, att det finns en utvecklingsmöjlighet med de här mötena. Det finns alla år elever, som man borde samla nätverket kring för att få en tydlig och klar bild av hur processen går vidare. Lärarna ansåg, att den största nyttan är att ha de här mötena i början av nionde årskursen eller under den terminen. Det finns då de flesta förutsättningar för att göra det sista skolåret så bra som möjligt för de här eleverna.

En av lärarna förde fram den aspekten, att då det finns många olika professionella, som familjen har kontakt med, så kommer det olika bud till skolan. De olika instanserna diskuterar inte sinsemellan utan den ena tycker att skolan borde göra så och den andra, att skolan borde göra så. Sådana gånger skulle det vara konstruktivt att hålla sådana här möten.

Med socialarbetarna blickade vi också framåt och diskuterade hur samarbetet kunde gå vidare och huruvida socialarbetarna på socialbyrån såg att det fanns utvecklingsmöjligheter. Socialarbetarna tyckte det var ett mycket konstruktivt sätt att få kontakt med ungdomar som det från skolans sida fanns en oro för. Vi drog oss till minnes fruktlösa försök att på olika sätt naturligt komma i kontakt med de här familjerna. Vi tyckte alla att det var värt att fortsätta och bjuda familjer möjligheten att delta i nätverksmöten. En socialarbetare tyckte det var en investering. ”det tar mycket tid nu men det tar bort mycket tid senare... tid som skulle måsta sättas, då dom ramlar in några år senare”. En annan socialarbetare fyllde i ” det hindrar utslagning och mänskligt lidande”.

”... Å nog har vi ju fått den feedbacken från skolans sida att dom sku gärna se att de sku fortsätta, de här mötena, för specialklassernas elever.” (S1)

Socialarbetarna hade också tankar kring, att det kunde föras en vidare diskussion i skolan om den här metoden. Lärarna skulle på det sättet kunna tänka sig, att metoden som arbetsredskap, skulle fungera i olika situationer där de möter elever med något slag av problematik. Resursbehovet hos eleverna och elevernas familjer skulle kartläggas på ett konstruktivt sätt utan att det skulle behöva problematiseras i första hand. Det kan gälla situationer där skolan ser, att deras resurser inte längre räcker till. Det kan vara

situationer där elevvårdsteamet ser, att det skulle finnas behov av en förflyttning till en mera anpassad skolform.

Inför de möten, som hållits under läsåret 2005-2006 satsade vi på hembesök där vi strävade till att träffa hela familjen. Vi såg också en öppning till kontakt med familjen genom att komma hem och diskutera med dem om saker, som inte var så svåra. I vår diskussion nu såg vi en möjlighet att få en konstruktiv kontakt med familjerna.

Nyttan med mötena beskrevs också som en drivfjäder i ens arbete

” ... de blir för mig, åtminstone för mig en drivfjäder å jag tänker nog också på vad jag hörde , va ni sa efter dom här mötena... att de här handlingsplanerna, visst öppnar de upp många nya spår, som man kan gå tillsammans.. i stället för att ensam måsta ringa världen runt.. att man har ett sånt här gemensamt ansvarsområde... att man vet vem som gör vad”
(S1)

Vi såg också en förebyggande aspekt i detta sätt att mötas på. En deltagare sade ”någo förebyggande måste vi ju orka med... eller hinna med” ” de e jätteviktigt för dom här ungdomarna att dom får stöd.”

En socialarbetare drog sig till minnes ett nätverksmöte, som hållits i ett tidigare skede. Det gällde en elev, som hade börjat i yrkesskolan och där modellen att träffas tillsammans med familjen fortsatte tillsammans med lärarkollegiet i yrkesskolan. Den goda fortsättningen här hade en stor orsak i att det hölls ett överlåtelsemöte med den mottagande skolan innan läsåret började. Processen kunde fortsätta i samma goda anda, som sista året i grundskolan. Yrkesskolan var säker på, att eleven skulle klara sig. ” dom har kommit som svamparna ur jorden, dom här positiva människorna, just då när dom har behövts... att det är nog så märkligt”, berättade socialarbetaren.

Det här är en sammanställning av den dialogiska reflektionen vi förde med lärarna och socialarbetarna.

Lärarna:

Socialarbetarna:

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vi fick större tillit till varandra. Vi gick från osäkerhet till säkerhet. ➤ Då familjen fanns med hade vi ingen rädsla att överstiga tystnadsplikten. Alla hörde allt. ➤ Det var lättare för oss att ta kontakt med socialbyrån efteråt. Tröskeln hade blivit lägre. ➤ Mötena gav oss större förståelse för varandras yrkesområden. ➤ Det kändes bra för oss att göra någonting tillsammans för en gemensam sak. ➤ Det var nyttigt för oss att träffa andra professionella som hade kontakt med familjen. ➤ Skolans synpunkter kom fram på ett bra sätt. Vi blev hörda. ➤ Det fanns stöd från flere olika håll för samma sak. ➤ Vår kontakt till föräldrarna blev bättre, speciellt då det gällde skilsmässobarnens föräldrar. ➤ Föräldrarnas viktiga roll kom med tydligare. ➤ Mötena var tydliga och ledde till en tydlig handlingsplan med en klar struktur. ➤ Ansvaret delades mellan skolan – socialbyrån familjen. Rätt person tog ansvar. 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vi fick större tillit till varandra. ➤ Vi fick alla komma till tals på samma villkor. ➤ Det blev lättare och naturligare för oss att ta kontakt med lärarna efteråt. Tidigare hade kontakten gått via skolkuratorn. ➤ Vi fick kunskap om varandras yrkesområden. ➤ Vi fick kontakt med flere professionella i skolan. ➤ Vi fick kontakt med familjerna på ett bra sätt och i ett tidigare skede. ➤ En del av familjerna hade ingen tidigare kontakt med oss. ➤ Alla sex ungdomar hade sysselsättning på sommaren. ➤ Föräldrarnas roll blev tydligare. ➤ Vi var glada att föräldrarna som hade separerat ställde upp och kom på möte då det gällde deras gemensamma barn → bekräftelse för ungdomarna. ➤ Båda föräldrarna fick samma information och blev medvetna om vad som planerades för deras barn. ➤ Vi tyckte att det blev fråga om ett förebyggande arbete där socialt arbete räknades som en resurs.
--	--	---

Tabell 1. Plock ur lärares och socialarbetarnas erfarenheter

Slutresultatet av fokusgruppintervjuerna kan ses som en dialogisk kommunikation mellan skola och socialbyrå. Vi kan se en samstämmighet i flere av de uttalande som gjorts i de olika grupperna. Därför har vi valt att ställa upp sammandragen i form av en

dialog mellan skola och socialbyrå. Vi vill här lyfta fram en del teman, som vi tycker är viktiga och som är relevanta i förhållande till våra forskningsfrågor. Vi frågar oss, om framtidsdialogmöten kan förändra samarbetet och samverkan och hur lärare respektive socialarbetare uppfattar mötena som arbetsredskap i sitt arbete.

Båda grupperna förde fram att tilliten till varandra förändrades. Tillit betyder bland annat att man litar på att den andra samarbetsparten tar ansvar för det man kommit överens om. I Wikipedia förklaras ordet tillit eller förtroende som ”ett värde som en person eller grupp tillskriver en annan person eller grupp, som ett mått på förväntan att den andra skall hålla löften, som att utöva ett ämbete eller hålla en hemlighet” Vi bedömer det också så, att om man känner tillit minskar behovet av kontroll. Vi behöver inte fråga ”har du gjort det, som vi kom överens om”? Vi behöver inte dubbelkontrollera. Vi litar på att samarbetsparten tar ansvar för det vi kommit överens om.

Elisabeth Willumsen (2006) lyfter i sin doktorsavhandling fram hur viktigt det är i ett tvärprofessionellt samarbete, att yrkesmänniskorna känner till varandras yrkesområden, att man bland annat har en gemensam problemförståelse, engagemang och tillit.

Tillit skapar en känsla av trygghet. Om man är trygg är det lättare att ta kontakt. Både lärarna och socialarbetarna förde fram, att det blev lättare att ta kontakt efter mötet. ”Det känns bra att göra något tillsammans för en gemensam sak” och ”Det var nyttigt för oss att träffa andra professionella, som hade kontakt med familjen” är kommentarer som är värda att beakta i detta sammanhang. Vi fick bekräftelse på det som Seikkula och Arnkil skriver i sin bok ”Sociala nätverk i dialog”. Det dialogiska samtalet riktar uppmärksamheten på mötet mellan människorna då man bygger något nytt tillsammans och samtalet öppnar nya dimensioner (Seikkula & Arnkil 2005, 99). Som forskare hade vi båda en känsla av att grupperna var trygga under intervjuerna. Som moderatörer kände vi oss också trygga eftersom vi samverkat i många års tid.

Vi har kommit fram till att den dialogiska reflektionen mellan lärare och socialarbetare ger oss ett tydligt svar på att samarbete och samverkan förändrats med hjälp av dialogbaserade möten. Då vi har förståelse för och kunskap om varandras yrkesområden fungerar samverkan bättre. Det skapar tillit till varandra. Tystnadsplikten har alltid varit

ett hinder i samverkan mellan professioner. Då det privata nätverket och de professionella möts i samma rum försvinner detta hinder och gör det möjligt att samarbeta på ett helt annat sätt. Kontakten till det privata nätverket förbättrades från såväl lärarnas som socialarbetarnas sida. Lärarna fick på ett naturligt sätt kontakt till den förälder som inte var boförälder. Socialarbetarna kom på ett positivt sätt i kontakt med familjer, som de inte kände till från tidigare. Det blev fråga om ett förebyggande arbete, där socialt arbete räknades som en resurs.

9.2 Växelverkan med det privata nätverket

Vi ville lyfta fram det privata nätverket, som experter på sin egen livssituation. Det privata nätverkets synpunkter på och reflektioner om framtidsdialogmöten var viktiga för oss. Vi ville höra deras synpunkter om samarbetet inom triangeln hemmet – skolan – socialbyrå. Vi ville också ta reda på om de uppfattade, att mötena gav stöd för ungdomarna med tanke på tiden efter avslutad skolgång.

Det finns flere utvärderingsmodeller, som är brukarorienterade beroende på i vilken omfattning brukarna är med i utvärderingen. Vi har närmast velat ha en brukarnas respons i vår reflektion med dem. Det var brukarnas egna iakttagelser och bedömningar vi vill lyssna på och därför är det naturligt, att det handlar om diskuterande intervjuer. Vi har sökt stöd för detta på socialportens nätsidor. (www.godpratik.fi.)

Sammanfattningen av våra reflexiva intervjuer med det privata nätverket kan sammanföras i följande teman: samverkan, nytta och framtid.

Det som framträdde tydligt var, att alla lyssnade på varandra och att alla fick prata lika mycket. Samverkan mellan alla förstärktes genom att alla fick veta vad alla tänkte och tyckte. Det privata nätverket uppskattade, att tystnadsplikten inte blev något hinder i samarbetet. Båda föräldrarna kom efter mötet aktivare med i samarbetet med skolan. De upplevde också, att samarbetet mellan föräldrarna blev tydligare. Föräldrarna upplevde den klara strukturen och att de själva hade varit med om att planera temat för mötet som positivt. Den klara strukturen gav en trygghet och förhindrade, att mötet blev kaotiskt.

Föräldrarna upplevde, att största nyttan med mötena var den handlingsplan, som mötet resulterade i, där det tydligt framkom vem som skall göra vad och när det skall göras. De tyckte att ansvaret för de olika uppgifterna blev klarlagt. Den andra viktiga nyttan, som framträdde, var att ungdomarna fick sommararbete efter avslutad grundskola.

Föräldrarna upplevde en trygghet i att det fanns en tydlig plan med tanke på fortsatt utbildning efter avslutad grundskola. Särskilt nöjda var de över det överlåtelsemöte som hölls med den mottagande skolan i augusti. Med på mötet var det privata nätverket, en representant från grundskolan, en socialarbetare från socialbyrån och representanter från den mottagande skolan.

Ritva-Liisa Kokko (2006, 71-73) beskriver i ett sammandrag de intervjuer hon gjort med familjer, som deltagit i framtidsdialogmöten. Vi kan se samma viktiga teman upprepas. Det kändes viktigt, att bli hörd och bemött på ett jämlikt sätt. De flesta hade känt sig trygga under mötet. Mötet upplevdes som nyttigt. Man upplevde, att de handlingsplaner, som gjordes upp förverkligades. De allra flesta upplevde, att samarbetet mellan det privata och det professionella nätverket blev bättre efter mötet.

Utgångspunkten för den dialogiska utvärderingen är att föra fram klienternas och de professionellas röster, så att de blir en del av utvecklingsarbetet. Den delade expertisen betyder, att det i gränslandet mellan klienten och de professionella byggs upp en ny expertis. Den delade expertisen byggs upp i den dialogiska växelverkan. Den betonar den gemensamt skapade kunskapen och inte något som den enskilda har skapat. Klienterna, socialarbetarna och forskarna är jämbördiga kunskapsdistributörer. Ingen har den slutliga sanningen i sin makt utan tillsammans söker man ny förståelse inför det tema som är aktuellt. Man kan utveckla samverkan genom att från olika synvinklar föra fram även motstridiga utvecklingsförslag till en gemensam diskussion. (Järvinen 2007, 11.)

I den nya barnskyddslagen (417/2007) finner vi stöd för våra tankar om hur viktigt det är att ta med det privata nätverket i förebyggande syfte så länge oron inte är för stor och kräver lagstadgade åtgärder från myndigheternas sida.

9.3. Resultatet av utvärderingsblanketten

Följande uppställning visar resultatet av den utvärdering, som deltagarna i de dialogbaserade mötena gav genast efter att mötet avslutats. Medeltal enligt de olika gruppernas svar på en skala mellan 1-10 (1 = mycket dåligt, 10 = mycket bra)

	N =	Alla svar	De vuxna i familjen	Barnen i familjen	De professionella		
					soc.byrå	Skolan	Övriga
		46	10	7	7	20	2
1.	.Nyttan med mötet	8,7	9,4	7,6	8,7	8	8,5
2.	Möjlighet att föra fram egna bekymmer	8,2	8,5	6,7	8,7	8,5	7,5
3.	Andra lyssnade	9,1	9,4	8,7	9,3	8,6	9
4.	Tillräckligt bra möjlighet att höra andras synpunkter	9,2	9,1	8,9	9	8,8	9
5.	Insikt i hur de andra deltagarna tänker och tycker	8,4	9	7,4	8,9	8,4	8,5
6.	Hjälp att få klarhet i egna tankar	8,3	8,6	8,3	8,3	8	8,5
7.	Hur klarlades deltagarnas arbetsför-delning/roller vid mötet?	8,7	9,2	8,3	9,1	8,6	9
8.	Nyttan med tanke på att enas om åtgärder under den närmaste framtiden	8,8	8,9	7,7	9,6	9	9
9.	Känslan då mötet var avslutat 1 = modfärd 10 = mycket hoppfull	8,4	8,4	7,1	8,6	8,4	8
	Resulterade mötet i en bra framtidsplan Ja/nej	100% ja					
	Medeltal	8,6	8,9	7,9	8,9	8,5	8,6

8,7

Tabell 2 Utvärderingen som gjordes genast efter mötena under läsåret 2005-2006

Alla deltagare fyllde i samma frågeformulär då mötet hade avslutats. Vi har jämfört svaren med de svar som forskare Riitta-Liisa Kokko (2006, 188) sammanställt i sin undersökning. Hennes undersökning gällde hållna möten i 12 kommuner där det sammanlagda antalet deltagare var 845. Utvärderingsblanketten har funnits i två olika versioner. Frågorna har utvecklats något i den version som Kokko baserat sin uppställning på. I tabellen ovan har vi placerat de frågor vi hade i samma ordning som

Kokkos för att lättare kunna göra en jämförelse. De flesta frågor i utvärderingsblanketten har med samarbete att göra.

Ritva-Liisa Kokko (2006, 33-34) betonar att man behöver kunskap från utforskad, fungerande och effektiv praxis, då man kartlägger vad som är bra arbetsmetoder. Hon säger vidare att det finns ett klart behov av att granska samarbete och arbetsmetoder som ger resultat. Det är en utmaning för forskningen att ta sig an det mångprofessionella samarbetet i forskningen av förändringar eller växelverkan i människors levnadsförhållanden. Den forskning, som berör framtidsdialogen som metod är gränsöverskridande. Kokko kopplar ihop forskningen kring framtidsdialogen närmast med utvärderingen av effekter och med interventionsforskning.

Vi har granskat, huruvida de teman som det privata nätverket tog fram som det viktigaste, förverkligades. Kokko (2006, 34) påpekar, att klienten är utvärderare av förändringen. Målsättningen är den, att klienten skall kunna uttrycka hur förändringen upplevts. Utvärderingsblanketterna är upplagda så, att deltagarna själv värderar nyttan av mötena. Deltagarna berättar i vilken utsträckning mötena har kunnat förverkliga de förväntningar de hade på sin livssituation. Vi får också hjälp av det privata nätverket för att se vad som händer i samverkan mellan de professionella under mötet.

Resultaten av utvärderingsblanketten visar på att deltagarna upplevde mötet som nyttigt. Medeltalet på en skala mellan 1 och 10 varierade bland alla deltagare mellan 8,2 och 9,2. Föräldrarna värderade överlag de olika frågorna högre än ungdomarna, vilket vi tolkar så att föräldrarna var motiverade att komma på mötet och upplevde att de förväntningar de hade blev synliga i den handlingsplan som gjordes upp i slutet av mötet. Samverkan är synlig i så gott som alla frågor. De överlag höga medeltalen visar på att det privata nätverket uppfattade, att mötet resulterade i en samverkan mellan skola och socialbyrå. Det fanns inte stora variationer mellan deltagargrupperna.

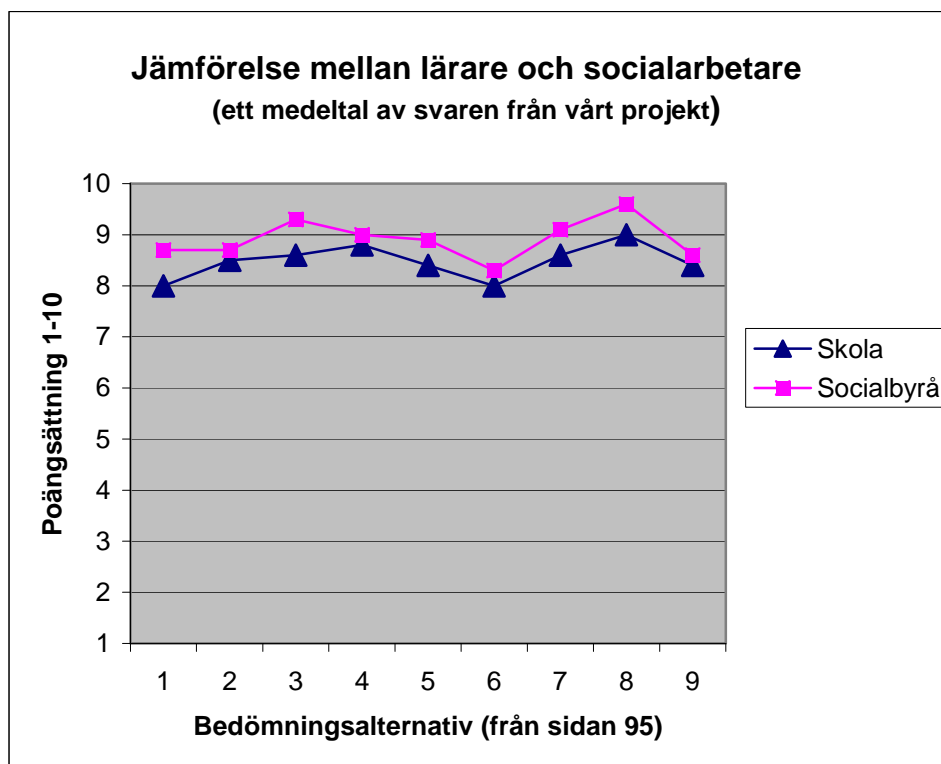

Diagram 1 Jämförelse mellan lärare och socialarbetare

Diagram 1 visar att skolans och socialbyråns linjer följs åt. Socialarbetarna har överlag något högre värden, vilket vi tolkar så, att socialarbetarna upplevde det positiva i att komma samman med skolan i ett förebyggande syfte. Vi får stöd av det här i fokusgruppintervjun med socialarbetarna.

Det är väsentligt att ta fram två frågor som särskilt för fram samverkan. Det är ”hur klarlades deltagarnas arbetsfördelning/roller vid mötet”? och ”nyttan med tanke på att enas om åtgärder under den närmaste framtiden”? Mellan skolan och socialbyrån kan man inte se så stora skillnader. Det kan vara värt att påpeka, att socialbyrån hade högt medeltal (9,6) i fråga om åtgärder under närmaste framtiden. Vi tolkar det så, att socialbyrån ser en möjlighet att komma med i ett tidigare skede och ser en öppning i det förebyggande arbetet med de här ungdomarna. Det kändes också bra för oss att konstatera, att ungdomarna i förhållande till de här frågorna gav förhållandevis höga poäng. Det som märks är ungdomarnas svar på frågan om möjlighet att föra fram egna bekymmer. Vi tycker att de ungdomar, som deltog visade stort mod att sitta bland så många vuxna. Det är ganska naturligt, att de upplevde, att det kan vara svårt att föra fram egna bekymmer. För samverkans del var det inte heller av största betydelse.

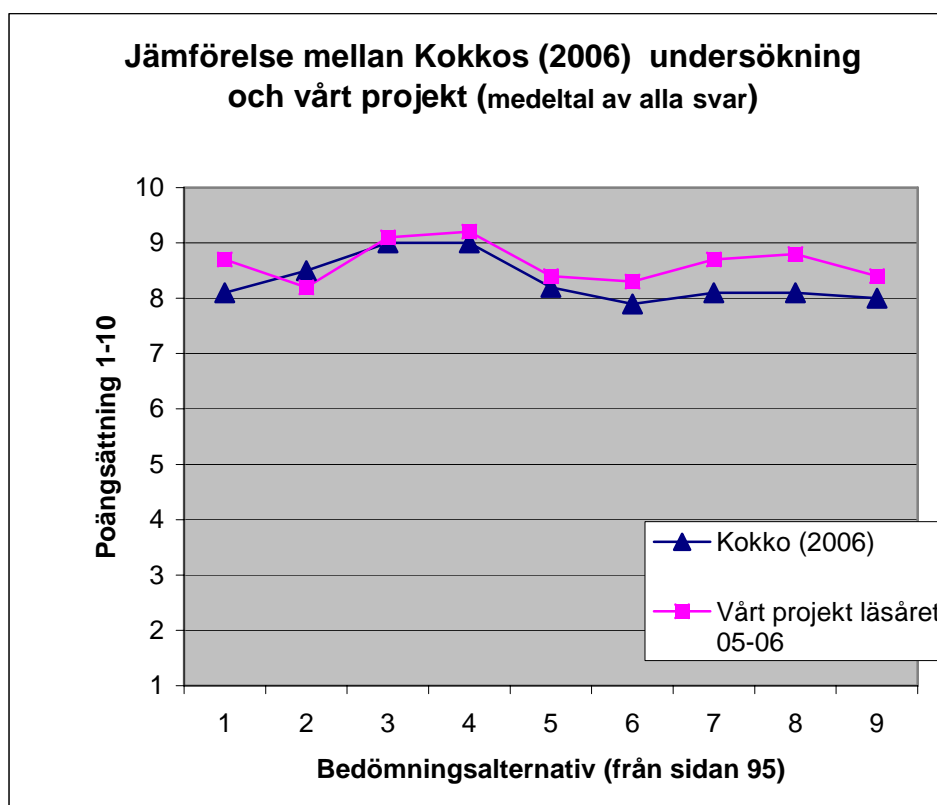

Diagram 2 Jämförelse mellan Kokkos (2006) undersökning och vårt projekt

Vi har gjort ett diagram mellan Kokkos (2006, 188) statistik och vår egen på basen av resultaten av utvärderingsblanketten. Det är inte möjligt att dra långtgående slutsatser utifrån de här resultaten. Våra dialogbaserade möten hade alla liknande tema och oron för situationen var inte oroväckande stor. Mötena var väl förberedda, vilket gav trygghet och förutsägbarhet. Det här tolkar vi, att återspeglar sig i resultatet. Kokkos resultat baserar sig på ett mer varierande material och vi kan tänka oss att den oro som fanns bakom mötena har varierat mera. Det är ändå intressant att se, att linjerna följs åt rätt bra. Värt att notera är att punkten ”tillräckligt bra möjlighet att höra andras synpunkter” fick högsta värde på båda linjerna. Mötesstrukturen är uppbyggd så, att alla lyssnar på alla och det är inte möjligt att föra in diskussionen på nya spår.

9.4 Våra egna reflektioner och tankar

Vi har under våra reflektioner speglat varandra under processens gång. Minna-Kaisa Järvinen (2007) beskriver mycket effektivt i sin artikel ”Dialoginen arvionti” hur de

polyfona stämmorna möts i en gemensam utvärdering. Hon syftar i sin artikel till klientens, den professionellas och forskarens gemensamma utvärdering av samarbetsprocessen. (Järvinen 2007, 11)

Våra reflektioner i samband med projektet gjorde, att projektet hela tiden utvecklades. Planeringen och genomförandet blev smidigare och vi blev säkrare på våra roller. Detta påverkade också de andra deltagarna på mötena. På de första mötena rådde en viss osäkerhet, som försvann efterhand. Vår kontakt till de privata nätverkerna blev också mer avslappnad. Våra reflektioner efter varje möte var viktiga, då kunde vi genast få feedback av varandra och vi kunde få bekräftelse på, att metoden fungerade. Vi kunde också glädjas åt, att vi efter varje avslutat möte, såg nöjda deltagare. Detta sporrade oss att gå vidare med projektet. Reflektionerna, som skedde i samband med att vi renskrev handlingarna från mötena, var också betydelsefulla. Då kunde vi tillsammans gå igenom det konkreta, som mötesdeltagarna hade enats i.

Reflektionen fungerade som vår självvärdering. Vi har hittat ord för vår tysta kunskap och reflektionen har hjälpt oss att se våra styrkor och svagheter i vårt arbete. Reflektionen har också stärkt oss i vårt samarbete med de andra professionella och med de privata nätverken, som deltog i projektet. När vi reflekterade med varandra kunde vi också konstatera, att om de positiva erfarenheterna ökar, så ökar också tilliten och förtroendet för varandra. Det medför i sin tur att samverkan förbättras.

Vårt projekt pågick under läsåret 2005-2006 och våra gemensamma reflektioner under den processen hade en särskild betydelse eftersom de var en del av kontexten. Det visade sig, att det fanns ett intresse hos lärarna, som hade varit med om tidigare möten, att fortsätta med nya möten för kommande elever, som var på väg ut ur grundskolan och in i andra stadiets utbildning. Vi gick med i den processen och det ledde till, att våra reflektioner fortsatte, både i förhållande till de nya möten vi planerade och i förhållande till hur det gick för de ungdomar, som varit med om möten under projektperioden.

Efter det att vårt projekt var slutfört, var våra gemensamma samlade tankar, att det hade varit mycket tydliga möten. Genom att alla lyssnade på varandra blev det klarhet och tydlighet i det som sades. Ingen avbröt någon. Det kändes också som positiva möten. Det privata nätverket hade på förhand varit med och formulerat temat för mötet. Det

ledde till att inga överraskningar kom fram. För oss kändes det så, att det fanns en trygghet i mötet. Vi tyckte båda, att de som blev inbjudna till mötena var intresserade av att komma. Detta gällde både det privata nätverket och myndigheterna. Vi tyckte, att mötena ledde till tydliga handlingsplaner med tanke på framtiden för den ungdom det gällde och för det privata nätverket. Slutligen fäste vi oss särskilt vid den bekräftelse ungdomarna fick under mötena. Vi kunde se det i deras hållning i början av mötet och under mötes gång. De reste på sig och blev intresserade av att lyssna till det som sades och våra farhågor om, att ungdomarna skulle uppleva, att tre timmars möten är hopplöst långa, besannades aldrig.

I fråga om de professionella tyckte vi, att yrkesrollerna hade blivit tydligare. Vi hade fått ny insikt i varandras yrkesområden. Vi upplevde tydligt, att samverkan blev bättre, inte bara mellan oss båda utan mellan lärare och socialarbetare. Socialt arbete kom med som resurs på ett bra sätt i och med att det satt en socialarbetare vid myndigheternas bord även om det inte just då fanns någon orsak till intervention från socialbyråns sida. Vi tyckte, att mötena hade två klara målsättningar som uppfylldes. Det blev tydliga handlingsplaner, som gagnade ungdomarna och det privata nätverket och samarbetet förbättrades.

Samverkan har varit det centrala för oss. Därför har det varit speciellt viktigt att ta del av teorier som hjälpt oss att förstå det svåra i samverkan. Nu förstår vi varför det har varit så svårt. För att få till stånd en bra samverkan behövs klara strukturer, tydliga målsättningar och en kunskap om varandras yrkesområden. Det är också viktigt att tänka på att rätta personer är närvarande då man möts. Här tänker vi på både det privata nätverket och det professionella.

Det viktiga i reflektionen med varandra har varit förståelsen för det nya i socialt arbete. Reflektionen har hjälpt oss på vägen att utvecklas som socialarbetare och att tillsammans hitta nya lösningar.

9.5 Återkoppling till forskningsfrågorna

Vi återgår till våra frågeställningar för att tillsammans reflektera över resultatet.

Kan vi med hjälp av framtidsdialogmöten som metod förändra samarbetet och samverkan mellan skola och socialbyrå?

I vår sammanställning av analysen av fokusgruppintervjuerna med lärarna och socialarbetarna framkom det, att båda grupperna hade positiva erfarenheter av samarbetet och samverkan i samband med de dialogbaserade mötena. Både lärarna och socialarbetarna uttalade, att tilliten till varandra ökade. Kontakten mellan dem blev bättre efter att de varit med om mötena. De fick en större kunskap om varandras yrkesområden och det bidrog till att samarbetet förbättrades. Mötets klara struktur och målsättning bidrog till, att alla fick sina röster hörda och man kunde enas i en gemensam handlingsplan.

I de reflexiva intervjuerna med de privata nätverken, som deltog i framtidsdialogmötena framkom, att samverkan mellan alla förstärktes eftersom alla fick veta vad alla tänkte och tyckte.

I sammanställningen av utvärderingsblanketten, som alla fyllde i efter varje möte, framkom att frågor, som hade med samverkan att göra, fick höga vitsord. I till exempel frågeställningen om hur deltagarnas arbetsfördelning och roller klarades vid mötet, gav lärarna vitsordet 8,6 och socialarbetarna 9,1.

Det här gav ett klart svar på frågan. Vi ser en förändring i samarbetet och samverkan mellan skola och socialbyrå. Utgående från lärarnas och socialarbetarnas uttalanden, framstår framtidsdialogmöten, som en bra metod att använda, då man vill förbättra samarbetet och samverkan.

Hur uppfattar lärarna och socialarbetarna framtidsdialogmöten som arbetsredskap i sitt arbete?

Såväl lärare som socialarbetare har i fokusgruppintervjun uttalat sig positivt om att använda framtidsdialogmöten som arbetsredskap. De konstaterade, att det är ett bra sätt att samverka kring elever med särskilda behov, speciellt då det gäller övergången från grundskolan till andra stadiets utbildning. Socialarbetarna ansåg, att det är en metod, som möjliggör ett bra förebyggande arbete bland ungdomar. Både lärarna och

socialarbetarna ansåg, att trots att mötet räckte tre timmar, så vann man ändå tid i jämförelse med att ha många skilda möten med alla olika parter.

Kan framtidsdialogmöten vara ett led i att göra ett bättre förebyggande arbete bland ungdomar som riskerar att bli marginaliserade?

I vår intervju med föräldrarna efter det, att de deltagit i de dialogbaserade mötena, framkom, att föräldrarna var speciellt nöjda med handlingsplanerna, som mötena resulterade i. Socialarbetarna kom med som en naturlig länk till ungdomarna, då grundskolan avslutades. Det privata nätverket fick en klar bild av den resurs socialarbetarna kunde erbjuda. Socialarbetarna var också med på de överlåtelsemöten, som hölls mellan grundskolan och andra stadiets utbildning. Det ledde i sin tur till att det har blivit en naturlig uppföljning av de här ungdomarna. En stor betydelse för ungdomarna var att alla fick sommarjobb. I utvärderingsblanketten kan vi se tydliga spår av föräldrarnas åsikt om att det kändes tryggt att veta hur framtiden skulle se ut för deras ungdomar. Deras oro minskade. Genom de dialogbaserade mötena fick socialarbetarna kontakt till ungdomarna på ett positivt sätt och det möjliggjorde ett bra förebyggande arbete.

Hur påverkades vi som socialarbetare?

Vi såg att vår samverkan stärktes och att vi hittade nya samarbetsformer. Vi fick våra samarbetsparter att bli mera intresserade av reflekterande dialoger. Vi tror att reflektion kan medföra, att erfarenheter och tyst kunskap lyfts fram, formuleras och blir tillgänglig på ett nytt sätt. Vår hypotes om, att framtidsdialogen som metod för samarbetsprocessen framåt på ett konstruktivt sätt bekräftades. Detta gäller såväl för oss som enskilda socialarbetare inom våra respektive arbetsfält, som för de övriga samarbetsparterna vi har på olika nivåer inom våra respektive organisationer – skolan och socialbyrån.

Vi har sett hur viktigt det är att ta med det privata nätverket och att se det som en resurs. Det går att be dem om hjälp för att minska vår egen oro. Då man tar med det privata nätverket, går det lättare att överskrida gränserna mellan de professionella. Det uppstår en delad expertis mellan det privata och det professionella nätverket.

Vi har i vår avhandling satt fokus på två för oss viktiga saker. För det första vill vi föra fram samverkan i gränslandet. Samverkan är nödvändig i det gränsöverskridande, professionella arbetet. För det andra vill vi peka på vikten av att samverka för att kunna stöda och hjälpa familjerna och deras ungdomar. I den kontext vi har prövat samverkan ser vi att det finns synergieffekter, som går vidare, som ringar på vattenytan.

Vår samverkan med varandra har blivit självklarare. På socialbyrån är det numera naturligt att finna en samarbetspart inom skolan i stället för inom det egna teamet. Formerna för samarbete har hittat nya modeller.

10. SYNTES OCH REFLEKTIONER

10.1 Det gamla

Utgångsläget i vår forskning var vårt behov av att hitta en förändring i fråga om den frustration vi kände med samarbetet mellan skola och socialbyrå.

Samarbetet har många gånger gällt direkt barnskydd och då har det varit frågan om ingripande och placeringar utanför hemmet. Den naturliga kontakten mellan skola och socialbyrå har i praktiken gått mellan skolkuratoren och socialarbetaren. Samarbetsformen har aldrig riktigt diskuterats (se s. 9). Samarbetet har ibland fungerat bra men det har funnits oklarheter kring vem som har ansvar för att processer går vidare. Samarbetsformerna har varit otydliga och vi har haft outtalade, diffusa förväntningar på varandra. Det har inte funnits klart formulerade målsättningar för hur samarbete ska bedrivas och det har varit otydligt vilken information, som är relevant att dela med varandra och vad begränsas av tystnadsplikten. Vi har saknat metoder och arbetssätt för ett väl fungerande samarbete.

10.2 Det nya

Metoden med dialogbaserade möten passar bra om oron för ungdomars situation inte är för stor. Stakes har utarbetat en skala för orons zoner. Sammanfattningsvis kan man dela in skalan i tre kategorier. Om oron finns i den första kategorin klarar man själv av att finna lösningar med de resurser man har i kollegiet. Den andra kategorin kan också

kallas "den grå zonen". Här har man en önskan om eller klara behov av extra resurser. Inom den tredje kategorin måste extra resurser till och en förändring i situationen måste ske omgående. Finns vi inom den grå zonen är de dialogbaserade mötena en bra metod. Om oron är för stor finns det lagar och anvisningar som säger vad de professionella måste fatta för beslut. (Arnkil et al 2001, 146.)

Vår samverkan och våra roller blev tydligare med hjälp av mötena. Under processens gång började vi handla på ett annat sätt, på var sitt håll och tillsammans. Vi blev trygga med varandra, vilket ledde till större öppenhet och tydlighet i att föra fram alternativa sätt att samverka. Diskussionen mellan oss blev en annan. Vi lyssnade mera och blev mera uppmärksamma på dialogen. Det föddes en tydlig, ny entusiasm över att kunna göra socialt arbete tillsammans i en fungerande samverkan med tydliga ingredienser av förebyggande insatser. Vi fick god respons av dem som var med.

Dialogen är ett nytt sätt att tänka, ett nytt sätt att förhålla sig som föder respekt och tillit. Nyttospråket som vi skapar blir viktigt för den fortsatta processen. Den verkliga nytta, som ungdomarna och deras familjer har av mötena, är det viktigt att ta vara på. Ungdomarna blir hörda. De känner sig tryggare när de får struktur och förutsägbarhet i sin vardag. Föräldrarna får viktig information. Ungdomarna ser att också föräldrar som har separerat, kan komma samman och diskutera saker, som är viktiga för ungdomarna. Det gäller deras fortsatta skolgång och deras framtid.

Vi tycker, att det finns behov, som behöver göras synligare. Vi behöver tänka tillsammans för att kunna möta behovet hos föräldrarna och deras ungdomar. Vi behöver i allra högsta grad familjernas hjälp för att formulera handlingsplanerna. De blir ett redskap i samverkan mellan skola, socialbyrå och övriga professionella som har kontaktytor till varje enskilt ärende. I fokusgruppintervjun tog socialarbetarna upp det förebyggande arbete, som genom de dialogbaserade mötena kom med på ett bra sätt. Här tycker vi båda, att vi funnit en metod där socialt arbete har stora möjligheter att bli en resurs och inte en hotbild, då alla andra resurser är utnyttjade. Metoden har blivit nyckeln till något nytt.

Vi kan också se att det är frågan om en nytta ur ett samhällsperspektiv. Vi har genomfört vårt projekt i skuggan av vårt vanliga arbete inom respektive skola och

socialbyrå. Vi har flere gånger under vår gemensamma process sagt till varandra ”Det här är mera ett projekt för oss än en pro gradu avhandling”. Det är säkert så. Projektet lever vidare. Inom ett föränderligt samhälle borde vi våga ta nya utmaningar som socialarbetare. Vi har i våra professioner mycket kunskap, som vi genom självreflektion och gemensamma utvärderingar kan föra vidare inom våra organisationer, både vertikalt och horisontalt. På det sättet kan vi vara med och lyfta fram den kunskap vi har och skapa ny expertis inom socialt arbete.

I det här sammanhanget vill vi lyfta fram den uppföljning, som vi gjorde i slutet av april 2008, veckan innan avhandlingen skulle vara klar. Eivor hade på olika sätt kontakt med de pojkar, som deltog i projektet, efter att de avslutat grundskolan. Det var fråga om en kontakt, som aldrig skulle ha uppstått, om inte socialbyrån skulle ha varit med på mötena. Eivor tog nu kontakt med alla pojkar och förde en kort dialog med dem kring de möten som hållits, deras situation nu och deras tankar inför framtiden. Tanken med den improviserade intervjun var att få en inblick i brukarperspektivet av ungdomarna själva. Alla sex pojkar, som var med i vårt projekt läsåret 2005-2006, kom in på utbildning. Fem började utbildning inom andra stadiet, en visste redan innan han slutade grundskolan att han inte ville fortsätta med studier. Han ville ut i arbetslivet. Fem pojkar är nu halvvägs i sin utbildning, de ser med tillförsikt på sin framtid. En pojke är ute i förvärvsarbete och trivs med det. Eivor hade skrivit upp tio olika alternativ, som återknöt till de teman, som var aktuella på mötena för drygt två år sedan. Under den spontana intervjun fick pojkarna välja tre alternativ, som de tyckte var de viktigaste. De teman som fick övervägande mest röster var ”Jag fick hjälp med att skaffa sommarjobb”, ”Mamma och pappa var med på mötet”, ”Både skolan och socialbyrån var med på mötet”. Det här lyfter fram vikten av att båda föräldrarna deltar i diskussioner och planering då det gäller deras egna ungdomar. Det visar också på hur bekräftande det är att ha möjligheten att få ett sommararbete. Vi är också glada över, att pojkarna lyft fram det viktiga i att skola och socialbyrå träffas under nionde skolåret för att knyta ihop planeringen så att det blir en bra fortsättning.

Det har gått tre år sedan vi beviljades ekonomiskt understöd för vårt projekt. Projektet har vunnit gehör i skolan. Studiehandledaren, som var med om samtliga möten, är gärna med om att implementera den här metoden i skolan. Hösten 2007 beslöt vi oss därför att anhålla om mera medel för att fortsätta med ett projekt, som går ut på att förankra

framtidssdialogen som metod i skolan. I mars 2008 har vi fått besked om att vi får understöd för fortsatt arbete. Det känns bra att vi kan föra fram vikten av att fortsätta den goda processen på ett sådant sätt, att vi får stöd för att fortsätta vår samverkan. Vår målsättning är att metoden skall bli en del av programmet för de niondeklassister, som går ut grundskolan och har varit kopplade till specialundervisningen.

10.3 Synergier

Vi kan glädja oss över, att vi ser flere synergieffekter av vårt projekt. Vi kan se det på olika nivåer. Vi har redan beskrivit hur vi påverkades som socialarbetare under processens gång. Vi har behandlat förändringarna mellan skolan och socialbyrån. Vi har på olika sätt haft möjligheten att synliggöra metoden med dialogbaserade möten. Det har funnits ett intresse att höra om vårt projekt och det här har lett till att vi har varit till ett tiotal olika ställen och föreläst om det. Studiehandledaren för elever i specialundervisningen i Ekenäs högstadieskola är även specialklasslärare. Hon var med om samtliga möten i vårt projekt. Hon vill vara med och förankra metoden i skolan inkommande höst och hon har också varit med och föreläst om projektet. Vi är speciellt glada över, att vi fått vara med i sammanhang där professionella från skola och socialbyrå har varit samlade. Då har vi många gånger fått höra hur svårt det är att samarbeta. Det visar på behovet att hitta goda former för samverkan så, att inte möten behöver upplevas kaotiska och meningslösa.

Läsåret efter vårt projekt hade vi ett dialogbaserat möte. Senaste läsår hade vi fyra möten. Nu verkar intresset ha ökat och skolan satsar på att informera föräldrarna om den här möjligheten. Vi vet redan nu att ungefär tio möten är aktuella inför nästa läsår. De möten, som har hållits efter projektet har alla fått god respons, båda av det privata nätverket och av de professionella. Det är uppenbart, att informationen sprider sig och att intresset ökar. Det finns också föräldrar, som själva har bett om dialogbaserade möten med framtidsperspektiv.

10.4 Utmaningar

Eleverna i specialundervisningen behöver stöd på vägen ut ur grundskolan. De dialogbaserade mötena är en bra modell, som kan möta det här behovet. Modellen kunde bli en del av läroplanen i specialklasserna.

Vår stora utmaning är att föra fram tankarna så, att de blir synliga i planeringen på makronivå. Serviceapparaten borde ändras på ett sådant sätt, att det finns rum för den här formen av förebyggande arbete bland barn och ungdomar. Det betyder i klartext att ge mera resurser såväl inom skolan som inom socialbyrån för det här arbetet. Det visar sig att mötena går snabbt trots att de tar tre timmar i anspråk. På den tiden får alla samma viktiga information samtidigt. Då det finns ett klart tema från början, är tystnadsplikten inget hinder. Vi är övertygade om, att det skulle ta mera tid i anspråk att föra samma diskussioner och förhandlingar mellan det privata nätverket och de professionella under flere enskilda träffar. Det skulle vara en utmaning att göra en noggrannare utvärdering kring effekterna av den här formen av möten i förhållande till ordinära möten.

En annan stor utmaning för oss är att vara öppna för att arbeta enligt ett dialogiskt synsätt, vilket innebär ett nytt paradig inom socialt arbete. En del av utmaningarna innebär att i högre grad ta med det privata nätverket som experter, vilket inte motsvarar det traditionella sättet att tänka. I allt större utsträckning antar vi, att det privata nätverket redan finns med på olika möten, som gäller dem själva. Följande steg är att samla det privata nätverket tillsammans med det professionella.

Genom vår forskning kan vi visa på att framtidsdialogmöten är en bra metod i samarbetet mellan skola och socialbyrå, speciellt då det gäller elever i specialundervisningen och som skall avsluta sin nioåriga läroplikt. Det blir ett viktigt möte på elevens väg ut ur grundskolan. Det väsentliga lyfts fram då det privata nätverket möter skolan, socialbyrån och eventuellt andra professionella. Socialbyrån kommer med som en resurs i förebyggande socialt arbete. Socialbyrån finns med under det nionde och sista grundskolåret om det behövs men framförallt fortsätter stödet då grundskolan slutar och det blir aktuellt med nya utmaningar för ungdomarna. Vi har hjälpts åt att skapa en trygg situation. Vi har skapat något nytt tillsammans.

Vi hade en metod som vi trodde på. Från att ha varit ett forskningsobjekt blev metoden ett arbetsredskap, som skolan och socialbyrån kan dra nytta av. Vår önskan är att kunna implementera metoden inom våra verksamhetsområden på ett sådant sätt, att den skulle bli ett verkligt och konkret stöd för det privata nätverket. Den nya barnskyddslagen tar fram det viktiga förebyggande arbetet. Det privata nätverket måste få komma med i diskussionerna där det är möjligt i förhållande till orons zoner. Det privata nätverket är expert på sin livssituation. De professionella kan dela med sig av sin specifika kunskap men vi måste mötas tillsammans och skapa den gemensamma plattform som behövs för att det skall bära vidare. Vi har under de här åren blivit mer övertygade om att det privata nätverket måste möta det professionella för att vi till fullo skall kunna lära oss konsten att tänka tillsammans. Det måste finnas en strukturerad metod, som gör detta möjligt.

KÄLLFÖRTECKNING

Alvesson, Kaj & Sköldberg Kaj (1994) Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod. Lund, Studentlitteratur

Andersen, Tom (1991) Reflekterande team. Samtal och samtal om samtalen. Stockholm. Mareld

Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert (2001) Dialogisk utveckling av kommunernas service. Från sektorcentrering och projektkaos till flexibla nätverk. Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården Stakes, Rapporter 260/2001, Helsingfors

Barbosa da Silva, António i verket Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.) (1996). Kvalitativa studier i teori och praktik. Lund, Studentlitteratur

Bryman, Alan (2002) Samhällsvetenskapliga metoder. Malmö, Liber Ekonomi.

Dahler-Larsen, Peter (2005) Vaikuttavuuden arviointi, FinSoc Arviointiraportteja, Stakes 3/2005, Helsinki

Danermark, Bert (2005) Samverkan – himmel eller helvete? Malmö, Gleerups

Ely, Margot m.fl (1991) Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken – cirklar inom cirklar. Lund, Studentlitteratur.

Fangen, Katrine (2005) Deltagande observation. Malmö, Liber Ekonomi

Finley, Linda & Gough, Brendan (red.) (2003) Reflexivity. A Practical Guide for Researchers in Health and Social Sciences. Great Britain, Blackwell

Forsgårde, Marianne & Westman, Berit (2002) Att skapa rum för reflektion. Systematiska diskussionsgrupper med social omsorgs- och vårdpersonal inom särskilda boendeformer. Umeå, Umeå universitet

Heikkinen, Hannu L.T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (1999) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva, Atena kustannus.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, University Press

Hjelte, Jan (2005) Samarbete i gränsland: Om relation och kommunikation i samarbete mellan skola och barnomsorg. Umeå, Umeå universitet.

Jahnukainen, Markku (2006) Erityisopetuksen tarve ja muutos. Ingår i Sakari Karvonen (red.) Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveyst, pojat ja tytöt. Helsinki, Stakes, Nuorisotutkimusverkosto, 119-131.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaana. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä, Vastapaino

Julkunen Ilse (2000) Nuoret HELSA:ssa. I verket Julkunen, Ilse, Strandell, Harriet och Kangas Heidi (red.) ”Kunnon elämä... olisi hyvä jossain”. Helsingfors, SSKH Skrifter, 17-27.

Järvinen, Minna-Kaisa (2007) Dialoginen arviointi. FinSoc – sosiaalipalvelujen arviointiryhmä. Helsinki, Stakes 1/2007 11-16

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) Finland i förvandling. Levnadsstandardens, livsföringens och socialpolitikens utveckling i Finland. Helsingfors, WSOY

Karppinen, Krister (2007) Nuorten ongelmat koulutusvalinnoissa ja toiselle asteelle siirryttäessä. Ingår i Saija Alatupa (red.) Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Helsinki, Sitra, 122-139

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopio, Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 34

Karvinen, Synnöve (2001) Socialt arbete på väg till reflexiv expertis. I Tronvoll, Inger Mari & Marthinsen, Edgar (eds) Sosialt arbeid. Refleksjoner och nyere forskning. Trondheim. Tapir Akademisk förlag.

Kivipelto Minna (2006) Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. Seinäjoki, Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Kivipelto, Minna (2008) Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöön. Helsinki, Stakesin työpapereita 17/2008

Kokko, Riitta-Liisa (2006) Tulevaisuuden muistelu, Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Helsinki, Stakes

Kvale, Steinar (1997). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund, Studentlitteratur

Lag 628/1998 Lag om grundläggande utbildning 21.8.1998

Lag 417/2007 Barnskyddslag 13.4.2007

Litoselliti, Lia (2003) Using Focus Groups in Research. London, Continuum

Merriam, Sharan B (1994) Fallstudien som forskningsmetod. Lund, Studentlitteratur

Molander, Bengt (1993) Kunskap i handling. Göteborg, Daidalos

Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Jyväskylä, SoPhi

Mönkkönen, Kaarina (2007) Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki, Edita Prima

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio, Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 94

Patton, Michael (1990) Qualitative Evaluation and Research Methods. Newbury Park, Sage Publications

Robson, Colin (2001) Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajalle. Helsinki, Tammi

Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (2005) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki, Palmenia-kustannus

Schön, Donald A. (1983) The Reflective Practitioner. How Professionals Think In Action. London. Temple Smith

Seikkula, Jaakko & Arnkil Tom (2006) Sociala nätverk i dialog, Mareld

Sipilä-Lähdekorpi Pirkko (2004) ”Hirveesti tekijänsä näköistä”. Koulukurattorin työ perruskoulun yläluokilla. Helsinki, Finn Lectura

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.) (1996) Kvalitativa studier i teori och praktik. Lund, Studentlitteratur

Thomsson, Heléne (2002) Reflexiva intervjuer. Lund, Studentlitteratur

Tilander, Kristian & Fackel, Mats & Tiller, Tom (2005) Reflektion på tjänstetid. Att stärka arbetsglädje, självkänsla och framtidstro. Karlstad, Utvecklings- och utvärderingscentrum vid Arbetsmarknads- och socialförvaltningen i Karlstads kommun

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällösanalyysi. Helsinki, Tammi

Willumsen, Elisabeth (2006) Interprofessional collaboration in residential childcare. Göteborg, Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap

Yin, Robert K. (1990) Case Study Research. Design and methods (2nd edition) Newbury Park CA. Sage

Yliruka, Laura (2006) Kuvastin, Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Helsinki, Työpapereita 15/2006, Stakes

<http://www.sosiaaliportti.fi/sv-FI/godpraktik/hurskalljagbedoma/> (hämtad 22.4.2008)

<http://sv.wikipedia.org/wiki/F%C3%B6rtroende> (hämtad 22.4.2008)

Samverkan/samarbetet (gränsöverskridande dialoger)**Hurudant var samarbetet före vi började med framtidsdialogmötena**

- Hur var samarbetet med socialbyråns socialarbetare/lärarna i skolan?
- andra samarbetsparter i skolan/på socialbyrån?
- med elevernas föräldrar?

Hurudant var samarbetet under själva mötet?

- I förhållande till ovanstående samarbetsparter

Hur är samarbetet efter mötena?

- I förhållande till ovanstående samarbetsparter?

Dialogen**Hur mycket pratade man med varandra före framtidsdialogmötena?**

- Hur mycket pratade man med socialarbetarna på socialbyrån/lärarna i skolan?
- Med andra samarbetsparter i skolan/på socialbyrån?
- Med elevernas föräldrar?

Hur fungerade det här under själva mötena?**Hur fungerar det nu då mötena är avslutade?****Hur har det känts att vara med i en dialog?****Reflektionen**

Hur känns begreppet reflektion för er?

Tyckte ni att man kunde reflektera under själva mötet?

Hur är det nu då mötena är avslutade?

Lever något vidare?

Nyttan**Fanns det något i mötena som du kunde dra nytta av?**

- I samarbete med socialarbetarna/lärarna?
- I samarbete med andra inom skolan/på socialbyrån?
- I samarbete med eleven/föräldrarna?

Förändring

- Uppstod det ny förståelse, nya insikter?
- Har det skett en förändring? Vilken?

Fanns det något i framtidsdialogmötena som du var särskilt glad över?

Utveckling av samarbetet

- Borde man sträva att fortsätta i någon riktning? Hur?
- Vad skulle kunna bli bättre?

Någonting annat som du tycker att är viktigt att föra fram?

Guide för intervjuerna med familjerna

Nyttan med mötet

Hur nyttigt tyckte du att mötet var?
Vad kändes nyttigast – berätta gärna konkreta saker
Vad var minst nyttigt?
Var rätta personer närvarande?
Saknade du någon?
Hur bra kunde handlingsplanen förverkligas? Helt? Delvis?
Var det något viktigt som föll bort?
Var planen realistisk/möjlig att förverkliga?

Känslan kring mötet

Hur kändes mötet i förhållande till andra möten du deltagit i?
Hur var känslan före/efter mötet?
Tyckte du att man lyssnade på dig? Blev du hörd?
Kunde du föreställa dig framtiden?
Hurudana var förväntningarna?
Hade du oro/otrygg känsla?
Hurudan tillit fick du till att saker och ting ordnar upp sig?
Har det stöd som lovades på mötet kunnat förverkligas?

Samverkan – framtidstro

Hämtade mötet något nytt med sig? Berätta
Föddes nya alternativ?
Uppstod nytt samarbete?
Hurudan blev kontakten till skolan efter mötet?
Hurudan blev kontakten till socialbyrån efter mötet?
Har samarbetet fortsatt som du förväntat dig?
Har det framstått någon speciell kontaktperson i skolan eller på socialbyrån?
Kan du säga något om samarbetet mellan skolan och socialbyrån Bättre? Sämre?

Framtiden

Vilket är behovet av en fortsatt handlingsplan med tanke på nästa års studier?
På vilket sätt inverkar resultatet av mötet i er vardag? Är något annorlunda?
Hur ser framtiden ut?

STAKES**KUNDRESPONS ÖVER****NÄTVERKSMÖTE/2004**

Vi önskar att du utvärderar den nyss hållna palavern och den tillämpade arbetsmetoden. Vi strävar till att försöka utveckla palaverna så att klienterna har bästa nyttan.

Jag är en familjemedlem (far, mor, barn...) _____,

Jag är en närstående (farmor, morfar, gudfar...) _____,

Jag är en yrkesmänniska (benämning/titel) _____

(verksamhetsenhet) _____ beställare ja/nej.

Jag är en annan deltagare _____

Ge din bedömning på skalan 1-10. Ringa in rätt alternativ.

1. Hur nyttigt tycket du att mötet var?

Till ingen nytta 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Synnerligen nyttigt

2. Hur nyttigt var mötet när det gällde att enas om åtgärder under den närmaste Framtiden?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

3. Hur blev de olika deltagarnas arbetsfördelning/roller klarlagda vid mötet?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

4. Hjälpte mötet dig att få klarhet i dina tankar?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

5. Fick du bättre insikt i hur de olika deltagarna tänker och tycker?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

6. Anser du att du fick tillräckligt bra möjlighet att höra andras synpunkter?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

7. Upplevde du att de andra lyssnade på dig?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

8. Tycker du att du kunde föra fram det som bekymrar dig?

Mycket dåligt 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket bra

9. Hur kände du dig när mötet slutade?

Helt modfälld 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mycket hoppfull

10. Resulterade mötet i en bra framtidsplan och kom man överens om åtgärder och samarbete, för att nå den planerade målsättningen?

Ja

Nej

Om inte fick ni underlag att komma vidare med planeringen vid följande möte?

Ja

Nej

11. Om du tänker på tidigare möten, samråd och andra träffar du deltagit i, hur tycker du att det här mötet skilde sig från dem? Var det någonting som var nytt eller annorlunda?**12. Var det något som överraskade dig? Vad i så fall?****13. Hur anser du att nätverksmötet kunde vidareutvecklas? Hur kunde det göras ännu bättre eller mer fungerande?**